

RAHVAVAHELINE

UUEST AASTAST ILMUB JÄLLE «SIRP»!

50

HIND 30 KOP.

14. DETSEMBER 1990

ILMUB 1940. A. OKTOOBRIST

19 AASTAT HILJEM

Pildil: Tõnu Tepandi, Virve Aruoja ja Paul-Eerik Rummo pärast esilinastust Kinomajas.

Jõudis vaatajate ette Virve Aruoja, Jaan Toominga ja Paul-Eerik Rummo mängufilm «Lõppematu päev», mis pärast filmivõtteid ja montaaži 1971. aastal «Eesti Telefilmis» otsustati hävitada (väideti, et sellist filmi pole olemas). Ometi päästsid autorid filminegatiivi (see oli aastaid peidetud Vello Aruoja keldrisse) ning 1990. aastal lõpetati «Lõppematu päev» «Eesti Kulturfilmis». 6. detsembril olid Kinomajas esilinastusel filmi üks režissööre Virve Aruoja (Rootsist), stsenaarist Paul-Eerik Rummo, kunstnik Sylva Mere, laulude esitaja Tõnu Tepandi, muusika autor Olav Ehala, näitleja Viuu Härm jt. Filmi peaosas on üks selle režissööre Jaan Tooming, üks operaatoreid on Peeter Tooming. Vaatamata läinud 19 aastale tundub film üllatavalt vananematu. Sel sügisel näidati «Lõppematut päeva» Riia rahvusvahelisel filmifestivalil «Arsenal». Jääb loota, et ka Eesti kinopublikul õnnestub teost näha.

ARVU VILUPE FOTO

Laupäeva õhtul õnnitles Erich Kõlar «Estonia» kontserdisaali laval meie II koorijuhtide konkursi võitjat Hirvo Survat. Toimunud lähemalt lk. 10.

MEIE ELU ILUSAIM REIS V t. lk. 6

«EUROPEIA» JÕULUPREEMIA LAUREAADID

TIINA ja VLADIMIR INDRIKSON

TÕNU AAV HELLE RANNAVÄLI

Humanitaarselt «Europeia» pidades oma eesmärgiks euroopaliku vaimuse propageerimist eestlaste hulgas, otsustas välja kuulutada oma jõulupremia laureaadiid. Jõulupremia määrab selts neile, kes euroopaliku sprii mõistmisel, levitamisel või vahendamisel on aasta vältel enim silma paistnud:
TIINA ja VLADIMIR INDRIKSON — Guy de Maupassant'i novelli «Hortia» tõlke eest kogumikus «Preili Fifi»;

«THE BEATLES WEEKEND»

kujunes kartusis kiuste nimele vastavaks nädalalõpuks — asjakohased kontserdid Linnahalli saalides, kargamispeed Nõmmel ja Pritsumajas, V. Salumetsa järjejutt «Päevalehes» ning stereotund raadios, I. Mikkelsoni keskkööprogramm, Hommiku TV klipid, kaks Lennoni mälestussaadet Soome teisel kanalil pluss Radio Maifa...
 (Järg lk. 11)

TÕNU AAV — härra Jourdaini rolli eest Molière'i «Kodanlasest aadlimehes» Eesti Draamateatris; **HELLE RANNAVÄLI** — Oscar Wilde'i muinasjutukogu «õnnelik prints» tehnilise toimetamise eest.
 Tiina Indriksonile määrati preemiaks firma «Yves Saint-Laurent» parfüüm «Paris», Vladimir Indriksonile firma «Chanel» tualettvesi «Egoïste». Tõnu Aavale firma «Hermès» tualettvesi «Equipage» ja Helle Ranna Väli firma «Nina Ricci» lõhnavesi «L'air du temps».
 Palju õnne laureaadiidele ja head Euroopa hõngu «Europeia» lugejatele!

VIGA VÕIB VEEL PARANDADA!

4. jaanuaril saavad «Sirbi» 1991. aasta esimese numbriga oma postkastist kätte täpselt 19 851 õnneliku, Üksikmüüki on «Ajakirjanduslevi» tellinud 10 000 eksemplari, neist 6000 tuleb müügile Tallinnas. Siit järeldus — vaid 4000 eksemplari läheb mujale Eestisse. Selge, et meie kultuurilembesele rahvale sellest ei jätku. Meeleheitse ei maksa siiski langeda. **VEEL ON VÕIMALIK TELLIDA «SIRPI»** — koju jõuab see alates 1991. aasta veebruarist.

ELU VÕIMALIKKUSEST POLIITIKAS

KÖNE
SOOME
KULTUURILIIDUS
26. NOV. 1990
HELSINGIS

Tartu Ülikooli geograafia-
professor Johannes Gab-
riel Granö alustas oma
Eestile pühendatud mono-
graafiat poeetilise lausega,
mis mälu järgi tsiteerides
kõlab umbes järgmiselt:
«Eesti kaudu puutub Kesk-
Euroopa kokku Põhja-Euroo-
paga.» Jätkem see lause
meelde kahel põhjusel. Post-
kommunistliku Euroopa üks
märkimisväärsemaid tulemusi
on Kesk-Euroopa kui geograa-
filise, poliitilise ja kultuuri-
lise mõiste uuestisünd. Aasta
tagasi Kesk-Euroopat veel ei
olnud. Potsdamer Platzil puu-
tus Lääne-Euroopa vahetult
kokku Ida-Euroopaga. Kesk-
Euroopa oli degenererunud ja
kitsenenud betoonmüüriks, kus
Pärdi, Chopini ja Bartóki
muusika asemel tärisid ka-
lašnikovid ja ulgusid hundi-
koerad. Täna on Kesk-Euroo-
pa uuesti sündimas, ja Eesti,
aga võib-olla ka Soome, on
selle viljaka ja värvika vööndi
kõige põhjapoolsem osa.

Sellega on ühtlasi määratud
Eesti eripära Läti ja eriti
Leedu suhtes. Viimase kato-
liklik kultuur, poliitilised tra-
ditsioonid, vaimulaad ühenda-
vad teda tihedasti Kesk- ja
Lääne-Euroopa katoliikliku
maailmaga. Leedu on selle
terviku kõige põhjapoolsem
osa. Eesti asend seevastu on
komplitseeritud. Olles Granö
sõnade järgi Kesk-Euroopa ja
Põhjamaade kontaktiväli, si-
saldab Eesti endas järelikult
Põhjamaade tunnuseid. Neid
on Põhjamaade poolt sõbrali-
kult aktsepteeritud poliitiliselt
rahulikel aegadel, kui see ei
toonud enesega kaasa poliiti-
lisi riske. Ning vastupidi: to-
talitaarse terrori aastakümne-
tel, kui Eesti oli Hitleri ja
Stalini maailma ümberjao-
tamise tulemusena suletud
Nõukogude raudse eesriide
taha, kadus Põhjamaade tead-
vusest Eesti traditsiooniline
seos Põhjamaadega.

Poliitikasse lähemalt süü-
vimata nentigem, et Eesti
identifitseerib ennast üheaeg-
selt Kesk-Euroopana ja Põh-
jamaana. Kas see teistele
meeldib või mitte, on umbes
niisama tähtis või vähetähtis,
nagu kadunud poja tagasitule-
leku meeldimine või mitte-
meeldimine pojale, kes kadu-
ma ei läinud. Meie igatahes
oleme tagasi tulnud. Ja tul-
nud selleks, et jääda.

See on tänase arutluse geo-
poliitiline aspekt.

Võtame teise definitsiooni.

Mis on kultuur?

Kogemus ütleb, et kultuur
on seotud eluga.

Mis on elu?

Lennukis tukkudes ja aeg-
ajalt kultuurile mõeldes mee-
nuse mulle väljakirjutus päevi-
kusse neist aegadest, kui ma
endale igapäevast leiba veel
kirjanikuna teenisin. See kä-
sitles elu füüsilisest seis-
kohast ja kõlas umbes nõnda:
«Densité critique — trois atome
par mètre cube — peut
donner naissance aux étoiles
et durer assez longtemps pour
permettre la naissance de la
vie.» Teiste sõnadega: meie
juhuslikus maailmas on või-
malikud ka niisugused juhu-
sed, mis on äärmiselt juhusli-
kud. Kui piibellikult külmas
ja pimedas tühjuses tekib ju-
huslikult niisugune situat-
sioon, et ühte kuupmeetrisse
satub kolm aatomit, on see
juba kriitiline tihedus, mis
võib viia tähe sündimisele ja
kesta küllalt kaua, et lubada
sündida ka Elul endal. See,
mida piibel nimetab imeks,
on füüsika keelele üliharulda-
ne juhus. Üliharuldane kaotab
otsekohe oma mõtte, kui eel-
dame, et aega on lõpmatult
palju. Niisiis ei ole põhimõt-
telist vastuolu piibli ja füüsi-

ka vahel. Vastuolu on pigem
stiililine, umbes samasugune,
nagu luuletuse ja ajalehe vahel:
mõlemad analüüsivad tegelikkust,
kumbki omal moel. Luuletaja on
võimeline anda sünteesi, mis eelneb ana-
lüüsile. Füüsilikult Elule ja
Elul kultuurile üle minnes
tahaksin öelda, et nähtavasti
on igal Elul eeldus areneda
kultuurikandjaks. Kui on tek-
kinud kriitiline tihedus, võib
sündida täht; kui on sündi-
nud täht, võib sündida Elu;
kui on sündinud Elu, võib
sündida kultuur. Selles laias
spektris on esimesed teisene-
mised väiksema tõenäosusega
kui viimased. Ma julgeksin
loota, kuid selles seminaris
mitte tõestada, et kui on tek-
kinud Elu, on kultuuri tekki-
mine suure tõenäosusega üks-
nes aja küsimus. Kultuur,
nagu mina seda mõistan, on
tekinud umbes kaks miljonit
aastat tagasi peaaegu vahetult
pärast inimest ja ühe-
aegselt keelega, kogunud aeg-
laselt jõudu ja plahvatuslikult
arenenud viimased viisküm-
mend tuhat aastat, kui tekkis
«Teine kriitiline tihedus», kui
olid tekkinud eeldused kultu-
ri vahetuse dünaamiliselt
kiirenevaks protsessiks. Sel-
lest võtsid eranditult osa kõik
populatsioonid ja selles mõt-
tes peame kultuuris nägema
kõikide mandrite kõiki sugu-
põlvi edasi elavatena. Inime-
ne sureb, kõduneb põrmuks,
kasvab rohuks, sünnib lin-
nuks taeva alla, kaob vaik-
selt tagasi looduse lõputusse
ringkäiku. Inimese kogemus
seevastu ei teisene rohuks,
sipelgaks ega linnuks, vaid
kumuleerub keele, rituaalide,
traditsioonide kaudu. Kultuur
on kumulatiivne ja selle kau-
du suveräänne: kord sündinud
sõna, oskus ja mõte elab eda-
si inimesest sõltumata ja kü-
lastab inimaju ainult paljune-
miseks. Võiksime endalt küsi-
da: kas kultuur võiks täjeli-
kult autonoomiseeruda; kas ta
tulevikus vajabki inimest, et
püsida ja paljuneda?

Seevastu inimene suudab
püsida ja iseenast taastoota
üksnes suveräänse kultuuri-
keskkonnas. Võiksime ette-
vaatlikult defineerida, mis on
«suveräänne kultuurikesk-
kond»? Aastal 1990 on mul
seda kergem teha kui kümme
aastat tagasi, sest minu ka-
sutada on negatiivne koge-
mus. See oli mul esitada ka
kümme aastat tagasi, kuid siis
oleksid saalis viibijad minu
tõenäoliselt välja vilistanud.
Negatiivne kogemus, mille var-
al võime defineerida «suve-

räänset kultuurikeskkonda»,
on mõistagi kommunistlik
ühiskond. Ma ei kavatse rää-
kida neljakümnest miljonist
inimesest, kes on väära idee
nimel ohverdatud ja mõrvatud.
Tahan pigem meenutada,
et Eestis hävitati totalitaarse
süsteemilisemalt traditsioo-
ne, rituaale, harjumusi ja
ennekõike raamatuid: kirja-
nik Aivo Lõhmuse arvutuste
kohaselt 30 miljonit köidet
üksnes väikese Eesti kohta.
Suveräänse kultuurikeskkonna
hävitamise tagajärjeks ongi
nõukogude ühiskonna praegu-
ne kriis; ühiskond ei ole enam
võimeline iseenast taastoot-
ma. Teie käsutuses on piisa-
valt andmeid majanduslikust,
ideoloogilisest, tehnoloogilisest,
moraalsest allakäigust, mis on
tabanud Nõukogude Liitu su-
veräänse kultuurikeskkonna
hävitamise tagajärjel. Võtan
selle traagilise, kuid Euroo-
pale ja loodetavasti ka maa-
ilmale äärmiselt olulise koge-
muse kokku ühte lausesse:
kultuurikeskkonna hävitami-
ne toob kaasa inimese kvali-
teedi languse. Inimene taas-
toodab ennast inimeseks üks-
nes kultuuris. Kultuur on
ema ja inimene tema igave-
ne loode.

Kui me haigust teame, os-
kame teda ka ravida.

Kultuurikeskkond vajab su-
veräänsust ja see on nüüd
käes. Kommunistlik süsteem
on kokku varisenud Tallin-
nast Belgradini. Järelikult on
totalitaarne süsteem kadunud?
Vabadus võitnud? Eesti asu-
nud tagasiteele Euroopasse?

Ma kardan, et esialgu või-
me kõnelda üksnes esimesest
lootusekiirest.

Pessimistidele on minu ko-
hustus öelda, et me ei ole ku-
nagi Euroopast emigreerinud.
Jaan Kaplinski universaalne
mõtlemine, Arvo Pärdi muusi-
ka, Jaan Krossi maastikud
kuuluvad Euroopasse või veelgi
avaramasse konteksti. Me
oleme olnud näljas ja tunne-
me selle tõttu leiva maitset,
oleme olnud janused ja
Liberté, Egalité, Fraternité
on selle tõttu meile allika-
veest magusamad. Meil on
Euroopale enam anda kui võt-
ta.

Kuid optimistidele pean ma
sama hingetõmbega ütlema,
et vabadus ei ole veel demo-
kraatia ja totalitarismi kok-
kuvarisemisest võib sündida
postkommunistlik totalitarism,
niisama steriilne, järelikult
niisama agressiivne. Totalita-
rism surub koos kultuuriga

maha inimese loomevõime.
Selles avaldubki totalitaarse
korra globaalne oht: suutmata
loomevõimet äratada ja inten-
siivselt areneda, on ühiskond
paratamatult tõugatud eksten-
siivsele arenguteele, teiste sõ-
nadega sõjale ja agressioonile
algul omaenda rahva vastu,
seejärel oma rahva järeltule-
vate põlvkondade vastu, kes
jäävad sündimata, lõpuks naa-
berrahvast vastu.

Sellele globaalsele Koljatile
võime vastu astuda ainult
kultuuri Taavetiga. See kõlab
pessimistlikult ja olekski pes-
simistlik, kui tegemist oleks
kahevõitlusega. Õnneks on
Taaveti loomevõime peidus
igas inimeses. Demokraatia
ülesanne ongi inimese loovu-
se äratamine. Demokraatia on
ennekõike institutsionaliseeri-
tud vabadus. Niisugune vaba-
dus, mis on allutatud õigusele
ja toimib kompromissina.

Eesti on praegu haaratud
ühiskonna ümberstruktureeri-
mise palangust. Kommunistliku
partei monopol on minema
pühitud. Vabaduse avaraid
välju on hakanud vallutama
seltsid, ühingud, organisatioo-
nid, uued parteid. Advokaadid
kirjutavad hommikust õhtuni
põhikirju. See on nüüdiseesti
kirjanduse juhtiv žanr. Käs-
majandus on hakanud aegla-
selt ja valuliselt ümber orien-
teeruma turumajandusele ja
omandivormide paljususele.

Seda võiks nimetada uuesti-
sünniks. Kuid kahekordset
sünnimist ei tunne ei loodus
ega ajalugu. Peame lahenda-
ma ülesandeid, mida enne
meid ei ole keegi lahendanud.
Vabaturult käsumajandusele
on lihtne üle minna. Poolaka
Adam Michniku võrdlust mõ-
da on see nagu akvaariumi-
kaladest kalasupi keetmine.
Aga vastupidine suund? Kas
meil õnnestub taastada ühis-
kond, milles inimene on loo-
ja, milles inimene on jumala-
sarnane? Kas meil õnnestub
kalasupist taastada elav ak-
vaarium? Ümberstruktureeri-
mine toob kaasa viletsust,
tööpuudust ja kohustust igal
ühiskonnaliikmel vastu võtta
iga päev suveräänseid otsus-
tusi mitte teiste suhtes, vaid
enda suhtes. Ta toob kaasa
õigusi ja kohustusi, õnne ja
mure tasakaalu. Eesti on sel-
les mõttes seisundis Venemaast,
sest Eestis elavad veel seitsmekümneaastased
ja vanemad, kes mäletavad tule-
rauda ja taela, õiguste ja ko-
hustuste kokkupõrkest sündi-
vat sädet, mis süütas tule, val-

gustas ja soojendas. See koge-
mus, ähmane küll, elab ikka
veel meie isade ja vanaisade
kätes, kogemus ei ole jõud-
nud muutuda folklooriks või
muinasjutuks. Venemaal on
olukord traagilisem. Põlvkon-
nad ja kogemused on surnud.
Ja järjest rohkem on neid,
kes pöörduvad tagasi, koputa-
vad vanglausele ja nõuavad
sissepääsu. Trellide taga ootas
neid vähemasti kausitais vang-
lasuppi ja vabadus mitte otsus-
tada, vabadus loobuda in-
imese tunnusest.

See erinevus ongi põhjus,
miks Eesti peab lahku lööma
Venemaast. Sõltumatu Eesti ei
ole usutunnistus, vaid eeldus
rahvuse säilitamiseks. Rahvus
on kultuurikeskkonna üks
avaldumisvormi. Eesti rahvas
ja eesti kultuur, olgugi väike,
on osa Euroopast. Ajalugu ja
poliitika ei tunne tardunud
seisundeid, vaid tendentse.
Eesti rahvast ja eesti kultuuri
võib ohvriks tuua, teda võib
Euroopa küljest amputeerida
nagu gangreenihaiget jalga, ja
see on üks tendents. Kui see
on moraalne gangreen, küsin
ma teilt: mis amputeeritakse
järgmisena? Kui Euroopal on
mugavam haige olla, siis: kus
on selle haiguse piir? Eestlas-
tele on Euroopa enam kui
geograafilise mõiste. See on
meie programm. Mitte selle-
pärast, et oleksime soomlastest
paremad eurooplased. Vaid
sellepärast, et tunneme Euroo-
past eemaloleku hinda. Jää-
des eestlasteks tahame taas
saada eurooplasteks. Tahame
olla vabaturu ja privatiseeri-
mise poolt, sest tahame nor-
maalselt elada. Kuid oleme va-
baturu ja privatiseerimise ne-
gatiivsete tagajärgede vastu,
sest peame kaitsma kõige nõr-
gemaid ja vaesemaid. Peame
järelikult kaitsma kultuuri
kui ema, kes kannab last, kes
kannab meie tulevikku. Mõne
nädala eest võttis Eesti
Teatriliidu esimese, Soomeski
tuntud näitleja Mikk Mikiver
olukorra kokku järgmiste sõ-
nadega: «Meie kohustus on
hoiata tagajärgede eest, mis
toob kaasa kultuuri alahinda-
mine.»

Alustasin Eesti geopoliitika-
ga ja lõpetan sellega.

Eesti ja Soome vahekorrad
on perekonnaliikmete vahe-
korrad, mis lubavad kõnel-
da ka neist asjust, millest
heas seltskonnas ei räägita.
Nelikümmend viis aastat kom-
munistlikku totalitarismi ka-
ristas poliitiliselt aktiivseid
eestlasi surmanuhtluse või
vangilaagriga ning poliitiku-
te puudumine annab ennast
praegu teravalt tunda. Praegu
tuleb meil õppida Paasikivilt
ja Kekkoselt, kes peaaegu füü-
silise jõuga peatasid Soome
hobusevankri poolel teel alla-
mäge, kust ta oleks ülepeaka-
la prantsatanud endise DDR-i
või koguni Rumeenia mäda-
laukasse. Soome poliitika ei
olnud pettusele rajatud must-
kunst. See oli realiteetide sel-
ge tajumine ja ülesande mää-
ratlemine, mis tookord võis
paljudele näida võimatuks
või vähemasti silmakirjaliku-
na: Soomet idaleerile loovuta-
mata saavutada Nõukogude
Liiduga mõeldavast parima
vahekorra. See oli enim kui
vabadussõda; see oli iseseis-
vussõda, kus pealetungistra-
teegiale toodi ohvriks ajutisi
taktikalisi taganemisi. Pal-
jud eestlased, kes eksikom-
bel peavad poliitikat tardu-
nud seisundiks, tõeks või va-
leks, trauuseks või reetmi-
seks, armastuseks või vihka-
miseks, on pettunult õigu ke-
hitanud, kui Soome on ÜRO-s
hääletanud omal kummalisel
kombel. Meil ei olnud võima-
lusi seletada rahvale, et iga
poliitiku esimeseks imperatiiv-
iks on oma rahvuslike huvi-
de kaitsmine. Et poliitika, kui

teda elavast kehast lahti lõigata ja mikroskoobi all uurida, on vahel üsna eemaletõukav. Ja alles poliitika kui elav tervik, kui kindla suunaga lakkamatu protsess, on mõõdetav hea ja halva kaaludega. Ja et ta on mõõdetav hämmastavalt lihtsate mõtühikutega: kui vanaks elab inimene; kui ökonoomselt kulutab ta selleks energiast; kui palju ta õpib, loeb, spordib, kõnnib metsas, ujub, kasvatab lapsi, vestleb endasarnastega, — lühidalt: kui palju ta tugedab inimeses inimese tunnust. Poliitika on inimesekssaamise teadus ja kunst; inimese pidev eemaldumine loomast ja niisama pidev lähenemine loodusele. Vastuolu äsjases lauses, kui te pisut järele mõtlete, lakkab olemast vastuolu. Poliitika kvaliteet on mõõdetav. Kui mõõtmistulemused valmistavad muret, saab kvaliteeti parandada. Ka see on hämmastavalt lihtne. Selleks tuleb väikese kasti sisse panna tükike paberit. Panijaks on rahvas ja kasti nimi on valimiskast.

Seda kõike on eestlased teinud algelisel või parlamentaarsel viisil õige mitu sajandit. Kahe maailmasõja vahel eeskätt parlamentaarsel viisil ja traditsioon ise ei ole meis kunagi välja surnud. Surnud on üksnes poliitikud — maha lastud, vangilaagrites surnuks nälijutatud või terroriga tegevusele sunnitud ja tegevusetuse kätte surnud. Poliitikud võivad sündida üksnes protsessist ja elavana püsida elavas protsessis. Praegu oleme poliitikutel puudusel halvemas olukorras kui oma riigi rajamisel 1918. Soome kogemus, et mitte öelda eeskujuna, on meile seetõttu eriti väärtuslik. Vahest ka Eesti eeskujuna Soomele? Aastal 1918 olime koos ülejäänud Euroopaga õige imestunud, kui Soome poliitikud ennustasid Eestimise maailmasõja võitjaks Saksamaad ja valisid häältega 3:1 oma kuningaks Hesseni prints Friedrichi Carli. Eesti toonased poliitikud olid käsitöölised, advokaadid, ajakirjanikud ja põllumehed ning frakid istusid nende õlgadel õige kentsakalt, kuid mitte pead. Eesti poliitiline kultuur oli neil aegadel Soome omast kõrgem, sest olime oma sotsiaalseid probleeme paremini osanud analüüsida ja lahendada. Soome iseseisvuse hinnaks oli kodusõda, mille kaotused olid suured ja moraalne kapital küsitav. Eesti iseseisvuse hinnaks oli Vabadussõda, mille kaotused, suured küll, kasvatasid moraalselt kapitali ja liitsid rahva. Meie areng oli Soome omast dünaamilisem ja Eesti põlevkivi-energeetika efektiivne arendamine andis Teise maailmasõja eelõhtuks meile Soomest kõrgema elustandardi. Jaapani kaupade asemel tunti, uskumatu küll, Stockmannis Eesti kaupu. Nimetan seda üksnes kokkuvõttena: nii meil kui teil on raske realistlikult hinnata Eesti mahajäämist, ja seejuures on Eesti koos oma Balti vendadega endise Nõukogude Liidu kõige arenenum ja euroopalikum osa. Nüüd tuleb meil käigult ümber struktureerida ühiskond, tööstus, põllumajandus, tuleb inimeses ellu äratada inimeseks saamise motiivid, ja selleks pärmiks on kultuur. Vabadus võib õgida omaenese lapsi. Kultuur kasvatab vabaduse demokraatiaks. Nimetaksin kultuuri meie praeguses olukorras jääliõhkujaks, mis murrab meile tee vabasse vette, aga see võrdlus on ehk natuke kahemõtteline täna, kui maailma parimaid jäämurdjaid ehitanud Soome «Wärtsiläs» paugub pankrotihaamer.

Ajal, mil meie maa rahvaesindus arutab 1991. aasta riigieelarvet, oleme kindlad, et rahvasaadikud otsivad kõige paremaid lahendusi keerukatele probleemidele. Samas on meie kohus teadvustada Ülemnõukogule ja Valitsusele nende probleemide lahendamisele kaasaaitava rahvusteaduse tähtsust ja huve.

Kriisilukorras täpsustatakse piire ja tugedatakse valvet. Seepärast tuleb võimalikult selgesti esile tuua ka rajajoon, mis läbib kogu Eesti teadust. Nii tuleb eristada teadusharusid, mille viljelemine tagab meie kui eestlaste ja inimeste identiteedi ja ka olemise säilimise. Siia kuuluvad kõik meie kultuuri, keelt ja

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGULE JA VALITSUSELE

ajalugu uurivad teadused ja need looduse ning sotsiaalmajanduslike olude uuringud, mis kindlustavad meie arengu tsiviliseeritud ühiskonnana. Sõltumata isegi nende uuringute (ja uurijate) praegusest

tasemest, tuleks alal hoida nende teaduste viljelemise traditsioon ja soodustada uute, andekate uurijate juurdetulekut.

Kaks korda varem on meie ajaloo osatud ja suudetud

langetada otsused ka kitsastes oludes. Esimest korda oli see siis, kui rahvusliku ärkamise juhid äratasid rahvas huvi rahvusliku kultuuripärandi säilitamise ja uurimise vastu. Teist korda toimus see siis, kui iseseisvat Eesti riiki rajasid riigimehed otsustasid teadate humanitaaruuringuid Tartu Ülikoolis ja kujundada Eesti Rahva Muuseum uurimiskeskuseks.

Me loodame, et tänapäeva riigitegelastel jätkub samasugust ajaloolise vastutuse mõistmist teaduse arenguks vajalike tingimuste kindlustamisel.

Eesti Teaduste Akadeemia Humanitaar- ja Ühiskonnateaduste Osakonna üldkogu

Kultuuril olevat üleka-

hesaja definitsiooni. (Tammsaare: «...lepi-me isekeskis kokku, et kultuur on lihtsalt kultuur ja et meil on, jumal tänatud, küllalt kultuuri kultuuri mõistmiseks.») 3. ja 4. detsembril pidasid Viljandis nõu ühe alajaotuse esindajad, ametlikult kandis see maakultuurialase konverentsi nime. Tabasin end mõttelt, et antud juhul on kõlvikvõimalikud peened definitsioonid ja jaotused juba häda sunnil üleaarused. Kui räägime praegu eesti kultuuri, siis tegelikult on küsimus kogu rahva eksistentsis, elu hoidmises ja säilitamises.

Muidugi võib ironiseerida: milleks suured sõnad, meid pigistatakse kümnet muud moodi, üritatakse lausa kõrist kinni võtta. Võib edasi ironiseerida: nõukoguliku kultuurharidusvõrgu lagunemine vaevalt mingit katastroofi tähendab — saabki prahist lahti. Lõpuks väita seda, et kultuuris (päriskultuuris) endas on palju olulisemaid probleeme.

Tõsi. Aga kuigi me pole enam talupojarahvas, seisab loodetavate ümberkujunemiste seas eriti keeruline ümberkujunemine ees just maal, ja selle eelduseks on mitte

LIHTSAD TÕED. RASKED TÕED

ainult teistsugune põlluharimine, vaid ennekõike teistsugune põlluharija. Järelikult ka teistsugune rahvalgustuslik tegevus ja kultuurielu.

Minevikku ei maksa idealiseerida, kuid eesti põllumeeste edasipüüdlikum osa oli tõesti õpi- ja kultuurihimuline. Tollased struktuurid olid tekkinud loomulike vajaduste pinnalt, suunatud inimese ja tema igapäevase elu poole. Linnukest linnukese pärast ei tundnud keegi.

Nõukogude võimu ajal hakkas dikteerima anonüümne riigirahakott, unifikseeritud süsteem — on ette nähtud, peab olema, vaja kindlustada... Ei küsitud, kas seda on vaja inimesel endal, nn. sotsialistlik kultuur (eksisteerida võib ju üksnes rahvuslik

kultuur!)nimelt kaugenest inimesest, muutus omaette eesmärgiks. Kadusid omaalgatuslikud seltsid, kadus kultuuri vahetu side elukeskkonnaga — hingehariduse tõrjus välja ideoloogia, kodukaunistamise ainsana üha arenev kultuur, õlle- ja karakakultuur.

Mõistagi, enamik nendest, kellele oli kaasa antud seda, mida me mõistame maa soola all, jäi endale niisuguseski olukorras truuks, ent konveier tootis ka linnukese najal äraelajaid. Harjuti sellega, et pole midagi lajutada, aga samuti pole midagi kartata. Lähiminevikust meile kõigile tuttav pilt mis tahes elualal.

Nüüd tuleb sellest minevikust lahti öelda, ja mis seal salata, nendel n-ö. alama

astme kultuuritõetajatel kartusega. Vana laguneb, vana lammutatakse. Mida siiski alles jätta? Mis panna asemele? Kust leida raha? Kurb paratamatus: vähemasti esialgu jääb rahvakultuur (maakultuur) päris saba lõppu.

Surnud ring?

Rumal oleks õlalepatsutavalt julgustada, et küll elame üle! Ja ometi: üle elama peab. Peab ka praegu otsima ja leidma.

Kuid siinsed märkmeread pole kirjutatud sihukeseks moraalitsemiseks, vaid viimases «Reedes» ilmunud pöördumise toetuseks. Nagu on juba väidetud, tsentralismist väljapääsemiseks kuluvad ära ka mõned tsentraalsed abinõud. Inimesi häirib, et pädeval tasandil ei ole sääraseid abinõusid siiani isegi kavandatud, et esimeses tuhinas tahetakse kõik ainult kohapealse initsiatiivi hoolde suruda. Ja kui mingi kultuuriseadus on absurd, siis kultuuri kaitse seadust on ilmselt tarvis. Nagu on tarvis neid probleeme pidevalt rahva ja eriti uute rahvasindajate ette tuua. Unarusse jäetult muutuvad lihtsad tõed ränkkraketeks tõdedeks.

VALTER HEUER

8. detsembril istung Kuressaare lossi kapiitlisaalis. Esireas vasakult: Henni Ilomäki ja Kai Laitinen Soomest ning Varje Lonn.

Konverentsi juhataja Helgi Vihma. Kõneleb Paul Alvre.

TEET MALSROOSI fotod

Eesti Rahvusraamatukogu, Keele ja Kirjanduse Instituut ning Emakeele Selts korraldasid 6.—8. detsembril Johannes Aaviku 110. sünniaastapäevale pühendatud teaduskonverentsi. Külalisi kogunes Tallinnast ja Tartust, Kuressaarest ja Viljandist, Helsingist ja Turust, Oulust ja Joensuu, Jyväskylä ja Petroskoist, Joškar-Olast, kaugest Columbusist Ameerikas, Vancouverist, Torontost ja mujaltki. Austus eesti kultuuri suurmehe vastu tõi kokku ligi 400 inimest. Konverentsi avas Eesti Rahvusraamatukogu direktor Ivi Eenmaa, kes ütles:

AUSTASIME AAVIKUT

«Praeguseks ei ole Johannes Aavik meile enam lihtsalt fanaatiline keelereformator, humanistlik ühiskonnategelane, kultuurivahendaja või õpilasi lummas ja kaasakiskuv õpetaja, vaid midagi märksa rohkemat. Nii ei ole praegune konverents mitte ainult filoloogiline ajalooline ega raamatukogunduslik üri-

tus, vaid see kannab endas tulevikku suunatud mõtet.»

Kahe tiheda konverentsipäeva sisse mahtusid ettekannete vahele veel linnaekskursioon Aavikuga seotud paikadesse Tallinnas ning näituse avamine Teaduste Akadeemia Raamatukogu fuajees. Kolmandal päeval sõitis kaks bussit Saaremaale, et veeta

Johannes Aaviku õige tähtpäev tema sünnisaarel. Külalastele meile kuulsa keeleteaduse sünnipaika Randveres, kus juba 10 aastat seisab Aulin Rimmil tehtud mälestusmärk. Seal öeldi tänusõnu neile, kes on kaasa aidanud Aaviku mälestuse jäädvustamisele ka tingimusi, kus see väga keeruline oli, — Helgi Vihmale, Rein Jälele, Jaan Eilartile. Teejuhtiks oli Saaremaa kodulemuuseumi teadusdirektor Olavi Pesti. Viimased ettekanded esitati Kuressaare lossis. Konverents lõppes piduliku õhtusöögiga kuursaalis.

IVI PIIBELEHT

Loodetavasti veel selle aastanumbri sees astub oma esimese raamatuga lugeja ette uus kirjastus — Kirjanduse Propaganda Büroo kirjastuskooperatiiv «Faatum» (esimees Sulev Raudsepp, toimetaja Juhan Saar, liikmed Ulev Aaloe, Andres Ehin, Endel Mallene, kunstnik Henno Käo).

JUHAN SAAR: «Faatum» on kindla suunitlusega — memuaar-kirjandus, ajalooaamatud, ajaloolised romaanid, lisaks mõningal määral ka ajaviitekirjandust (kriminaalromaanid).

SULEV RAUDSEPP: Meie põhikiri kinnitati juba 27. veebruaril. Plaanid on tehtud, ideed on selgitud, takistajaks võib kujuneda tehniline baas. Trükkulud suurenevad iga päevaga, see tähendab, et ka raamat läheb kallimaks. Meie ei taha oma raamatust siiski üle 2–3 rubla võtta. Kõige rängem probleem on muidugi paber. 7 tonni paberit on meil siiski käes, 21 tonni lubati veel, ja nii võisime algust teha: trükkikojas on meie esimene raamat — **Eduard Laamani suurteose «Eesti iseseisvuse sünd»**, mis ilmub 7 vihikuna. Tegemist on raamatu kolmanda trükiiga, esimatrükk oli Eesti Vabariigi aegu, teine 1964. aastal Rootsis. Nõudmine «Eesti iseseisvuse sünni» järele on suur, antikvariaadis maksab Laamani teose üks vihik 100 rbl. meie pane-me vihiku hinnaks 2,5–3 rubla, tiraažiks 40 000. Esimene osa peaks ilmuma detsembri lõpul (või äärmisel juhul jaanuari algul).

J. S.: Järgmised vihikud tulevad poolteise aasta jooksul, iga paari-kolme kuu tagant. Tuleva aasta esimeses kvartalis peaks lugejateni jõudma ka meie teine raamat — Heino Susi «Sarviku sulased». See on romaanide «Ule lahe» ning «Kotulek» järg, kujutab endast Teise maailmasõja viimaseid päevi, eesti sõdurite rännakut

üle Tšehhimaa Ameerika tsooni Lääne-Saksamaal.

Seejärel tahame avaldada Arvo Mägi «Eesti rahva ajaraamatu». Teos annab panoraamse ülevaate Eesti ajaloost maailma kronoloogiliste sündmuste taustal, mis meie arvates on väga vajalik meie noorele lugejale, kes oli kaua aega ära lõigatud ausast ajalookäsitlusest. Samal ajal, loodame, tuleb trükkist ka Raimond Kolga «Tuulisui ja teised», mis räägib meie pagulaskirjanike esimestest rasketest aastatest võõrsil. Meie palvel kirjutas autor raamatule juurde peatükid oma lapsepõlvest, koolieast, sõduripäevist Soomes ning pagemisest Rootsis. Raamat ilmub pealkirjaga «Võrumaalit Stockholmis».

Plaanis on veel Herbert Salu ajaloolised romaanid «Onneraha» (Bengt Gottfried Forseliuse esimese eesti kooli asutamise lugu) ning «Surmatrummid ja pajupill» (Käsu Hansu jutustus Tartu langemisest Põhjasõja ajal ning eestlaste küüditamisest Venemaale).

Sama teemat üle kahe sajandi hiljem jätkab Arnold Raag

oma mälestusteraamatus «Saatuslikus kolmnurgas», kus ta käsitleb võimu ülevõtmist punaste poolt Tartus aastatel 1940–1941.

Huvi peaks pakkuma ka Jaan Poska tütrepoja, tuntud kirikutegelase ja kauaaegse vikaaripastori Arpad Arderi memuaar-teos «Kus on Arpadi jumal?», mis jutustab nende eesti sõdurite saatusest, kes sõja viimastel päevadel võeti Nõukogude armee poolt vangid ning saadeti Siberisse. Raamat ilmub mõeldud aastal Soomes, fakt, mis räägib enda eest.

Nõusolek on saadud ka Rootsis elava eestlanna Maarja Talgre romaani «Leo vastuhakk kuni surmani» avaldamiseks. Autor jutustab oma isast, kes oli kuulsas «Erna» pataljoni üks juhte. Romaan ilmub sel aastal Rootsis ja selle tiraaž on juba läbi müüdnud! Teose tõlgib eesti keelde Anu Saluäär.

Siiani oli juttu meie kirjastuse soliidsemast poolest. Selle kõrvale on plaanis pakkuda taskuformaadis väljaannetena midagi ajaviiteks, ka kriminaalromaanide.

S. R.: See oleks «Faatumis» reisikaaslane.

J. S.: Esimeseks oleme välja valinud Eerik Laidsaare 1936. a. ilmunud kriminaalromaan «GPU võrgus», mis annab põneva kirjelduse Moskva võimumeeste mässukatse organiseerimisest Narva-tagusel Ingerimaal, et leida motiivi Eesti anastamiseks.

S. R.: Kirjastusi tekib praegu palju. Enamik neid tunneb huvi väliseesti kirjanduse vastu. Oleme püüdnud omavahel kokku leppida, et ei tuleks kordamisi. Juriidilist garantiid kirjastamisõigusele veel ei ole, küll aga reguleerib avaldamist kokkulepe autoriga või tema sugulastega. Meil on Raimond Kolga ning Kalju Lepiku näol Rootsis oma tugipunktid. Ennekoike aga tuleb mõni raamat välja anda — tõestamiseks, et me üldse olemas oleme.

... JA KIRJANDUSE PROPAGANDA BÜROO

J. S.: «Faatum» tähendab kirjanduse propagandat kirjastamise vormis, see jääbki tulevikus minu põhitööks. Kirjanduse Propaganda Büroo kunstilise juhi

«FAATUM»...

ILMUB EDUARD LAAMANI

«EESTI

ISESEISVUSE SÜND» * SUUND

MEMUAARKIRJANDUSELE

JA AJALOORAAMATUTELE

Juhan Saar, Sulev Raudsepp ja esimese raamatu esimesed veerud.

üle Tšehhimaa Ameerika tsooni Lääne-Saksamaal.

Seejärel tahame avaldada Arvo Mägi «Eesti rahva ajaraamatu». Teos annab panoraamse ülevaate Eesti ajaloost maailma kronoloogiliste sündmuste taustal, mis meie arvates on väga vajalik meie noorele lugejale, kes oli kaua aega ära lõigatud ausast ajalookäsitlusest. Samal ajal, loodame, tuleb trükkist ka Raimond Kolga «Tuulisui ja teised», mis räägib meie pagulaskirjanike esimestest rasketest aastatest võõrsil. Meie palvel kirjutas autor raamatule juurde peatükid oma lapsepõlvest, koolieast, sõduripäevist Soomes ning pagemisest Rootsis. Raamat ilmub pealkirjaga «Võrumaalit Stockholmis».

Plaanis on veel Herbert Salu ajaloolised romaanid «Onneraha» (Bengt Gottfried Forseliuse esimese eesti kooli asutamise lugu) ning «Surmatrummid ja pajupill» (Käsu Hansu jutustus Tartu langemisest Põhjasõja ajal ning eestlaste küüditamisest Venemaale).

Sama teemat üle kahe sajandi hiljem jätkab Arnold Raag

oma mälestusteraamatus «Saatuslikus kolmnurgas», kus ta käsitleb võimu ülevõtmist punaste poolt Tartus aastatel 1940–1941.

Huvi peaks pakkuma ka Jaan Poska tütrepoja, tuntud kirikutegelase ja kauaaegse vikaaripastori Arpad Arderi memuaar-teos «Kus on Arpadi jumal?», mis jutustab nende eesti sõdurite saatusest, kes sõja viimastel päevadel võeti Nõukogude armee poolt vangid ning saadeti Siberisse. Raamat ilmub mõeldud aastal Soomes, fakt, mis räägib enda eest.

Nõusolek on saadud ka Rootsis elava eestlanna Maarja Talgre romaani «Leo vastuhakk kuni surmani» avaldamiseks. Autor jutustab oma isast, kes oli kuulsas «Erna» pataljoni üks juhte. Romaan ilmub sel aastal Rootsis ja selle tiraaž on juba läbi müüdnud! Teose tõlgib eesti keelde Anu Saluäär.

Siiani oli juttu meie kirjastuse soliidsemast poolest. Selle kõrvale on plaanis pakkuda taskuformaadis väljaannetena midagi ajaviiteks, ka kriminaalromaanide.

S. R.: See oleks «Faatumis» reisikaaslane.

J. S.: Esimeseks oleme välja valinud Eerik Laidsaare 1936. a. ilmunud kriminaalromaan «GPU võrgus», mis annab põneva kirjelduse Moskva võimumeeste mässukatse organiseerimisest Narva-tagusel Ingerimaal, et leida motiivi Eesti anastamiseks.

S. R.: Kirjastusi tekib praegu palju. Enamik neid tunneb huvi väliseesti kirjanduse vastu. Oleme püüdnud omavahel kokku leppida, et ei tuleks kordamisi. Juriidilist garantiid kirjastamisõigusele veel ei ole, küll aga reguleerib avaldamist kokkulepe autoriga või tema sugulastega. Meil on Raimond Kolga ning Kalju Lepiku näol Rootsis oma tugipunktid. Ennekoike aga tuleb mõni raamat välja anda — tõestamiseks, et me üldse olemas oleme.

... JA KIRJANDUSE PROPAGANDA BÜROO

J. S.: «Faatum» tähendab kirjanduse propagandat kirjastamise vormis, see jääbki tulevikus minu põhitööks. Kirjanduse Propaganda Büroo kunstilise juhi

ameti panin maha. Büroo kogu sisuline töö on praegu direktor Ulev Aaloe peal.

ULEV AALOE: Kirjandusbüroo jääb Juhan Saarest maha päris korralikus majanduslikus seisus, uut hooaega alustasime plussides. Meil on mitu elujõulist kava (Albert Kivika, Bernard Kangro ja Kalju Lepiku õhtud), mida saame veel mitmel pool Eestis ette kanda. Kirjanike Maja saalis algab praegu remont, jõulude ajal läheb saal talviste vanalinnapäevade teenistusse.

Järgmise aasta jaanuaris kuulutame välja uue luuleabonemendi, mis on pühendatud eesti uemaie luulele (näiteks Merle Jääger, Sven Kivisildnik, Karl Martin Sinijärv, Priidu Beier, Villu Kangur jt.).

Meie töö põhisuunad jäävad endiseks. Ka edaspidi tähistame juubeleid, tuleval aastal näiteks August Gailit, Richard Roht ja Hendrik Adamson 100, Carl Robert Jakobson 150, Bulgakov ja Ehrenburg 100, Enn Kippel ja Julius Oengo 90, Ilmar Laaban ja Lembit Remmelgas 70 jmt.

Rohkem tahame teha teatraliseeritud õhtuid, lavastada lühinäidendeid koos kirjanduslooliste kommentaaridega. Kui mõeldud aasta läks suures osas väliseestlastest kirjanike tähe all, siis nüüd püüame pöörata enam tähelepanu oma unustatud ja põlu all olnud kirjanikele. Mõistagi ei piirdu me ainult oma autoritega, korraldame ka Eestisse külla sõitnud väliskirjanike loomingu õhtuid. Kontakte tahame tihendada lavakunstikateedriga, et anda üliõpilastele esinemisvõimalusi ja kasutada nende loovat energiat. Mõne etenduse teeme kindlasti lastele. «Faatumil» kavatsime tellida raamatuid (näiteks R. Kolga eelmainitud raamat), kirjanike fotode komplekte koolide ja raamatukogude tarvis jms.

ENE VEIPER

Ajakirja «World Literature Today» 1988. a. kevadnumbris vaetakse Nobeli preemia andmise õigustatust või õigustamatust viimase 20 aasta jooksul. Prantsuse kirjandust esindavad kümmekond prosaisti, kes väärinuksid (väärinuksid) seda prominentset tunnustust S. Becketi ja C. Simoni kõrval või asemelgi (Sarraute, Marguerite Duras, Marguerite Yourcenar, Michel Butor, Alain Robbe-Grillet, Michel Tournier). Noorematest autoritest mainitakse kahte nime: Patrick Modiano (s. 1945, kellel eesti keeles seni ilmselt ridagi pole ilmunud, ehkki ta kaheldamatult väärneb tõlkimist) ja Jean-Marie Gustave Le Clézio (s. 1940), kelle loomingust kõik kunagi hambavalu all kannatanud eesti lugejad kindlasti mäletavad «Prantsuse novellis» ilmunud lugu «Päev, mil Beaumont tegi tutvust oma väaluga», isegi kui autori nimi meelde ei jäänud.

Oma kirjanduslikku karjääri alustas Le Clézio kärarikalt ja paljutõotavalt. Esikromaaniga «Protokoll» (*Le Procès-verbal*, 1963) seadis 23-aastane autor Goncourt'i preemia määravad raske valiku ette. Tõsi küll, pärast nelja hääletusvooru kallutas Goncourt'i Akadeemia presidendi õigus topelthäälele vaekausi soliidsemas eas mehe Armand Lanoux' kasuks ning noor debütant oli sunnitud rahulduma Renaudot' auhinna. Järgmised 11 raamatut ametlikku tunnustust kaasa ei toonud. Kõrgete komisjonide soosingu pälvits uuesti alles romaan «Kõrb» (*Désert*), mis ilmus 1980. a. ning millele Prantsuse Akadeemia andis Paul Morand'i preemia.

«Kõrb» on nüüd ka eesti keeles ilmunud ja oleks paslik tollest romaanist ning tema autorist põgusalt juttu teha. Teisalt pole põhjust salata, et otseseks casus belli'ks

KÕRB EHK NEILE, KES LÄÄNE-HULLUSEST TÜDIMUST TUNNEVAD

sai siinsete ridade kirjutamisel Prantsusmaa kontoreis ilmselt valitsev hubane pikameelsus, mistõttu sealselt kirjastuselt palutud lisamaterjalid järelsõna kokkupanekuks jõudsid tõlkijani alles siis, kui kogu tõlketiraaž oli meie pikameelseks sõimatud trükkikojas juba trükitud, mille tagajärjel eestikeelse väljaande saatena eirab täielikult Le Clézio viimaste aastate teoseid. Et need aga vähemasti autori enda arvates tema loomingus olulisel kohal seisavad, tunnistab kas või asjaolu, et viimase novellikogu ilmumisele järgnenud intervjuus (mai 1989) on Le Clézio

oma kirjandustegevuse kohta kokkuvõtvalt väitnud: «Kaua aega püüdsin ma kirjandusele halba varju heita või vähemalt ise sellest eemale hoiduda. Nüüdseks olen hüljanud tolle negativistliku seisukoha, millel asusin «Protokollis» aegu. Olen võimeline avastama enda jaoks venelasi, lugema Dickensit. Selles mõttes võin öelda, et need novellid («Kevad ja teised aastaajad» — *Printemps et autres saisons* — K. R.) on minu esimesed kirjanduslikud tekstid.»

Eesti lugejal peaks olema usna lihtne Le Clézio koordineeritud sisse elada, otsides lähtepunkte ja tuge kas

või meie tänapäeva tippautorite M. Undi ja J. Kaplinski loomingust. Sealjuures on Le Clézio sisuline areng toimunud kronoloogilises plaanis n.-õ. Undist Kaplinski poole. (Seesugused võrdlused ja paralleelid on ju endastmõistetavalt alati eksitavad ning seepärast tulebki kohe hoiatada, et näiteks Undi eestipärast musta huumorit kohtab Le Clézio loomingus haruharva.)

Seitsmekümnendatel aastatel lisandub Le Clézio teostesse ihalus kõige mitteeuroopaliku järele. Tsivilisatsioonist lihvitud täiskasvanute agressiivse ummikilma vastaspoolusele il-

mub lapsemeelele lisaks nn. primitiivrahvaste elukäsitlus. Konkreetseid impulsse ammutab autor sealjuures Kesk-Ameerika indiaanlaste kultuuriruumist. «Mehhiko on mu teine mina», väidab ta hiljem.

1980. a. ilmunud «Kõrb» on Le Cléziole väga iseloomulik. Peategelaseks on noor eksotiiline tütarlaps, Sahara kõrbes elanud «siniste inimeste» järeltulija Lalla. (Kahjuks kõlab see nimi eestikeelses tekstis üsna pentsikult, aga mis parata.) Teises ajaplaanis saadab teost nendesamad siniste kõrbeelanike taganemistee läbi kõrbe ning hävitamine prantslaste poolt meie sajandi alguses. Vastamisi on seatud vabade inimeste igavestele väärtustele orienteeritud eluviis ja agressiivne ning julm ja juhuvärtusi jahtiv eurooplaste kultuur. Vormiliselt on romaan otsast lõpuni selge, konkreetne ning näiliselt kiretu kirjeldus sellest, mis tegelasi ümbritseb. Nagu mõni Juhan Liivi juuletus.

Võib-olla tundub kohatu «Kõrbet» eesti lugejale pakkuda praegu, kus oleme nii varmad sinisilmset ja ennast-unustavalt tormama sellesama Euroopa kultuuri rüppe, mida siin romaanis nii mannetus ja igerikus valguses lastakse paista. Aga neile, kes Läänehullusest ajuti tüdimust tunnevad, ja neile, kes selles ehk koguni kahelda sõandavad, võiks Le Clézio «Kõrb» pakuda meeldivat võimalust heita pilk hoopis teistlaadsetele avarustele ning mõtiskleda veidi selle kummalise kõrberahva üle, kelle viimase juhi kohta öeldakse, et «tema sõjamehed ei võidelnud mitte kulla pärast, vaid lihtsalt õnnistuse pärast, ja maa, mida nad kaitsesid, ei kuulunud ei neile ega kellelegi teisele, sest see oli lihtsalt nende silme sees laiuv vaba ruum, Jumala and».

Tõlkija KRISTIINA ROSS

Kallist
jõulurahu!

ENNISTUSKODA

KANUT

MIS EUROOPAS TEGELIKULT TOIMUB?

JAAN KAPLINSKI — JOHANNES SALMINEN. VIELÄKÖ TARTOSSA LAULAA SATAKIELI! Suom. Juhani Salokannel ja Risto Hannula. Tammi 1990. 134 mk.

JAAN KAPLINSKI — JOHANNES SALMINEN. SJUNGER NÄKTERGALEN ÄN I DORPAT! Tlk. Ivo Iliste ja Birgitta Göranson. Söderström & Co 1990. 145 mk.

Jaan Kaplinski ja Johannes Salminen istuvad teisel pool Soome lahte ja vahetavad kirju. Nad analüüsivad Euroopa praegust olukorda.

Esialgu tundub see paar — Kaplinski—Salminen — natuke ebaproportsionaalne: eesti esseist oma taoismi suunas orienteeritud mõisklustega ja soomerootsi intellektuaal, euroopalik liberaal ning katoliiklane. «KAS TARTUS LAULAB VEEL UOBIK?» näitab, et nad räägivad ühte keelt.

Kaks tarka meest on niisiis kirjavahetuses. Mõlemad pilluvad hooletu kindlusega kirjanduslikke tsitaate ja oskavad luulerea stiilselt proosamõtiskluste vahele paigutada, nii et sel on tähendus. Nad käsitlevad poliitika, kultuuri ja ideede ajaloogu nii geograafilises kui ajalisel mõttes väga ulatuslikult.

Kõik toimub pingulusteta ja lõpmulikul — nagu hingamine.

Peamine lähtepunkt on siiski Kaplinski asukoht — Tartu, Eesti, Baltikum. Kirjavahetus algab 1989. a. jaanuaris ja sellest ajast alates on Eestis palju muutunud.

Salmise mõtteviis on skeptilisem ja tal on rohkem kalduvus moraali lugeda. Kaplinski hoiab jalad maas — ta suhtub tulevikusse rahulikult ja murelikust väljavaatest hoolimata optimistlikult.

Salminen ja Kaplinski mängivad lahtiste kaartidega, nad kirjutavad n.-õ. otse tänapäeva. Ilma silmamoondajate tagantjäreletarkuseta.

Euroopa murrang on kompleksne protsess, ja Kaplinski—

Salmist esseed annavad viited selle kohta, kui palju sündmusi toimub korraga. Keegi ei saa praegu ennustada, mis toimub järgmisel sügisel, ja sellepärast ei proovitagi raamatus valmis vastuseid pakkuda.

SOOME jääb raamatus ainult väikeseks kõrvalteemaks. Võib-olla oleme siin üldse paljudest asjadest kõrvale jäämas? Mis mõtteviisisse puutub, siis soomelik mõtteviis on praegu küll puhtakujuline provintsialism.

Kaplinski ja Salmise vaateveerult ei paista Soome majanduslik omakasuiha, üldine egoism ega välispoliitiline kümnism kuigi meeldivana.

TERO LIUKKONEN
(lühendatult
«Helsingin Sanomatest»)

VÖRRATU «JOLANTHE»

Toimetusele on jõudnud esimesed vastukajad P. Tšaikovski ooperi «Jolante» lavastusele Buenos Airese «Teatro Colonis». Avaldame neist katkendeid, mis puudutavad Arne Miku, Peeter Lilje ja Mati Palmi tööd.

Napoleón Cabrera «Pime «Jolante» väärilb peent kuulmist»: «Peeter Liljel jätkub autoriteeti ja väljendusandi, ta suudab helisid gradueerida, kontsertreerida vokaali ja kohaliku orkestriga sellise enesekindlusega, sest ta tunneb oma tööd põhjalikult.»

Alberto Emilio Giménez «Jolante» — suurepärase esitus»: («El Clarin», 14. XI 1990.)

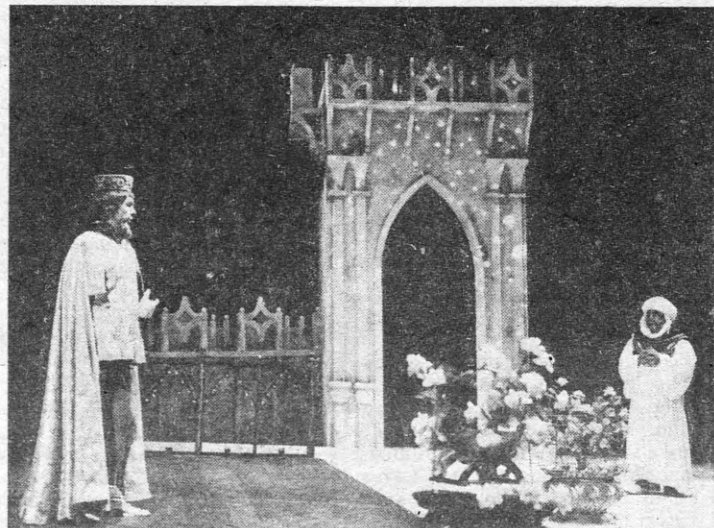
Eesti dirigent Peeter Lilje tõestas, et muusikuna tunneb ta ennast dirigendipuldil suurepäraselt ning on ühtlasi suuteline oma kolleegi professionaalselt kõrgele esitustasemele juhataja. Vaieldamatult on tema taktikepp arvestatav ja mõjuv. — Lavastaja Arne Miku töö osutus tulemusrikkaks. — Hindame väga kõrgelt peategelase, üliandeka Mihhai-

lova tööd, samal määral veensid Palmi, Tretjakovi — mõlemad jõulised — ja Vedenejevi suurepäraseid esitused.» («La Nación», 13. XI 1990.)

G. Maldé «Täiustatud «Jolante»»: «Kirjeldamaks etendust, mis osutus aasta jooksul «Teatro Colonis» esitatuist võib-olla parimaks, tuleb öelda, et esitus küübib peaaegu kõigis oma tahkudes vaieldamatult kõrge tasandini. [— — —] Dekoratsioonide ja samuti imetlusväärsete kostüümide autor oli Valeri Leventhal; José Luis Fiorraccio ja Alfredo Morelli vastutasid valguse eest samal ajal kui küllaltki raske režii kvaliteetne teostaja Arne Mikk suunas oma pingutused iga hetk (Eisensteini ja Pudovkini parimat stiili järgides) visuaalse pildi ning

montaaži suurepärasele ühitamisele.

Muusikalises küljes langes peamine vastutus ooperi esitamisel nõukogude kunstnikele (kellest enamik olid eestlased). Peeter Lilje (kes eelnevalt juhatas mehiste ning süngest, väljenduslikult mitte eriti seostuvat «Francesca da Rimini») liikus «Jolantet» tõlgendades ettenähtud piirides, mis lisas palju voolavusele. Teatri orkester töötas dirigendiga kooskõlas. [— — —] Kui külalistest jäi Mati Palmil veidi puudu jõulisusest siis nii baritoni Juri Vedenejevi kui ka tenori Leonid Tretjakovi häälled särasid nooruslikkuses, selguses ja paindlikkuses.» («La Prensa», 14. XI 1990.)

LEISED MEIST

LAPIN SOOMES

Mõned eesti kunstnikud hakkavad Soomes tuntuks saama, Leo Lapin kõigepealt. Nime tegi ta endale 1984. aastal Helsingi Ehituskunsti Muuseumis korraldatud näituse «Oheksa arhitekti Tallinnast» ideoloogina ja ühe esinejana. Tema töid tõsteti esile ka 1989. aasta kevadel, kui Poris ja Helsingis oli eesti nüüdiskunsti näitus «Struktuur ja metafüüsika». Tänavu suvel troonis Helsingi Esplanaadil vabaõhunaäitusel «Eesti maastikud» Lapini uhke arhitektoon «Punane puu». Need, kel on kombeks kunstist ja arhitektuurist midagi ka aeg-ajalt lugeda, tunnevad teda «Taide» ja «Arhitekti» autorina.

Hiljuti oli Tampere «Art Leonardo» galeriis Lapini esimene personaalnäitus Soomes, kus eksponeeriti töid kolmest graafilisest sarjast: «Protsess», «Märkide konversatsioon» ning kolmnurki, ringe ja riste varieerivast sarjast.

Tampere ilmuv «Aamulehti» kriitik Maila Tuominen leiab, et «Art Leonardo» galeriit võib end õnnitleda erakordse näituse puhul: «Kõiki tamperelasi peaks kohustuslikus korras Lapini töid vaatama viima. Niisugust võimalust ei tule tihti ette.»

Teatavasti oleme meigi lõpuks Lapini elavaks klassikuks tunnistanud, aga millest siiski nii tuline reageerimine Soomes, kus maailma tippkunstnike töid, vähemasti Helsingis ja teistes suuremates linnades, üpris tihti näha

et konstruktivismi pärand elab edasi. See jätkub Lapini piltides kord hoogsalt häbematusena, kord tundliku geometriana.»

Lapinit ei saa siiski mingil juhul pidada kuulsate eelkäijate jäljendajaks ega ka etteantud reeglite pimesi järgijaks, kuigi ta tunnustab end vene konstruktivismi ja eriti suprematismi austajaks, arvab kriitika. («Aamulehti» arvustus on pealkirjaga «Austus musta ruudu vastu», «Helsingin Sanomate» oma «Ma olen Malevitši poeg».) «Uue ulja ühiskonna helge ülesõhutus on muundunud irooniliseks sümbolite mänguks» (HS). «Üllatavalt liitub tema rangelt formalistlike töödega koomiline mõõde. Juhuse võimalikkus sisaldub kõigis metamorfoosides» («Aamulehti»), kirjutatakse sarjast «Märkide metamorfoos», mis ootuspäraselt endale tähelepanu on tõmmanud. «Lapini märkide tagavara on laienuud Malevitši ruudust sirbi ja vasarani, geometria uurib ka erinevate aadete põimumist. Näiteks võiks tuua kas või lehe «Molotov—Ribbentrop» II, kus nõukogulike sümbolid ja natside haakrist põimuvad sundimatus üksmeeles. Nüüd, kui N. Liidus võib peaaegu kõigest valjusti kõnelda, muutuvad ka pildid tagedamaks. Iseasi on, kas pildi sõnum sellest jõulisem saab, kui geometria mitmete tasandite võimalus korvatakse kommunismitekstiga,» küsib «Helsingin Sanomat».

Leonhard Lapin. «Molotov—Ribbentrop» I [siiditrükk, 1989]

võib? Põhjus on muidugi eelkõige Lapini kunst ise, aga lisasetuse annab «Helsingin Sanomate» kriitik Tiina Nyrhinen, kes oma arvustuses alustab kaugevalt: ametlik nõukogude kunst tõrjus 1920. aastate konstruktivismi häbelikult muuseumide hämaratesse peidikutesse. Kuu aega ei teatud, kas Malevitši, Rodtšenko jt. pärandi jätkajaid N. Liidu piirides üldse enam on. Soomeski levis arvamus, et naabermaal ei huvita enam kedagi Malevitši ja Rodtšenko jalajälgedes käimine. «Nüüd, mil tallinlase Leonhard Lapini geomeetiline graafika ja orgaanilised arhitektoonid on juba mõnda aega Soome kunstipublikut rõõmsalt elevile ajanud, tuleb tunnista,»

Kahetsust avaldatakse selle üle, et Tampere galerii kitsad ruumid ei võimaldanud eksponeerida Lapini kolmemõõtmelisi arhitektoonide, mis olemuslikult liituvad tema graafikaga.

Huvi Lapini vastu tõstab kindlasti ka see, et Soome enda geomeetiline abstraktsionism on praegu esindatud mitme huvitava ja hinnatud meistriga. Kaks aastat järjest on aasta kunstnikuks valitud selle suuna esindaja — 1989. aastal Juhana Blomstedt ja 1990 Carolus En-cell, Lapinist küll üpris erinevad mehed, mis üksnes kinnitab geomeetrisel kunstil võimalusi.

ELLE ANUPÖLD

RAAMATUOKSJON

ÄRIS «ARP»

(Voorimehe tn. 9)

toimub reedel,
joulukuu 21. päeval kell 16
Näitus üleval, kataloog saadaval.

Peep Puks on ligemale poollesaja dokumentaalfilmi autor. Ruumipudusel nimetame siin vaid mõned neist: «Koduküla» (1969, debüüt koos P. Toomingaga), «A. H. Tammsaare» («Vargamäe» (1971), «A. H. Tammsaare II» (1972), «A. H. Tammsaare III» (1974), «Juhan Liivi lugu» (1975), «Pesapaik» (1975), «Põhjaviim» (1982, Mart Saarest), «Kuuviikerkaar» (1982), «Visioon» (1983, Aime Kuulbuschist), «Helin» (1985), «Rändaja» (1986, F. Tuglasest), «Partii» (1987), «Evald Okas» (1988), «Talu» (1988), «Eesti merikotkas» (1989), «Kodupinnale tulek» (1990, Kalju Lepikust).¹ Nagu näha, ei ole Puksil kirjanduse ja kirjandusega pistmist mitte esimest korda.

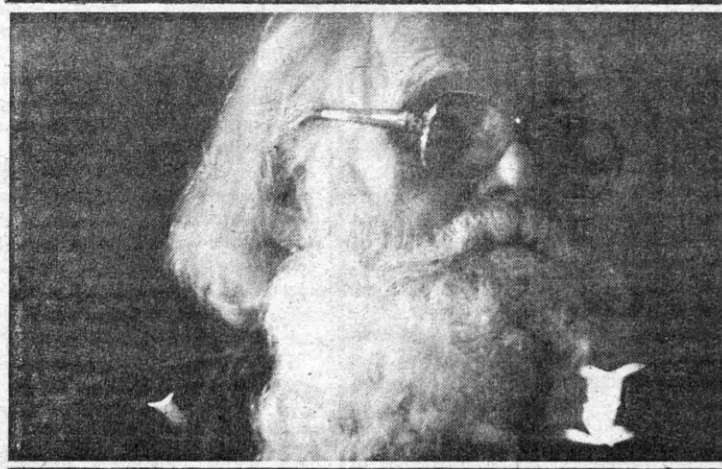
Uues linatõeses «Betti Alveriga» kõnelevad luuletajast 19 inimest. Meenutajad võib tinglikult jagada kahte liiki: ühed, keda kammitseb mingi kirjanduslik piirang, hüpotees või *de fixe* (Karl Muru, Heidi Sarapuu) ja teised, kes sellest priid (klassikaaslane Naat Reiman, Bernard Kangro, Laur Tamm, sugulane Reet Niido, Linda Viiding). Enne filmi vaatamist lootsin salamahti, et ehk seekord ei hakka end Betti Alveri taustal tõeliselt eksponeerima Karl Muru. Läks aga teisiti... Mulle kui kõigest keskharidusega persoonile tundub mõnevõrra labasena professori väljend «loominguline köök» või väide «luuleloomingut peab ta (Alver) oma elutööks» (!). Kas ei peaks lugupeetud teadlane omaette juurdlema eetika üle, mida ta luuletajast kirjutades korduvalt ja väsimatult rõhutab.²

¹ Vt. M. Balbat. «Päevakorral dokumentalistika». «Sirp ja Vasar» nr. 6 1984; J. Paavle. «Visioon» visandid. «Teater. Muusika. Kino» 9 1984; H. Taak. «Helnaga» kaasa kajades. SV nr. 26 1986; M. Balbat. «Kas dokumentaalfilm 1986 vastab aja nõuetele». SV nr. 8 1987; M. Balbat. «Draakoni aasta filmid». SV nr. 9 1989; T. Lokk. «Eesti tõi elufilmi suundumustest». TMK 6, 1989; H. Speek. «Dokumentaalfilm ja peatumishetk». SV nr. 27 1983; H. Speek. «Film armastusest». «Reede» nr. 34, 1989; F. Jüssi. «Eesti merikotkas». TMK 6 1990; A. Lõhmus. «Uhkus ja uhkus». TMK 7 1989; E. Nõu. «Viis mustvalget dokumentaalfilmi eesti kirjandusest». TMK 2 1990; J. Ruus. «Täiesti orandlik kineast». R nr. 16 1990; vt. ka E. Pridel. «Kirjanduslik filmidokumentalistika». «Keel ja Kirjandus» 7 1977.

BETTI ALVERITA

EHK

ME SUURI SURNUID KAMANDAVAD KÕIK

Kaader filmist «Betti Alveriga». Luuletaja Laur Tamm.

Vastuoklikult meenutab poetessi luuleteatri «Varius» juht Heidi Sarapuu: «Me kõik teame, mida tähendab Talvik Alverile... Ometi käis trupp (lavastusega «Arbujate aegu») luuletaja kodus mängimas... Nimetaksin seda kultuurikiimlevaks sadismiks. Mis infot annab meile näitleja Terje Rinne (Alveri osatäitja, kehastanud ka Ella Ilbakut) mõtetatke («mulle meeldis ta hääl») või konstateering («te olete õieti elanud»)?! Jaan Tätte puhul häirib liigne familiarisus («luuletaja tuli nagu jumaluke — minu sõrendus, J. K. — laste juurde»). Jääb mõistmata, miks on noor mees käinud tülitamas eakat daami. Kulno Süvalep loeb «Ööd» nagu Sandor Petöfi «Rahvuslaulu» või «Lahingulaulu». Mari Tarand räägib, et läks Kaplinski poole ööbima (!!) ning seejärel kogeleb (NB! tegemist raadioajakirjanikuga) segase lause, mil-

² Vt. näiteks K. Muru. «Üle aegade Assamalla» puhul. «Keel ja Kirjandus» 7 1990.

lest allakirjutanu ei suutnud kahel korral aru saada.

Koomiline ja kohatu on Hando Runneli («Siin taas on Mart Lepiku raamatud. Alver ei laenanud neid välja»), eriti aga Aivo Lõhmuse (koputab vastu kahte köidet ning lausub: «Mina olen sellest ainult kuulnud») filmis osalemine. Viimane levitab kirjasõnas risti vastukäivat ja usaldamatut informatsiooni («Betti Alver liikus, vähe. Vaid korra oma elus on ta astunud üle Eestimaa piiride.» «Sirp ja Vasar» 23. juuni 1989; «...kui sinna juurde mõtlemine, et terves oma elus ei ole Alver Eesimaa! kordagi lahkunud.» «Teater. Muusika. Kino» 7, 1989). Tartus on kirjanduse teisigi. Küllap osanuks neist igamees ekraanil turgutada, ä la kui hea luuletaja oli Betti Alver. Eesti kirjanduse vaimsel ekshibitsionismil ei ole piire (film tõestab seda üsna edukalt). Rääkimata noorematest, on keskealine Lõhmus (Runneli juures mängib kaasa lihtvaatajale taba-

matu nüanss — ta oli Puksi hiilgefilm «Juhan Liivi lugu» stenaarist, kes on segatud nii poliitikasse (valimised) kui ka majandusse (artiklid), kes on esinenud korduvalt televisioonis ja raadios, oma ametit üks jagu blameerinud. Meenutagem Alveri luuletusi: «Jää iseendaks! Vihka valet! /Ja mäleta: /ma pole mängukann!» Millest võiksid poetessi kalmul mõelda Lehte Hainsalu, Jaak Jõerüüt, Paul-Eerik Rummo jt. poliitikud, kes kunagi luulet avaldanud...?

Kogu filmi läbib iseäralik paradoks — uskumatu, et austajad, kes toonitavad Alveri äraostmatust, ausust, nõudlikkust jne. ON ISE NIIVÕRD EDEVAD (eksides seega kõigi Alveri tõekspidamiste ja printsiipide vastu) JA VÕTAVAD LUBAMATULT KERGE SÜDAMEGA SUUD PRUUKIDA MÜÜTLISEST LUULETAJAST. Elukõige Muru jutus («Minusugune inimene...») ei ole esiplaanil mitte tagasihoidlikkus (Alver minus), vaid pigem mina Alveris. Ent sellele on lihtne põhjendus — eks igaüks otsib igavikku enesekohaselt ja -vääriiselt. Tsitteenriksin ka Johnny B. Isotamme luuletust «j 9»: — — — nii sureb tõeline poeet / ja ta viimaseks mõtteks on kahetsus / et ta enam ei saa lyya lõhki päid / kõigil nekroloogikirjutajatel / hauakõnepidajatel / ja muul sarnasel kirjanduspoliitilisel rämpsul.

Naeruväärne, millise õõnsa paatosega pajatatakse filmis Alveri rahapuudusest (kas maksis kahe lause pärast segada kunstiteadlast Voldemar Ermi), kannatustest (samas, millise kergusega libisetakse üle luuletaja «keldriaastatest» 1947—1956 Tartus, Pargi tn. 2. Mõistagi pole seal viidet ega mälestustahvlit. Tänav viib kohaliku tööliskõrtsi!), vaikimisest (miks ei võinuks vestelda kirjanduskriitiku ja kunagine Kunstide Valitsuse juhataja Max Laossoniga?), hirmudest, iseendaks jäämisest. SEE ON JU TÕELISE LUULETAJA AINUVÕIMALIK ELU. Võimaluse loomulikkust kõrgendatud meeoleolu kõnelda on andnud teised nn. poeedid, kes end maha müüsid (Kärner, Barbarus, Semper, Hiir, Raud jmt.).

Leian, et säarane film on Betti Alverile alandav (Puks

on mööda hiilinud luuletaja soovist?) ja mitte ainult seepärast, et poetess ei saa meile kunagi ütelda, kes meenutajaist rääkis tõtt ja kes valet. Mõtet võiks illustreerida «Lootus» («Korallid Emajões» lk. 40—41):

Oht lootust ma vajan,
olen alati
vajand —

et iial ei alga
julm
lobisev
sajand,

et iial ei alga
must
marduse
aasta,

et surutud südant
leinad
ei laasta,

et ka painatud elu
ei paadu,
ei pleegi,

et me suuri surnuid
ei kamanda
keegi.

Puks suudab mälestusi kihistada ja omavahel segada (jutustavad nii head sõbrad, juhuslikud tuttavad kui «ka võhivõõrad — sealjuures mitme generatsiooni esindajad), mis on muidugi kiiduväärne võte. Mõistan filmi autori tahtet avardada panoraami luuletajast (kui inimesest), ent paraku filmis see hoopis kahaneb, sest režissöör on valinud kindla rafineeritud (või väljakutsuva ja omameheliku?) meenutajaskonna, ühtlasi garanteerides suhteliselt tervikliku (samas kroonulikult trafarete ja ette teada) pildi Betti Alverist. Kuid tundub, et milleski on lavastaja siiski alt läinud, eriti just püüis munitseerida poetessi. Kas pole Puks end mõjutada lasknud Karl Muru kirjutisest «Eluramatust»: «Betti Alver on rahvakirjanik selle sõna kõige kõrgemas tähenduses. — — — Seetõttu on sündinud loomming, mille austajaskond on küllane.»³ Filmis peegeldab seda ilus ja ainuke kujund — pimekirja lugev tüdruk. Professori eeltoodud väidet pole kuigi raske kontrollida, vastandades akadeemilistele me-

³ Vt. K. Muru. «Eluramatust». «Kirjanduse jaosmaa '86». lk. 113.

Eesti Draamateatri gastroll USA-sse just nõnda välja kukkus, selles on ühte meelt kogu trupp — Kersti Kreismann, Tõnu Aav, Raivo Trass ja direktor Margus Allikmaa. Kodust oldi ära kuu aega, Kersti koguni poolteist kuud. Trupp viis kaasa inglise dramaturgi Willy Russell'i komöödia «Rita koolitus», mida etendati 13. ja 14. oktoobril Los Angelese Eesti Majas. 20. oktoobril anti samas kirev kava. «Rita koolitus» käidi mängimas ka San Franciscos ja koduteel esitati kirev kava — ka New Yorgi Eesti Majas.

Muljed? Vastuvõtt? Usutletavad — Kersti Kreismann ja Tõnu Aav — tunnistavad puhtsüdamlikult, et nad on küll olnud juba mõnda aega kodupinnal, aga pole ometi veel päriselt siin. Nii kestev olevat reisil nähtu ja kogetu järeloomu.

Tõnu Aav: Mõte vastuvõttidist USA-sse küpses Los Angelese Eesti Teatri siinse gastrolli aegu möödunud aasta oktoobris. Nüüd lendasimegi üle ookeani, kaasas edasilennupiletid New Yorgist Los Angelesse, mis sealne näitleja ja lavastaja Lembit Palm-Leis oli meile lahkelt koju kätte saatnud. Üle kogu Ameerika mandri läänekaldale neid välja löösta sõita saime alles pärast viiepäevast omapead ringivaatamist New Yorgis. Selles maailmalinnas olevat koos kõige parem ja kõige halvem, mis ilmas üldse leida. Esi-

MEIE ELU ILUSAIM REIS

Draamateatri trupp Las Vegases.

mene on silmanähtav, teist hakasin aimama pärast ööd, mil kaks politseiniku nende kallal röökiva neegrikamba rahustamiseks ratsapolitsei välja kutsus.

Kersti Kreismann: Igal hommikul koostasime ühiselt päeva-plaani ning marsruudi. Mähkants sai jalgsi üsna põhjalikult läbi käidud. Ülipõnev oli oma silmaga ära näha ja avastada kuulsad New Yorgi avenüüd,

tänavad, linnajaod. Nad on tõesti olemas! Suurimaks elamiseks jäi Moodsa Kunsti Muuseum oma tohutute kunstirikkustega. Broadwayl vaatasime Andrew Lloyd Webberi viimast muusikali «Aspects of Love». Enam meeldis mulle siiski sama autori «Fantom of the Opera», mida nägime hiljem Los Angeleses.

T. A.: Sellised nagu ameerikalased ise on ka nende etendu-

sed: efektsed, täpsed ja intensiivsed. Loid ja lohisev lõtvus oleks nagu valenoot. Ja laval on loomulikult ka kogu see sära ja hiilgus, mida imetled väljastpool teatrisseinu. Lavapildid vahetuvad nii, nagu nad USA-s vahetuma peavadki. Superheli-tehnika toob näitlejate häälled kaugele rõdule isegi nii ebaloomulikult valjuna, et see nõuab algul harjumist.

K. K.: Airsa draamalavastusest õnnestus vaadata John Krizanaci näidendit «Tamara» tuntud itaalia kirjanduse ja poliitikust Gabriele O'Annunziost. Lavastust mängitakse edukalt seitsmendat hooaega. Mängupaikaks kogu stiilne villa oma salongide, söögisaalide, köögi, tualeti jm-ga, tegevus toimub simulaansel üle kogu maja. Pealtvaatajad pidid oma ärarõõmuse järgi valima tegelased ja stseenid, mida jälgida, tormates tihedalt osaliste kannul nagu vaimud ruumist ruumi, stseenist stseeni. Kord sattusin nimega sega üksi magamistuppa, kus ta siis ainult mulle oma monoloog ette mängis. Minu lahke võõrustaja Astra Shore oli sellel etendusel kolmandat korda, ja ma ei imesta sugugi.

Aga tuleme tagasi reisi jätkuva osa ning «Rita koolituse» vastuvõtu juurde.

T. A.: Los Angelesse saabumine nagu paradisi. Kaunis Californias oli suur pilvitu suvi. Amused ja uued tuttavad ümbritsesid meid sellise hoole ja tähelepanuga, et see jääki kõi-

ge erutavamaks mälestuseks. Johannes ja Karin Nukk, Anne ja Valdur Kaskla olid kohale vedanud etenduseks vajalikud mööbli, Lya ja Jüri Kauk aitad grimmi ja valgusega, Lembit Palm-Leis ehitab dekoratsioone, Sirje ja Ullar Vitsut, Kristi Heinsoo ja paljud teised muretsevad kohale kõik vajalikud rekvisiidid. Läänerranniku suhteliselt vähest eestlaskonda arvestades peeti kahte saalitit suure huvi ilminguks. Vastuvõtt oli erakordselt soe, inimesed naeruhimulised, reageeringud täpsed, kohati päris ootamatud.

San Francisco etenduse mängisime kirikuklubis, lavakujunduse eest kandis hoolt Heino Valvur ja Peeter Grüner ning meie tõttu pika automatka ette võtnud Kaugid. Kaugelt oli kohale sõitnud ka publik, üks noor daam koguni kolme tunni tee kauguselt.

Kuidas reageeriti kirevale kavale?

K. K.: Esimeses osas lugesime Raivoga M. Underi, B. Alveri, E. Enno, J. Kaplinski, H. Runneli, J. Viidingu, D. Kareva, V. Luige jt. luulet. Kuulati hiirvaikselt, tajusime küll, kuidas saal meile kaasa elas.

T. A.: Et kava teine pool oli humoristlik, siis kirevaks pidi aitama sel kaval muutuda hulk kaasavõetud kostüüme, maske, rekvisiite ning suured ja raskeid koturnid, mille tassimine ennast vist õigustas. «Suur vas-

muaridele näiteks varjatud kaameraga võetud küsitluse Tartu, Tallinna, Pärnu kesklinnas. Kardan, et pärast intervjuud lihtsa õmbleja, koka või autojuhiga peab kirjandusteadlane kabineti hämaras mõeldud laused punastades tagasi võtma. Ehk piisanuks paarist huvitavamast ja Alveriga olulisimalt seotud inimesest (Bernard Kangro, Renate ja Laur Tamm, Linda Viiding: «Kristall ei rikne!», jt.)? Kas oleks seegi filmi sisulist kvaliteeti parandanud?

Mis puutub «Betti Alveriga» tehnilisse külge, siis on Puks unustanud (või teadlikult hüljanud) ühe lihtsa tõe — kino on visuaalne kunst. Me võime lugeda raamatuid «Eduard Vilde kaasaegsete mälestustes» (1960), «Mälestusi Oskar Lutsust» (1966), «Friedebert Tuglas sõnas ja pildis» (1966), «Mälestusi A. H. Tammsaarest» (1978), «Mälestusi Juhani Sütistest» (1985) jt. Vaevast, et keegi arvaks modernseks, poeetiliseks või elamuslikuks nende tekstide ekraniseeringu... Sütiste puhul on see täiesti (film) võimalik — Oskar Kruusi, Olli Ungvere, Salme Reegi, Ralf Parve jt. nägu kaadrisse, mõni pilt vahele, järgmine esineja jne. Puksi filmi põhihäda

⁶ H. Runnel. «Mälestusi Betti Alverist». «Keel ja kirjandus» 10 1989.

⁷ vt. M. Orav. «Mina süren vee peal...» «Vikerkaar» 7 1988. «Vastab Hardi Volmer». TMK 6 1988.

⁸ Meenub P.-E. Rummo «Ebasümmeetrilist ülistust».

⁹ Vt. A. Kaalep. «Aukartus luule ees». «Edasi» 15. jaanuar 1989. A. Lõhmus. «Uhkus ja uhkus». TMK 7 1989.

algabki siit — toimib vastandprotsess — mälestused Betti Alverist võib julgelt talletada filmilindilt kaante vahele (mida on teinud Hando Runnel, Laur Tamm meenutuse 1934. a. pommirunnakust ja 1944. a. jõulude aegu Talviku poolt juhulikult valitud piiblisalmist leiame «Vikerkaarrest»⁶), lisada kümnekond harva poetessi pilti ja viimased (värvi) fotod Koidula tn. 8 korterist (tulevane muuseum?). Kas Puks püüab sisendada, et raamatu ja kinokraani samastamine ei ole sugugi võimatu? Kas ei ähvarda sama oht režissööri viimast filmikangelast — Eesti naisvõimlemise alusepanijat, ülemaailmse tunnustuse võitnud pedagoogi Ernst Idlat (1991. a. ilmub raamat «Ernst Idla — võlur Tallinnast»)?

Siinkohal tuleks meelde Hardi Volmeri intervjuud Jaak Lõhmusele.⁶ Volmer: «Üdi puhul on elementaarne mäng kujunditega. Oleks võlv tema luuletusi filmiks teha.» Vastusesse on kätkevad ideed (kui seda teistele luuletajatele laiendada — ka Alverile), mis Eesti oludes praktiliselt teostamata⁷ ja mida Puks ei ole tihanud proovida. Sellise filmikeele algajalikkust ja mannetust kinnitas küll «Üks pilk Betti Alverile»⁸ (1988, stsenaarist — P.-E. Rummo; režissöör — V. Kepp). Loodetavasti mitte lõplikult. Samuti on Puks häbiväärsest vähe tähelepanu pööranud helitaustale. Kärt Tominga laulul (ka lõpulausel: «Rohkem ei oska ma midagi öelda...») on linateose komposit-

sioonis tähtis roll täita, ent diletant Jaan Tättel asemel kuulanuks hea meelega Tõnu Tepandit (näiteks «Kool» ja «Unenägu» kavast «Vanapagan ja Tepandi lood»). Seda enam, et Alveri luulet on väga vähe viisistatud.

Kahju, et filmi aktivapolele tuleb kanda üksnes hindamatu kultuuriloolise väärtusega kaadrid Lundis elavast viimasest arbutust Bernard Kangrost ja Laur Tamme⁹, kellest kui luuletajast teab noorem publik vähe, kui üldse.

Heli Speek on kirjutanud: «Peep Puksi peenekoeline ja lüüriline loomelaad tekitab seletamatul kombel peaaegu alati assotsiatsioone eelmise sajandi keskpaiga lüürikaga.»¹⁰ Jaan Paavle aga: «P. Puksi senist loomingut jälgides peab nentima, et kinu on väga mitmekülgse kinodokumentalistiga: [— — —] Viisteist aastat tõsisit tööd.»¹¹ Olen nendega päri. Kindlasti tuleb Puksi missioonitundlikke ja omaaolisi filme väärihinnata ning aktsepteerida. Ma ei taha Puksile didaktilisi nõuandeid jagada, kuigi režissööri mainele poleks tulnud kahjuks, kui ta jätnuks «Betti Alveriga» tegemata. Pealegi on — Puks ise maininud: «Püüad, aga elu on palju rikkam, kui aimata oskad. Inimesed mitmepalgelisemad, kui põgusal kohtumisel neid mõnel meetril fikseerida jõuad. Mis rääkida nende loomuse avamisest, sisekonfliktideni jõudmisest. [— — —] Sest pinnapealsus — kas pole seegi vale tõsielufilmis?»¹² Puksile

ei saa ette heita süvenematu, mõningast käegaloomist (stampide järgimist, tüütut traditsionaalsust) siiski. Võib-olla asetuks lavastaja (kes hariduselt filoloog) filmis kõik omale kohale, kui pealkirjas muuta üksainus täht — «Betti Alverita»...

Lõpetuseks kuus viimast värssi Aleksis Ranniti 1966. aastal kirjutatud luuletusest «Öde» (pühendatud Betti Alverile):

Miks on nad sind aina põhjandi? Miks õlgadelt langend sall! Allikapõhja on seffinud sinu salm.

Kummaline, kuid põhjamine (nüüd küll teises tähenduses, varjundis ja kontekstis) jätkub. Venelased suudavad oma poeedist luua meenutus- e abil suurepärase portree (Nikolai Gumiljovist «Aafrikas jahil», 1988), ent Eesti kultuuriruum on liiga ahas, et teha «suurimast ja auväärsimast luuletajast pärast Marie Underit» (K. Muru sõnastus Alveri nekroloogist) film keskkooli kirjandusklassidele.

Igatahes kolmandal Alverit käsitleval režissööril on, millest mõelda.

JÜRI KALDMAA

⁹ L. Tamme kohta vt. «Vikerkaar» 5 1988, lk. 63, ka «Akadeemia» 7 1989.

¹⁰ H. Speek. «Dokumentaalfilm ja peatumishetk». SV nr. 27 1983.

¹¹ J. Paavle. «Visiooni» visandid. TMK 9, 1984.

¹² «Tõsielufilm ajapeeglis» (ringkõsitlus) TMK 4 1983.

ALVERITA, ALVERIGA

Et iga sõna, mõiste, kujund jõuab teadvusavaliselt koos oma nähtamatu, ometi selgelt tajutava saadjaga, simulaankujundiga riimsõna või vastandi näol (nagu valge täpp mustal pinnal heike pärast silmamälu moondu mustaks valgeli), nii tundus mullegi vahetult pärast filmi vaatamist, et pealkirjaks oli «Betti Alverita». Järele mõelnu, mõistsin, et põhjuseks võis niisama hästi olla see seesiselt puudutav, puhastav puudusefenne, mida rõhutas ka mööda luuletaja tühja tuba ikka ja jälle otsekui otsivalt rändav kaamerasilm.

Kui esimene nähtud Alverifilm osutus tõepoolest nimelt üheks pilguks Betti Alverile, siis teises on valitud kõige traditsioonilisem ja võib-olla isegi ainuvõimalik tee inimesest inimesesse jäänud jälgede jäädvustamiseks, kogetu ja kaotatu teadvustamiseks — kõneldes niisii parafamatult ka mõistmatuena mõjuda võivast mitme mõistmisest. Kahju, et meenutajate seas ei leidunud kedagi, kes kunagi polnud lugenud ühki Alveri luuletust. Küllap oleks see aidanud pilti avardada ja süvendada; usufavasti aga on sellist inimest üsna raske leida.

Nüüd jäi film viisakasse vastavusse oodatuga, loobudes isegi žanrilistest võimalustest.

Kui selles filmis ongi puudusi, ei puuduta need tegelikult luuletajat; peegeldub muu. Nagu puhtale on kõik puhas, nagu kristall ei rikne, nii ei alanda Alverit minu arusaamist mööda ka tema kui teemandi eri tahkudelt vastupeegelduv valgus — vastupidi, see vikerkaarlev joon visandab vaid kõrge tuju piirjooned, tehes nähtavaks teda ümbritsenud maailma ja jättes sissepoole diskreetself valge pinna, tühja ruumi igahes endas elava Alveri-pildi jaoks. Et igauks mõistab kirjutatud sõna iseene kõrguselt, mõtestab nähtud oma mõõdupuuga, on loomulik ja parafamatu. Pimekirja lugev tüdruk filmi algul, sõnad «ei oska öelda» filmi

lõpul — nii ilmutab end korduvalt inimkogemuse pingsalt kobav, katkendlik ja kogelev sõnastamispuud; mida kõhklevamalt iseendasse kuulafavam või ennast sootuks ära unustavam, seda siiram ja sisenduslikum. Sest kõnelda võime vaid sellest, mida oleme mõistnud, mõistame aga vaid seda, mida oleme armastanud — ja armastus õpetab vaikima, kõnelema vaid viibete, vihjete ja võrdkujude kaudu. Kõrvalseisjale võib see keel ehk mõjuda kehva, kareda ja kohmakanagi — armastus aga, see mälu isekas isand, säilitab ometi trotslikult pealtnäha juhuslikke hetki kui kallivara — kui kummalisi tunnismärke kaduvast, ometi kadumatust maailmast.

DORIS KAREVA

AARE ERMEL

tutustunne», mille nahka ma kartsin kogu esinemise minevat, kadus kohe alguses, kui haruldast lahtine publik mängureeglid kindlaks määras, otsekui öeldes oma naeruga: nüüd olgu meil kõigil lõbus! ka sinul seal laval! Kava lõpuks said laval ühistes intermeediumides kokku kahe kodukoha eesti näitlejad, justkui polekski vahel seda ookeanilarakat. Koduteel kordasime kontserti New Yorgi Eesti Majas. Paluti tagasi tulla.

Mida Läänerannikul veel näha saite?

T. A.: Kõik päevad olid sisustatud. Kas võitlesime ise ookeanilainetega või vaatasime «Universal Studios», kuidas käib tulevahetus «Miami Vice» võtetel ja vanas Metsikus Läänes. Kui pärast kaalamurdvaid trikke ja plahvatusi kogu majade-grupp laiali lagunes, publik vabaõhusaalist välja jalutas ning seinad oma kohale tagasi tõusid, seletasid justkui imekombel ellujäänud kaskadöörid, higised mehokolakad meile naerdes, et nii käib see kuus-seitse korda päevas.

Liigutav ja erutav oli ka kogu Disneyland. Mõeldud eelkõige ikkagi lastele. Ponevad ta õudused algul muigama, aga seejärel lootusetult nuputama: kuidas cmeti see kõik küll tehtud on? Põnev oli küllaskäik NBC stuudiosse, kuhu mind hi-

Viimane tekstikordamine enne «Rahu maa peal» esietendust (vasakult): Kõrtsmik Matt (Tõnis Rebane), Tobias (Uve Sillart), kõrtsmiku naine Minna (Kersti Kreismann), Neti (Liia Rebane) ja Lolla (Eeve Sork).

lisõhtul kutsus seal töötav filmikunstnik Veli Saami, põnev oli pool päeva Los Angelese ärikeskuse kõrgetes majades, kuhu juhatas teed kõrgel kohal töötav Üllar Vitsut.

K. K.: Muljeid on muidugi tohutul hulgal. Näiteks viibisin Ameerikas populaarse teleseriali «Days of our Lives» juubelibanketil. Staarid, tualetid, reporterid ja kõik muu asjakohane, «täpselt nagu filmis». See sari on ameeriklaste elu aida-

nud sisustada 25 aastat ühejärke.

Imepärase päeva veetsin Huntingtoni kultuurikeskuses. Tohtul maa-alal paiknev park sisaldas endas peale raamatukogu, kunstigalerii jms. tosinat kõige erinevamat stiilis aedu (jaapani, austraalia, subtroopika, kameelia, te, rooside, palmide jne.).

Eredaim on mälestus inimestest. Mind pole kunagi varem ümbritsenud nii suur hulk väga häid sõpru. Nende hoolitsus ja

tähelepanu on sõnadega kirjeldamatu nagu ka mu viimane õhtu Californias imelise päikeseloojangu ja šampanjaga otse Vaikse ookeani kaldal.

Milliseks kujunes pikem koostöö Los Angelese Eesti Teatri näitlejatega?

K. K.: LA Eesti Teatri lavastaja Lembit Palm-Leis pakkus mulle võimaluse külalisena mängida Minna rolli Arvo Mägi näidendis «Rahu maa peal». Selle töö tõttu jäingi Californiasse pool kuud teistest kauemaks. Tekstiraamat toimetati juba suvel Tallinna, õppisid osä enam-vähem pähe. Žanrilt on see 9 tegelasega näidend muinasjutt-komöödia, kirjutatud nõtke ja vaimuka dialoogi ning toredate karakteritega. Proove oli tehtud pikemat aega teise osatäitjaga, mina lülitusin alles peaproovidesse. Kohapealsed näitlejad sõitsid õhtuti kokku pärast tööpäeva läbi liikluskorralduste, kogu tee õhahkul viis mõned hoope teise linna. Peaproove oli selle raske materjali kohta liiga vähe ja harva. Kuid esietendusel toimus hämmastav metamorfoos. Näitlejad, kellest mõnel üsna napid lavakogemused, vabanesisid krumbist ning etendused

TÄNAVUSED

«FELIXID»

2. detsembri hillsõhtul jagati juba kolmandat korda «Felixi» auhindu e. «Euro-Oscareid». Sel aastal pärjati Euroopa parimaid linateoseid Sotimaal, täpsemalt Glasgow' Royal Concert Hallis. Konkursile oli esitatud filme 26 Euroopa riigist, mille seast sõeluti välja finaali pääsevad tööd. Lõpliku sõna pidi ütleva seitsmest tuntud filmiühenduse koosseisust koosnev rahvusvaheline auhindamiskomisjon esotsas Ingmar Bergmaniga. Parimaks filmiks tunnustati itaallase Gianni Amelio «AVATUD UKSED» (Leonardo Sciascia romaani järgi), milles jututatakse Palmot 1937. a. ärevile ajanut mõrvajuhtumist. Kohunik ei nõustunud tollal langevama hukkamõistvat otsust, kuigi võimulolevad fašistid seda tungivalt nõudsid. Kohunikku kehastanud näitlejale GIAN MARIA VOLONTELE otsustati määrata zürri eripreemia. «Felixi» väärt oli ka operaator TONINO NARDI kaameratöö.

Parimaks «nooreks» filmiks oli inglise draamanäitleja KENNETH BRANAGH'i (keda üha saagedamini suure Laurence Olivier' mantlipärijaks kutsutakse) Shakespeare'i-ekraniseering «HENRY V». Branagh napsas oma põhikonkurendi Gérard Depardieu' eest («Cyrano de Bergerac») samuti parima meesnäitleja «Felixi». Parima naisnäitlejana pärjati hispaania huvitavama filmilooja Pedro Almodóvari lemmiknäitlejana CARMEN MAURA. Teise «Felixi» talle peasa Carlos Saura uusimas linateoses «Ay Carmela».

Parima meeskõrvalosatäitja auhinna vääriliseks peeti DMITRI PEVSOVIT poja rolli eest Gleb Panfilovi Gorki-ekraniseeringus «Ema». Parim naiskõrvalosatäitja MALIN EK leiti Rootsi filmist «Kaitseingel». «Aasta parima leiu» preemiat laagisid noor itaallane ENNIO FANTASTICHINI («Avatud ukсед») ja vene nooruk PAVEL NAZAROV (Vitali Kanevski filmis «Peatu, sure ja ärka»). «Felixi» vääriliseks tunnustati ka VITALI KANEVSKI stalinlikust töölaarist paljatalvate traagikomöödiade kirjutatud stsenaariumi eest.

Ühe tähtsaima «Felixiga» (sümboolse tunnustusena kogu elutöö eest) hinnati tänavu 64-aastane poola kineast ANDRZEJ WAJDA.

Ehkki «Felixite» kätteandmise au pidi igal aastal kandma eri Euroopa kultuurilinn, otsustati seekord teha erand. Aasta pärast on tähelepanu koondunud taas Berliinile, siis luba ühinenud Saksamaa pealinnale.

lüksid koduse publiku toel hoogsa tempo ja lustiga. Tunnustust väärilise noorema põlvkonna vapper töö eestikeelse teksti kallal, mis resultaatid jäi siiski armsalt melodiliseks.

Mis Läänerannikul veel üllatust

Kuulus Las Vegas mõjub päevalgel nagu kõrbesse asetatud kullis. Uskumatult särava lööb ta pimeduse saabudes.

Kas lasksid mängupõrgus Mikumärdi rahad lendu?

T. A.: Jaak Jooram oleks sellega imekähku hakkama saanud. Mina põgenesin kiiresti oma pisikesse võiduga.

Kas suhted Ameerika mandril jätkuvad?

T. A.: Tõenäoliselt küll, sest Los Angeles on meile ju nii lähedal. Astra Shore, keda hästi mäletame «Džinnimängust», ja Eduard Kikas, kes selle lavastas, andsid meile kaasa suure hulga raitemänge.

Ja siiski on kõige hinnalitem see, kui palju nad seal eestluse hoidmiseks ja edasikestmiseks teevad ja millist rõõmu ise sellest tunnevad.

Küsitlenud ENN KALDA

RAHVUSLIK MOODSA KUNSTI MUUSEUM
(endine Norra Pank, foto 1919)

10.–12. oktoobrini k. a. toimus Oslos Põhjamaade kunsti-teadlaste, nimelt kaasaegse kunstiga tegelevate muuseumitöötajate ja kriitikute järjekordne kohtumine, millest võtsid osa ka Jānis Krievs Lāti Kultuuriministeriumist ning allakirjutanu. Korraldajaks oli Põhjamaade Kunstikeskus, mille residents on Helsingis, Suomenlinnas.

Oslos korraldati kokkusaamine seepärast, et seal avati käesoleva aasta 20. jaanuaril Moodsa Kunsti Muuseum. See paikneb endise pangahoones, mille sajandi algusest pärinev raskepärane juugendarkitektuur kannab endal põhjamaise rahvusromantismi pitsarit (1902–1906, arhitekt I. O. Hiorth). Selle ette on püstitatud ameeriklane Richard Serra «Tüves» — kaks vastakuti seisvat, kaarjat, vähe roostes raudkilpi.

Norra Pank otsustas 1983. a. ehitada endale uue maja ning tegi ettepaneku kasutada vana hoonet kultuuriliseks otstarbeks. Järgmisel aastal tuli Rahvusgaleriilt idee luua seal rahvuslik moodsa kunsti muuseum. 1986. a. kinnitas Norra Parlament otsuse asutada Moodsa Kunsti Muuseum, mille tegevus algas veel enne majja sissekolimist 1. jaanuaril 1988. a. Nagu rõhutab vastse kunstitempli direktor Jan Brockmann muuseumi ajakirja «Lävi» («Terskel») 1. numbris, on Moodsa Kunsti Muuseum autonoomne institutsioon ning autonoomia peab talle tagama valitsuse majanduslik toetus. Ühtlasi on loodud fond FORART (norra-keelne lühend; täie nimega — Kaasaegse Rahvusvahelise Kunsti Uurimise Instituut), mille ülesandeks on osutada igakülget materiaalselt kaasaabi suhtlemisel kaasaegse kunstiga, eriti uuenduslikema osaga sellest, väljaspool Norrat. See on umbes samasugune fond nagu «Rahvusgalerii Patroonid», mis ostab töid Rahvusgaleriile ja toetab viimast muul moelgi. Märkimisväärne on Jan Brockmanni vihje majanduslikult rasketele aegadele, mis kajastuvad uue muuseumi ostusummade kärpimises ühe miljoni Norra krooni võrra juba avamis-aastal, ning hoiatus, et valit-

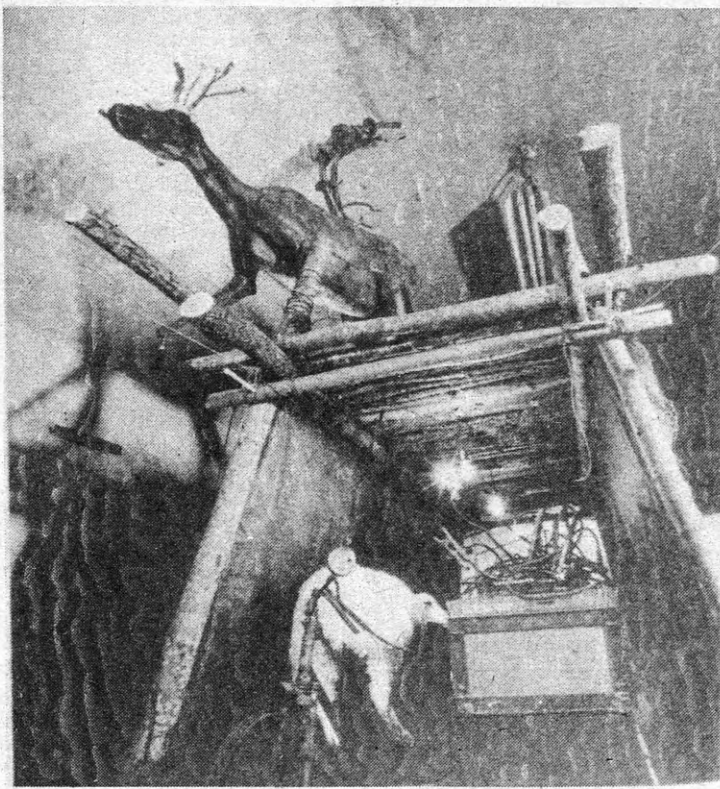
PÕHJAMAADE MUUSEUMIRAHVA KOHTUMISEST OSLOS

suse ebapiisava toetuse korral ähvardab muuseumi oht muudatuda erahuvide mängukanniks. Meiegi muuseumid peavad end aegsasti häälestama valitsusele mitmes suunas, ja mitte jääda oma missiooni täit-

muuseumi ajakirja tulemite rubriigis ja artiklite autorite nimes, Oslost umbes 100 km kaugusel, Mossis asuva Galleri F 15 väljaantavas ajalehes «F 15 Kontakt» (23. aastakäik), mis sisaldab infor-

töö hulgas. Niisugused kohtumised on mingil määral omalaadseks näituseturuks, mitte pelgalt jututoaks. Arutelude teoreetiline tase ei olnud — Boris Bernsteini mõõdupuuks võttes — eriti kõrge, ent seda ei seatud vähemalt sedapuhku vist eesmärgiks. See-eest oli mõttevahetus sundimatu ja elav; oli kasulik tunda õppida kolleegide probleemide, mis on küllalt suures osas meiegi probleemid.

Esimese päeva teemaks oli kaasaegse kunsti muuseum ja selle ülesanded, see, kas muuseum peab orienteeruma ak-

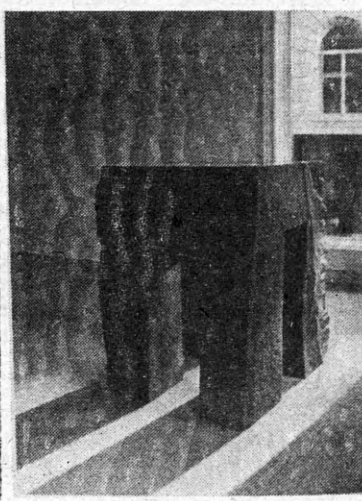
Birre Larsen. «Transformatsioon» [installatsioon, 1990]

miseks vajaliku majandusliku ja moraalse baasita.

Moodsat kunsti on Oslos seni propageerinud — peale Rahvusgalerii — Henie-Onstadi Kunstikeskus Høvikoddenis, Kunstnike Maja ning Astrupi Moodsa Kunsti Muuseum kui Norra tähtsaim kaasaegse rahvusvahelise kunsti erakollektsioon. Moodsa Kunsti Muuseum kui riiklik asutus peab tähtsaks oma tegevuse kooskõlastamist nendega, teatud spetsialiseerumist ja koostööd, dubleerimist ning jõudude killustamist vältimist, leides ühtsust, et terve, loominguine võistlus tooks kultuurile kasu.

Skandinaaviamaade tühe läbikäimine kunstivallas ei kajastunud üksnes ekspositsioonides (Silja Rantase väike väljapanek Moodsa Kunsti Muuseumis, parajasti ettevalmistatav soome geomeetrisest abstraktsionistide näitus Kunstnike Majas) vaid ka

matsiooni kõigi Põhjamaade kaasaegses kunstis ja kunstielus toimuva kohta. Seda kinnitas ka kohtumisel valitsev kodune atmosfäär. Osavõtjatest võiks nimetada Rootsi sõjajärgse kunsti uurijana tuntud Olle Granathi, Stockholm Kultuuri direktorit Volke Edwardsit (uuest aastast Göteborgi Kunstimuuseumi direktor), Øystein Hjorti (Kopenhaageni ülikoolist, islandlast Halldor Runolfssoni Põhjamaade Kunstikeskusest, Galleri F 15 juhatajat Tore Flesjöt, Helsingi Linna Kunstimuuseumi juhatajat Marja-Liisa Belli, kogu Skandinaavia kunstis väga pädevat Maaretta Jaukkurit Helsingi Moodsa Kunsti Muuseumist, hiilgavat sõnaseadjat kriitik Pier Luigi Tazzit Firenzest. Suuremate kunstikeskuste kõrval olid arvukalt esindatud muide ka väiksemad kohamuuseumid Rootsist, mis tegelevad üsna agaralt kunsti kogumise ja näitamisega muu

Bård Breivik. Skulptuur näituselt Bergenis [diabaas, 1988]

tuaalsele või homsele või atraktiivsele või teadvustama endale oma kohustust tulevase kunstiajaloo ees. Igaüks ütles selle kohta midagi õiget, ent Maarjamaa aspektist, kus ülesaamatuks takistuseks on korraldajale rahvusgaleriile koht leidmine, oli see muidugi veidi skolastiline jutt.

Järgmise päeva kõneaineks oli «What is the Nordic?». Siin joonistus välja kaks parteid: üks rõhutas kaasaegse kunsti internatsionaalset iseloomu, nivelleerumistendentsi ja sinna kuulunud rohkem taanlased-rootslased (Øystein Hjort, Olle Granath); teine väitis rahvuslik-põhjamaist püsivat elujõulisena ka kaasaegsena ja seda tiiba esindasid rohkem norralased (Per Høvdénakk Henie-Onstadi Kunstikeskusest). Poleemikas mõlemad parteid pisut jäigastusid oma seisukohtades. Tundus, et soomlased suurt ei kahelnud soome kunsti omapäras, igatahes ei viitsinud nad

eriti vaielda. Muidugi on parteideks jaotamine rahvuste järgi tinglik, ent nüansierinevused suhtumises probleemide «rahvuslik-internatsionaalne» olid siiski märgatavad.

Allakirjutanu rääkis Eesti ja Läti ajaloolisest ja mitte ainult ajaloolisest kuuluvusest Põhjamaade regiooni, eristades selles subregiooni Soome-Eesti näol ning käsitledes kolme Balti vabariiki sega-subregioonina, kuna Leedu kuulub ajalooliselt ühte Poola ja Poola-mõjuliste aladega. Jānis Krievs rääkis muutustest Läti viimase aja kultuuripoliitikas ning näitas järgmisel päeval videofilmil läti nüüdis-kunstist, mille peale hr. Tazzi tähendas, et Lääne mudelite jälgimine polevat sotsiaalrealismist parem. Vähe sellest, ta ei pidanud ka Skandinaaviamaade kunsti vabaks provintsslikkusest ja marginaalsusest, kutsudes loomulikult esile mõningase vastuseisu kuulajais. Ent kuna tema meelest pole ka Prantsusmaa pärast Yves Kleini millegi poolest silma paistnud ning kogu tänapäeva kunst pidavat tiirlema Reini-telje ümber, siis oli tema positsioon küllalt loogiline ja terviklik ning põlnud nagu põhjust solvuda. Hr. Tazzi informeeris publikut Kasseli «Documenta '91» ettevalmistamisest, kuhu valitavat kunstnike seekord loomingu, mitte maade esindatuse põhimõtte, mis ajavat valijaid endid kimbatuse, sest mõneltki suurelt maalt (USA!) leidvat liiga vähe väärilisi...

Arutelude lõppedes külastati iga päev ateljeesid ja näitusi. Sügavama mulje jätsid kaks skulptorit. Bård Breivik töötab vanas tehasehoones nimega «Citadel», kus on laialt ruumi tema megaliitilistele skulptuuridele, milles uusprimitivistlik tendents seondub transavangardistliku rafineeritusega. Tema meelismaterjaliks on graniit, selle eri sordid ja tema kivitunnetus ning grandioossed ideed on toonud talle teenitud kuulsuse. Kuid tõeliselt liigutasid mind Kristian Blystadi graniidid, mis suurejoonelise lihtsuse ühendavad intiimsusega, mille inimlik soojus on võrreldav Peeter Mudisti skulptuuride omaga. Blystadi näitus (Galleri K) tekitas soovi korraldada üksi graniidi-«rendez-vous» Tallinnas, kaasates ka noore soome kujuri Jarmo Vellose. Loodetavasti saab see mõte teoks.

Kolme päeva sai Oslos veeta ülimalt kasulikult. «Oma silm on kuningas» — järjekordselt tuli veenduda selle vanasõna õigsuses. Ühe tõdemusega tuln Oslost: moodne kunst kisendab moodsa arhitektuuri järele, vana maja ei päästa hädast.

MAI LEVIN

14 pildiloleva algatajaliikme kutse peale kogunes 7. detsembri õhtupoolikul Tallinna Raekotta seltskond, põhiliselt sisustusarhitektid ja disainerid, et luua uus vabatahtlik, sõltumatu ja demokraatlik loominguline ühendus — Eesti Sisustusarhitektide Liit (ESL).

Liidu tegevuse eesmärgiks on ühendada eesti sisustusarhitektide oma elukutse aadete, kohustuste ja õiguste tegusaks teostamiseks, selle teostamise läbi mõjutada ühiskonna ja ümbruskonna sotsiaalset ning kultuurilist arengut. Uue liidu tegevuse alustamiseks anti tutvumiseks sümpaatne põhikiri, avalduse blankett... ja mõtlemisaeg.

ASUTATI ESL

ARNO SAARE FOTO

ESL soovib olla kontaktis kõigiga, kellel probleemiks ruumikujundus ning sellega seonduv. ESL-i infopank ja oma tuba asuvad Kloostri t. 11, TKÜ ruumi- ja mööblukujunduse kateedris.

ESL lubab oma liikmetel lahkelt kuuluda teistesse liitudesse, rühmitustesse ja parteidesse, oma ühistegevuse tahab hoida poliitiliselt eemal. Selle tõestuseks ei võetud vastu ühtegi poliitilist deklaratsiooni ega pöördumist ega koostatud avalikke kirju, vaid kuulati kaunist muusikat Tõnu ja Matti Reimanni esituses.

EESTI KUNSTNIKE LIIT

kuulutab välja KONKURSI

Tartu kombinaadi

«ARS» DIREKTORI KOHALE

Nõutav orienteerumine majandusalases juhtimises ja kunstiküsimustes. Avaldus koos dokumentidega esitada 15. jaan. 1991 EKL-i Tartu osakonna eestseisusele (200400 Tartu, Vanemuise 26). Info telefonil 71 897 (Tartu).

«Praegune mõiste «sürrealism» kasutus osutab tavaliselt millelegi hullumeelsele, unenäolisele ja naljakale, mis ootamatul kombel seondub reaalsusega... Laialt on levinud ähmane arusaam, mis näeb sürrealismis ainult pahelisi vaimseid tendentse. See pole muud kui snobistlik sürrealismi kultus. Kõige otsesemas ja samas ohutumas mõiste kasutuses pole sürrealism muud kui kunstnike ja kirjanike 1920. aastatel Pariisi koondunud liikumine, mis mõjutas sügavalt Euroopa kahe põlvkonna poeete ja maalikunstnike. Viimase lähemise kõrval on kõik teised arvamusel sürrealismi loomusest ja tähtsusest määratud kokkuvarisemisele.» Nii on kirjutanud Roger Shattuck eessõnas M. Nadeau' krestomaatilisele sürrealismi ajaloo. Enamus XX sajandi kunstivoolude puhul on ainult üks asi selge: kindla voolulooliselt käsitleva stiilina võib neid võtta voolu sünnimomendil. See võib tunduda mõneti vastuolulisena, sest näiteks Picasso on korduvalt rõhutanud, et koostöös Braque'iga mõtlesid nad kõige vähem kubismi kui stiili leiutamisele. Ometi sünnib uus stiil just niimoodi. Muidugi saab stiil nähtavaks alles mõningase ajalise vahe kaudu, kuid kõige puhkam on ta alati sünnimomendil. Keegi polnud enne Picassot ja Braque'i niimoodi maalinud ja nemad saidki seeläbi olla kubismi kui stiili loojad ja kõige puhtamad kubistid. Siin on kõik lihtne. Asi hakkab keerulisemaks minema, kui stiil leiab järgijaid ja edasiarendajaid. Kui stiil areneb veel ekstensiivselt, omandades rahvusvahelist levikut, muutub asi juba üsna komplikatsiooniks: tänu regionaalsetele erinevustele tekivad suuremad stiilikonglomeraadid ja siis kerkibki küsimus, kas me võime enam rääkida nähtusest kui mingist kindlast stiilist. Ma rõhutan, et see jutt ei ole mingil juhul hinnanguiline, küigi meie kergelt provintslik hoiak tahab kangesti ka eesti kunstist leida kõike seda, mis on olnud metropolis. Pigem vastupidi: ekstensiivselt arenedes võib stiil saada juurde rikastavaid momente, mis puuduvad n.ö. puhtas variandis, rääkimata juba sellest, et kunstiteadlastele on konglomeraatsed stiilnähtused alati tänuväärsem analüüs materjal.

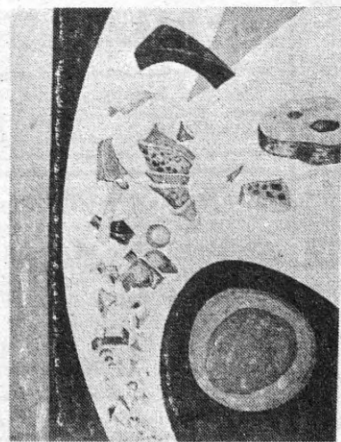
Seda nime kannab täna kell 16 Pirital Eesti Näituste II paviljonis avatav kolme norralase — Paul Brandi (s. 1941), Terje Roalkvami (s. 1948), Dag Skedsmo (s. 1951) ning soomlase Matti Kujasalo (s. 1946) ühisnäitus.

Lisaks hiljuti sealsamas eksponeeritud näitusele «Rendez — vous» on see nüüd teine Põhjamaade kunsti tutvustav väljapanek, mis on saadud Tallinna vastavalt Eesti Kultuuriministeeriumi näituste osakonna ning Põhjamaade Kunstikeskuse kontaktidelekoostööplaanidele.

Näitusel «3+1» on juba mõneastane eellugu. Sellise pealkirja all korraldavad need kolm Norra kunstnikku (Paul Brand, Terje Roalkvam, Dag Skedsmo) 1987. aastast alates näitusi, kuhu nad neljandaks kutsuvad osalema ühe külaliskunstniku.

Esimesel näitusel 1987. aastal oli külalisesineja Carl Andre, aasta hiljem Sol LeWitt ning mullu Richard Long. Tänavu sügisel kutsuti nad esinema Helsingisse, Põhjamaade Kunstikeskuse Soomenlinna Rannakasarmu Galerisse, kus neljanda kunstnikuna osales Matti Kujasalo.

KIMPUS SÜRREALISMIGA

Ilmar Malin. «Asjad» I (1968)

Yves Tanguy. «Ekstreemsuste lint» (1932)

Kadrioru muuseumi näitus afišeerib end sürrealismina eesti kunstis. Mingile voolule kunstiräeritud näitusi on seal ennegi olnud, kuid paistab, et nüüd on asi läinud teravaks. Juba ongi rühmituse «Para '89» liikmed esinenud repliigiga, et «kõik seal eksponeeritu ei ole sürrealism». Niisiis on näituse koostaja (A. Liivak) näituse pealkirjastanud sürrealismina (mitte sürrealistlik tendentsid vms.), elavad sürrealistid, kelle töid näitus ka hulganisti sisaldab, aga väidavad, et tegemist on eksitusega.

Ega midagi, hakkame seda teoreetilist segadust arutama.

Ühelt poolt võib nõus olla artikli algul tsiteeritud R. Shattuckiga, et sürrealism on ainult see, mis sündis 1920. aastatel. Asja teeb natuke keerulisemaks see, et kõigest meie sajandi vooludest on sürrealism rohkem ideoloogiat kui kindlate vormitunnustega stiil. Nn. klassikaliste sürrealistide endi loomingu on juba väga stiilikirju. André Bretonil puudus algul üldse selge ülevaade, kuidas võiks sürrealistlikkus avalduda visuaalsetes kunstides. Seepärast ongi 1924. aasta manifestis sürrealismi defineeritud «psüühilise automatismina,

mille abil väljendatakse kas sõnalisel, kirjalikul või mõnel muul viisil mõtte tõelist kulguga. Ometi tekkis sürrealism ka kujutavas kunstis ja seda väga erinevatel viisidel. Täsub kõrvutada A. Massoni automatistlike joonistusi, Y. Tanguy' amorfseid vorme, M. Ernsti frotaaze ning S. Dalí ja R. Magritte'i veristlikku sürrealismi — saame üsna kirju rea. Kui jääda selle juurde, et sürrealism on ainult see, mis sündis klassikalisel perioodil, siis peaksime kõike hiljem tekkinut alati stiililiselt võrdlema mõne kaanonilise sürrealisti loomingu. Umbes nii olid talitanud 1987. aastal Soomes Retreti kunstikeskuses toimunud rahvusvahelise sürrealisminäituse koostajad, kes püüdsid näidata sürrealismi hilisemaid ja vähemtuntud esindajaid ning 1930. aastate rahvuslikke koolkondi. J. Hain küsib oma Retreti näituse ülevaates («Kunst» 72/2): «Kas aga üldse on võimalik käsitleda sürrealismina seda, mis ei vasta enam kunstivoolu teoreetilistele doktriinidele?» Hain vastab jaatavalt, viidates sellele, et kunst ise on allikaks, mis toidab liikumise laienemist ja eemaldumist algvormidest. Küsimus on ainult selles, kui kaugele võib sürrealism

oma algkujust areneda, et me teda ikka veel sürrealismina nimetame? Kadrioru näitus viitab selgelt segadusele nende piiride seadmise järjekindluses. Muidugi tuleb endale aru anda materjali tohutust vastupanust, sest eesti kunstis pole sürrealism kunagi loetaval kujul esinenud. Näitusel võib vaid paar näidet tuua, mida annab stiililiselt võrrelda mõne klassikalise sürrealismi vormiga. Niisiis — selles suhtes on parastel õigus, et sürrealismiga pole sellel näitusel mingit pistmist.

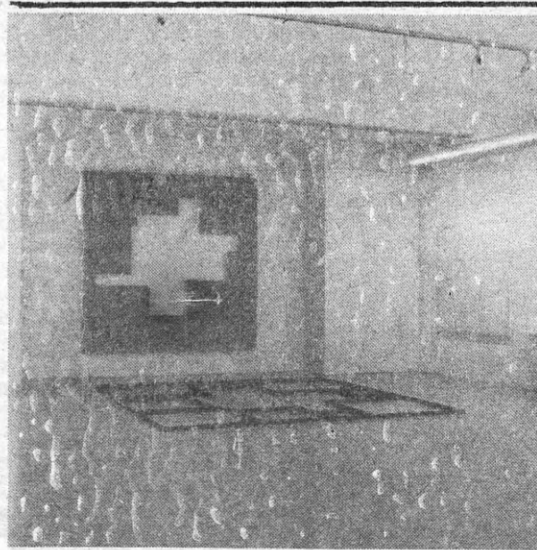
Kuid asjal on ka teine aspekt. Muide, needsamad «Para '89» ideoloogid on korduvalt rõhutanud, et sürrealism on avatud nähtus. Tõepoolest võibki sürrealismi käsitleda mitte niivõrd stiilina, kui võrd loomingu meetodina. Nagu eespool viidatud, on juba sürrealismi kui liikumise enda teoreetikud algusest peale rõhutanud, et sürrealism polegi kunstivool, vaid maailmavaade. Loomingu meetodina on samad teoreetikud rääkinud «psüühilisest automatismist», «unenägede ja hallutsinatsioonide süstemaatilise uurimisest», «alateadvuse fenomenide kriitilisest analüüsist» jms. Nii võibki tegelikult iga kunstnik öelda, et ta on kasutanud sürrealistlikku meetodit

— ilma eba- ja alateadlike impulssideta vaevalt ükski looja hakkama saab. Nii oleme jõudnud teise äärmusse, mida R. Garaudy omaaegsete realismikatsiluste eeskujul võiks nimetada «kallasteta sürrealismina». Muidugi saab ka siin kunstnike diferentseerida selle järgi, kes on meetodit teadlikumalt ja järjekindlamalt ekspuuteerinud, kes mitte. Ka see töö on nimetatud näituse puhul tege mata jäänud. Siin oleks juba vaja läinud kommenteerivat materjali, kunstnike endi seletusi ja arutlusi oma loome meetodi üle. Usun, et järjekindel sürrealistliku meetodi kasutamine eri kunstnike poolt annab kuskilt otsast ikkagi võrdlemisi sarnaseid tulemusi, mida oleks näitusel saanud süstematiseerida ja grupeerida. Nüüd on aga suur osa materjalist täiesti arusaamatult kokku pandud, rääkimata sellest, et veel suurem osa ei mahu sürrealismi alla stiililiselt, ja ma kardan, et ka mitte loome meetodilt.

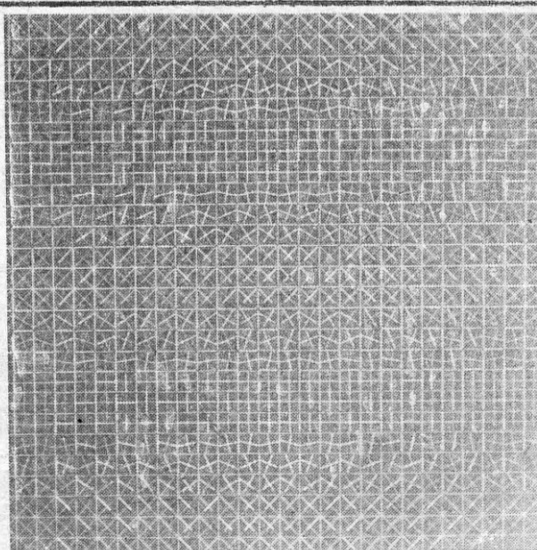
Mida üldse teha selle eesti kunstiga, mis nii halvasti mahub stiilikategooriasse? Või mahub hoopis ülihästi: Lembit Sarapuu on olnud väljas küll rahvusromantismi, küll ekspressionismi, küll trans-avangardi ja teab veel mis voolude näitustel! Võib-olla peaks siiski loobuma vooluloolistest terminitest ja tegema näitusi lihtsalt mõne poeetilise pealkirja all. Üks on aga selge: näitus tehku üks oma kindlast kontseptsioonist lähtuv kunstiteadlane, kes peab olema suuteline ka oma kontseptsiooni põhjendada. Hea näitena meenub mulle paar aastat tagasi Vilniuses nähtud A. Andriuskevičiuse koostatud näitus «Müüt leedu kunstis». Kogu materjal tundus algul äärmiselt segasena, kuid lugedes iga saali algusse riputatud koostaja teoreetilisi põhjendusi, liitus näitus tervikuks kui Andriuskevičiuse argumenteeritud arusaam müüdist leedu kunstis. Meie sürrealisminäituse puhul tabad end mõttelt, et võib-olla oleks parem olnud kuulutada näitus välja järgmise üleskutsena: kõigil eesti kunstnikel, kes arvavad, et nad on teinud sürrealistlikku kunsti, palume tuua oma tööd näitusele. Pare m siis juba tõesti kallasteta sürrealism kui poliikult läbi viidud kontseptsioon.

ANTS JUSKE

3+1

Paul Brand. Installatsioon. (1990. a., Oslo)

Matti Kujasalo. Struktuur (õli, 1989)

Sama näitusega on nüüd kuni 13. jaanuarini võimalus tutvuda Eesti kunstipublikul ning seejärel loodetavasti ka Läti kunstihuvilistel Riias.

Kõigi nelja kunstniku loomelaad on konstruktivistlik, toetudes vene ning hollandi modernismi traditsioonidele. Nende loomingu põhielemen-

diks on ruum, väljendusvahendeiks selle korrastamisel vorm ja värv. Soositumaks töömeetodiks on neile ane se sarjaviisiline läbitöötamine,

ehkki selles ei olda just dogmaatilist kinni.

Sarnaste ning samalaadsete elementide rohke ja korduva kasutamise tõttu peab näituse seff Halldór Björn Runólfsson rääkides nende nelja kunstniku loomingu, määratlust «serialism» kõige paslikumaks ühisterminiks. Samas juhib ta tähelepanu sellele, et kuna argipäevaselt ollakse harjunud looduse, keskkonna näilise ebakorrapärasusega, siis peetakse «serialismi» liialt mehaaniliseks, isikupäratult objektiivseks, külmalt kalkuleerivaks. Kiputakse aga unustama, et korrapärase algelementide seerialine ülesehitus on loodusele märksa omasem kui kultuurile. Halldór Björn Runólfssoni sõnul näitab nelja kunstniku loomingu nii visuaalselt kui ka kasutatud materjalide kaudu nende kahe pooluse vastandamise mõtetust.

Me vist ei vajakski sellist sissejuhatust, sest eksponeeritud algelemente korrastav esteetilisus on küllaltki tüüpiline ning aktsepteeritav ka Eesti kunstipildis.

KERSTI KOLL

TASAVÄGINE VÕISTLUS

II VABARIIKLIKULT NOORTE KOORIJUHTIDE KONKURSILT

Läinud nädalavahetusel võistlesid taas eesti noored muusikud, seekord koorijuhid. Võiks arvata, et pärast ridamisi toimunud noorte interpretide esinemisi on meie niigi loid publik sootuks väsinud, kuid pilt, mis avanes laupäevaõhtuses «Estonia» kontserdisaalis, tõestas siiski vastupidist. Kolm tundi väldanud pingelise lõppvooruga järel, kus Eesti Rahvusmeeskoori ja Eesti Raadio segakoori juhatasid seitse finalistit, jäi žürii otsust ootama peaaegu saalitäis kaasa-elajaid-pöidlajaid.

Konkursi I voorus tuli loosi teel saadud laul koorile selgeks õpetada ettenähtud 20 minuti jooksul, põhimõtteliselt näitas see koormeistri töö oskust. Teine voor pidi näitama dirigendi võimet töötada kooriga, osavõtjatel oli võimalus valida kahe koori repertuaarist kolm teost: üks kooriteos saatega või osa suurvormist, üks eesti helilooja ja üks välishelilooja teos. Seekordne ülesanne oli valitud laulude viimistlemine 5–6 päeva jooksul ja nende esitamine avalikul kontserdil. Žürii otsus, mille tegi teatavaks selle esimees Erich Kõlar, oli järgmine: esimese preemia pälvis HIRVO SURVA, teine preemia kuulub TARMO VAASKILE ja kolmas preemia OLARI ELTSILE. Väärivad märkimist, et kaks viimati nimetatut on Tallinna Konservatooriumi üliõpilased ning ühtlasi ainsad üliõpilased teise vooru pääsenute hulgas. Määrati ka eripreemiad. Parima koolikoori dirigendina tõsteti esile HEIKKI PÕHI, parima noortekoori dirigendi preemia anti JAN ROOSAARELE. Eesti Koorijuhingu preemia teenis edukaim (ja ainuke edasijõudnud) naisdirigent ELO KAAREPERE. Kultuuriministerium autasustas noorimat osalejat OLARI ELTSI, kes ühtlasi pälvis Konservatooriumi koorijuhitumise kateedri eriauhinna kui konkursi parim üliõpilane. Oma lemmikud valisid ka koorid, RAM-il osutus selleks INDREK VIJARD ja ER segakooril HIRVO SURVA. Viimane pälvis veel Eesti Meestelaulu Seltsi preemia. Diplomi said kõik teises voorus osalenud konkursandid. Toimetuse palus oma muljeid jagada see-

TARMO VAASK

kord rahvusvahelise žürii kaugematel esindajatel.

Koorijuht ja organist Seppo Murto Soomest: Tunnen eesti koore ja koorielu juba aastaid ja tean, et teie koorilaulu tase on püsitud kõrgena. Mis kõige tähtsam — kandepind on lai, teil on häid koore palju. Sellegi konkursi tase üllatas tugevusega, kõik osalejad olid võrdlemisi tasavägised. Sellepärast oli raske ülesanne asetada finalistide mingisse paremusjärjestusse, see kehtib eelkõige laureaatide kohta. Minu soosik — kui žürii liige tohib nii subjektiivselt väljenduda — oli Tarmo Vaask. Mulle meeldis tema töö tulemus, tal oli kooriga hea kontakt ja ta oskas panna muusika elama. Aga ka peapreemia saanud Hirvo Surva on kahtlemata ere isiksus, juba väljakuulunud koorijuht ning paistis silma kindla muusitsemise ja vajaliku stiilitundmisega.

Koorijuht Zigvard Klava Lätist: Oli huvitav võrrelda, mida teha meil Lätis ja teie. Eelkõige tahtsin näha sinset kooli, selle suundi ja printsiipi, seda, kuidas töötavad minuga ühealised eesti noored dirigendid. Mitmega neist olen muud konkursidel võistelnud, seepärast ei tahaks oma kolleegi kritiseerida, kuigi žürii liikmena pidin siiski leidma mingid hindamispehmed. Prob-

leemidest kõneldes — pole saladus, et praegune aeg on kultuuri arendamiseks ebasoodus. Ilmnevad uued tendentsid ja lagunevad vanad, sama protsess on käimas koorikultuuris. Arvan, et see aeg on möödas, mil üksteist suursümpaatselt kiideti. Nii meil kui ka teie on kõrge koorikultuur, millele üle võib õigusega uhke olla, kuid oleme elanud suletud maailmas, ning nüüd maailmas ringi vaadates ja võrreldes, mida seal tehakse ja kuidas lauldakse, oleks juba aeg unest ärkata. Praegu on tähtsaim iseendale teadvustada, millisel tasemel õigupoolest oleme.

Koorijuht Hans Lundgren Rootsi: Arvan, et Eestis on koorijuhitajate hea seis. Ma ei ole kunagi varem näinud korraga nii palju kõrget tasemel koorijuhitajaid, kui olid need seitse finalistit. Üllatuseks oli ka konkursi ise. Rootsis koorijuhid omavahel ei võistle. Et töötan ise peamiselt meeskooridega, tahaksin öelda häid sõnu teie Rahvusmeeskoorile. Nad laulsid tõesti südamega ja eriti imponeeris koori basside kõla. Veidi pettusin Raadio Segakooris, vahel tundus, et koorijuhil jäi väga vähe võimalusi kooriga midagi ära teha. Mehed laulsid nii, nagu nad on alati harjunud laulma, vaatamata sellele, et dirigent vahetus peaaegu iga looga.

Niisugused olid väliskülaliste arvamused. Konkursantidega vestlemisel aga selgusid mõnedki probleemid, mida kõrvalseisja pilk konkursisäras üldse märgata ei pruugi. Peale mõningase nuri-organisatoorse külje ja Koorijuhingu kohta, jäi häirivalt kõlama mõte meie koorikultuuri kriitilisest hetkeseisust, mis eriti torkab silma professionaalsete konsertkooride RAM-i ja ER segakoori puhul. Mida peab arvamata koorijuht, kui alles konkursi lõppkontserdil lisandub koorile 15 meest, keda ta kordagi proovides pole näinud? Tahtmatus ja oskamatus tööd teha, nõrk hääleseade, madal kõlakultuur — need on ühe ja sama asja eri tahud, mille lahendamiseks ei tohiks kauem viivitada. Meil on palju häid noori koorijuhitajaid, ent kuidas pääsevad nad meie esinduskooride ette?

EDITH KUUSK

IDA URBELIST JA TEMAST KIRJUTATUD RAAMATUST

HELGA AUMERE. IDA URBEL. Eesti Teatriliit — «Eesti Raamat», Tallinn, 1989.

Töökas, jälgi jättev, kogu meie järeltulevat tantsuteatrit mõjutav on olnud Eesti esimese tantsijate-tantsujuhtide põlvkonna elukäik. Nad tulid kui laine, mis rannaliivale merevaiguvaarde heldelt maha jätab. Ella Ilbak, Helmi Tohvelman, Ida Urbel... Need pole selle põlvkonna ainsad helged nimed!

Esmanimetatu veel eelmise sajandi laps — novembris tähistas ta Ameerikas oma 95. sünnipäeva. Teised kaks käesoleva sajandi (sünniaasta 1900) omad — mõlemad juba manalateedel. Tohvelmani seekordne tähtpäev septembris jäigi märkimata, aga Ida-Erika-Elisabeth Urbelit, kes ühehommel, 16. detsembril saanuks 90, tahavad meenutada alljärgnevad read.

Seekordset juubelijuttu Salustan pika paiga... Helga Aumerele. Tänu tema raamatutele eestlasele suurest lavatantsuteadlastest, isiklikus elus ülitagasihoidlikust inimesest, seisab Urbel otse elavana meie keskel. Järgmised read oleksid siis Urbeli meenutamise kõrval ka hilinenud retsensioon juba ammu lettidelt kadunud raamatule.

Käsikirjaga tutvusin tegelikult juba hulk aega enne raamatu trüki ilmumist ja mäletan, et esmamuljeks kujunes: puudub nii iselaadse ballettmeisteri, nagu Urbel seda oli, koreograafia ja koreograafilise keele muutumise/arenemise analüüs. Ühesõnaga — mõttes nõudsin haaramatu haaramist. Aga raamatu ilmudes mõistsin, et autor esineb eelkõige kroonikakirjutajana eri materjalide (intervjuud, retsensioonid, faktiline materjal) kokkukogujana/interpreteerijana ning on sel moel teinud tohutu töö. Häälestusin samale lainepekkusele ja lugesin nagu põnevusromaan. Raamatu väärtuslikum osa on Ida Urbeli enda jutu tsiteerimine. Osutus võimalikuks kogu läbitud teatrite üle rääkida. Riidedesse, ridade vahele sai sel kombel õige palju Urbelit ennast. Välja võib lugeda tema mõtteala, elu- ja kunstikäsitluse, iseloomu ja mõnda muudki veel. Põhivisandit enda portreest teeb ta nõndaviisi ise. H. Aumere sulatab selle ladusalt üldisesse kompositsiooni.

Huvitaval kombel ilmneb, et Urbel oli väga hell kriitika suhtes («Vanemuise» muusikapoole ollakse seda tänaseni!). Ilmselt tulenes see paljudel hooaegadel õigustatult saadud komplimentidest. Tõsiseid kriitilisi märkusi võis ta lugeda vist ainult mõnel korral. Aumere püüab ballettmeisterit puhtaks pesta. Asjata, Urbel on sedavõrd suur lavastaja, et targalt kirjutatud retsensioon (näit. Vello Kõllu: «Ida Urbel on etenduse filosoofilise poeemi tasapinnalt kandunud psühholoogilise draama tasapinnale») lihtsalt inimlikustab ballettmeisterit, ei vähenda tema suurust ega maldada üldhinnangu talle.

Raamatus on suure autodidakti Ida Urbeli koogu lavatöö perioodid (eripeatükkidesse jaotatud) õige ülevaatlus. «Esmeralda» käsitluse tõstnuksin siiski seitsmendast peatükist kaheksanda algusse. «Esmeralda» (1957) avab väga nähtavalt eelnenud raske perioodi (finantskriis, trupi koondamine, juhtkonna tookordne suhtumine balletisse) selgatahutamise. Ka erineb see lavastus tantsu professionaalsemaks muutumisega tugevasti kogu eelnenud perioodist (trupis leivad aset kvalitatiivsed nihked). Selle lavastuse ülevõimimine järgmisse peatükki toonuks veelgi selgemalt esile mõt-

te, et aastad 1951–1955 olid Urbeli loometeel raskeimad. Ent oma rahuliku kanguse ning tookordse minitruupi tugeva toetusega jäi ta püsima, säilitas «Vanemuises» tantsužanri.

Omakorda üheksandast peatükist jätaks siinkirjutaja välja ballettide «Kevade» (1967) ja «Dr. Al-ai-ai» (1968) käsitluse. Esimese kui täiesti erilaadse nähtuse kogu Urbeli loomingus taustal (hüppelaud ooperižanri?) ning teise kui kõige vähem olulise koreograafi tantsuloomingus. Kahe lavastuse peatükist väljajätmine tõmbaks veelgi nähtavamaks kriipsu alla aastate 1961–1965 erakordsusele. Ilmusid just siis Urbeli tippööd — «Orléans'i neitsi» (1962), «Paganini» (1963) ja «Mere tütar» (1965), kus tal õnnestus noorusideale, töökspidamisi ühendada küpse mõtte ja aastepikkuse loovtöö parimate kogemustega. Õnnestus välja astuda draamaballeti kammitaist. Nimelt nendes tõeses on Urbeli OMA NAGU kõige selgemini nähtav. Aga aastad 1966–1969 ongi ballettmeisteri elus nagu mingi vahemäng/üleminekuperiood — purjedesse tuule koormine.

Niisiis on hinnang Ida Urbeli tööle Helga Aumere raamatus põhimõtteliselt õige. Märkan vaid üht (ja nii talvaliti) puudujääki. Nagu paljudel juhtudel varem ka teiste koreograafide puhul (vt. nt. «Estonia» juubelialbume jm. trükiseid, kus operetis ja isegi ooperis on ballettmeisteri töö enamasti üldse nimetatamata jäänud), nii ka käesoleval juhul alahindab autor koreograafi tööd operetis. On küll peatükk Urbelist kui operetilavastajast («Lõbus lesk», 1971; «Pericola», 1974; «Silva», 1979) ning register operetidest, milles ta tantsuseadjaks («Ugala»-perioodil 1921–1935 üle neljakümne, «Vanemuises» jm. ligi nelikümne lavastust). Aga: mis kaaluga tööd ta tegelikult tegi? «Ugala»-perioodist selgub küll, et Urbeli tantsud oligi see tõbenumber, mis rahva saali tõi. «Vanemuises» aga (eriti hili-semas koostöös Epp Kaiduga) töö komplitseeris. Urbeli tuis nagu endastmõistetavalt kaaslavastajaks. Ametlikult (direktori käskkirjad ja kavalehel) seda aga ei tunnistatud ning Urbel jäi ikka tagasihoidlikult tantsujuhiks. Sellisena käitles teda ühtlasi kriitika. Tulevikus neist lavastustest kõneldes/kirjutades peaks Kaidu kõrval kaaslavastajana ikka Urbelit ka nimetama — nii oli asi tegelikult.

1983. aasta oktoobris lahkunud Ida Urbel oli oma põlvkonna tähelepanuväärne ja väarikas esindaja. Tantsu ja lavakunsti tegutses ta missioonitundega, rahuliku järjekindlusega liikus ta võetud sihis. Hea, et meil oli kõrge eani vaimuerk Ida Urbel. Hea, et meil on Helga Aumere raamat tema elu- ja loometeest.

HEINO AASSALU

UUEST AASTAST UUESTI «MUUSIKALEHT»

Küllap mäletavad mitmedki eestlased sellist väljaannet. Nüüd püüame kunagist traditsiooni taastada, kuigi mitte pimesi. Loetelu RUBRIKIDEST-TEEMADEST, millega on plaan lehte täita:

- kuidas organiseerida muusikaharidust igale inimesele, sõltumata vanusest;
- kuidas arendada Eestis välja nn. kunstide kooli tüüpi õppeasutus (õppevalik kõikide kunstiliikide seast);
- muusikaelu väljaspool Tallinna (eriti Tartu ja maakonnad);
- Orff'i muusikalise kasvatuse süsteemi juurutamisest Eestis;
- muusikauudisid üle maailma, Baltikumist Eestist;
- album rahva(like) lauludega, džäss-, pop- ja klassikalise muusika teemad;
- naljanurk;
- muusikakuulutused ja reklaam;
- mittemuusikaalased materjalid (MMM), s. o. eesti keeles avaldamata või raskesti kättesaadavad;
- kunstilisa.

Mainimata jäänud teemaderingiga tutvute juba ise, muidugi kui tellite «Muusikalehe».

Privileegid tellijatele:

- rahasääst;
- võimalus osaleda aasta keskel ja lõpul toimuvates loosimistes, kus võib võita huvitava raamatu, heliplaadi või CD jm.;

MUSI Võite tellida ka mitu komplekti.

Üks aastakäik — 20 numbrit (kaks korda kuus miinus suvekuud).

Hind koos postikuludega üheks kuuks — 88 kop.; poolaastaks — 4,90; kogu aastaks — 8,90.

Rahakaardid palume saata aadressil 200009, Vabaduse pst. 130. «Muusikaleht». Tellimuste vastuvõtt 15. jaanuarini. Peatse kohtumiseni, sõbrad!

«MUUSIKALEHE» TOIMETUS

Ilmuma hakkavad ka «Muusikalehe» vene- ja ingliskeelne lisandnumber, esialgu 4 korda aastas — ingliskeelne lisa-aastakäik 2,80; venekeelne lisa-aastakäik 2,80.

Uues vormis. TEOREETILISE SISUGA KVARTALIKIRJANA jätkab ilmumist «SCRIPTA MUSICALIA» (80 raamatuformaadis lehekülge). Aastakäigu hind 7,80.

P. S. Võite tagantjärele tellida ka Konservatooriumi 1990. a. väljaannet «Scripta Musicalia» (20 numbrit): numbrid 1–14 teoreetilise kallakuga, hind 4,85; numbrid 15–20 populaarsema kallakuga «Muusikalehe» otse eelkäija, hind 1,90; terve aastakäik — 6,30.

TELLIDES «MUUSIKALEHE» JA «SCRIPTA MUSICALIA» TOETAD KULTUURIFIRMA «FRATRES» SIHTPROGRAMME.

Peakottidega mustades keepides kogud avavad võreväeva. Kõlavad Mozarti «Don Juani» avaakordid. Meie ees on põlvitav, valgesse rüütatud Mozart (Aivar Kallaste), tema selja taga kõrgub Saatuse (kavalehel märgistab seda *** Aleksander Kikinov) tuimhall kuju. Põlvili, lapsesilmades ahastus, liigub Mozart eeslaval. «Härra, ma palun teid õhust sööma,» kostab valjuhääleiselt, *** läheneb ja tassib lootusetuses vasturabeleva Mozarti lavalt ära. Etenduse finaalis lohustab *** samamoodi lavalt oma maise teekonna lõppu jõudnud Don Juani.

*** ja Mozart ongi põhikujud, kes on lavastaja Ülo Vilimaa poolt ooperisse lisatud. Nende kaasabil ja tõttu on «Don Juanist» «Vanemuises» saanud ooper-ballett. Kirjandusest tuttava Don Juani loo kõrval areneb paralleeltegevus, mida kannavad Mozart, tema abikaasa Constanze (Marika Aidla), tolle õde Aloysia (Jelena Russakevitš) ja ooperiprimadonna Catherina Cavalieri (Mare Tommingas). Ooperisse lisatud tegelastest suhtlevad-suhestuvad vaid *** ja Mozart ise libretos märgitud tegelaskujudega. Nende kaudu liitub Mozarti elu tema loominguga. Ülo Vilimaa «Don Juanis» on need kaks vastasmõjus olevat tegevusplaani esteetiliselt selgelt piiritletud — loomingu mängumaaks on ooper, elu — ballett.

Kunstnik ja tema looming on XX sajandi reflekteeriva teaduse üks lemmikteemasid. Siinkohal on Ülo Vilimaa pakkuda mitu ootamatut ja põnevaid leidu — Komtuuri ja Don Juani kahevõistluse stseenis ulatub Mozart õige vallataval ilmel vastastele rapiirid. Kui sureb Komtuur, haarab *** Mozartil kõrist. Vallatlevus ja tragöödia. Autori mõte ja selle realiseerimine. Vallatlevust jätkub Mozartil kogu esimeseks vaatuseks, mille lõpetab helilooja rõõmsameelne kepslemine. Ka teises vaatuses on võlvat koomikat — olgu või

SAATUS, KIRG JA KONSTRUKTSIOON

MULJEID «DON JUANI» ESITENDUSELT
«VANEMUISES» 8. DETSEMBRIIL

oma isanda riietes Leporello (Taisto Noor) põgenemine Don Juani ohvrite eest, kes talle ähvardavalt liginevad — elegantselt Mozarti selja taha peitudes kaob ta kulissidesse. Horisontaalselt rivistunud ähvardajate eest põgenemiseks on see leidlik lahendus. Mozartist saab siin lapselikult mänguline deus ex machina, kes ise oma kangelase kõrvale toimetab, kui muu ei aita. Mozarti kelmikas pilgus paistab otsekui mänglev vabandus — Leporellol on raske välja rabelda, aga ooperi edasises te-

gevuskäigus on seda vaja. Nii et, pardon, austatud vaataja! Mozartil ongi paiguti õige palju Leporellot. Mingit taevalikku lihtsust, mängumõnu ja intrigeerimissoovi. Nii nad kahekesi säravad ja sädelevadki.

Peostseenid annavad võimaluse Mozarti ja Don Juani kõrvutamiseks — üks võrgutab ohjeldamatult Zerlinat (Ülle Tinn) ega jäta silma tegemata teistelegi laval viibivate kaunitele daamidele; teine keerleb plastilistes poosides küll Constanze'i, küll Aloysia,

küll Cavalieri sabas. Mozarti malbe frivoolsus muundub Don Juani piiritu elunautejalikkuse läbi tragöödiaks. Elu ja teater põimuvad ja põrkuvad. Ja Mozart kaob. Finaalis on meie ees vaid ***. Kas taandus helilooja loomingu ees? Jäi alla? Või astus mängust välja...?

Etenduse visuaalset pilti täiendavad lavakõrguses lendlevad daamid — imekaunid aktid à la Botticelli (kunstnik Meeri Säre). Naine kui unistus. Naine kui saatuslik olend.

Umbes seesugusena konstrueerisin «Don Juani» enese jaoks mina — nii praktiliselt tühi, musta kangaga raamitud lavaruum kui ka misantstseennide ülesehituse korrapärasus ja kindel rütm annavad selleks piisavalt ainet. Rokokoolikult ilutsev pastoraalsus kontrasteerub väljapeetud fandangoga, ooperipoolel on carmenliku Elvira (Ljudmilla Kõrts) kõrval õukondlikust kärjuseidüllist pärit Zerlina.

Seekordne «Don Juan» ajendab liigendama, tema matemaatiline läbikõmponeeritus sunnib otsima valemide ja tõestuskäike. Ja nii mõjubki kogutulemus üllatavalt «Fausti» II osaga sarnasena. Range korrasatus meenutab klassitsismi, ent ei mahuta enesesse ei Don Juani ega Mozartit. Nende olemus peitub mujal.

Klassitsistliku mõistuse teatri musternäiteks on I vaatuse Zerlina võrgutamise stseen — kogu hingest appi hiiudev Zerlina ühes kulissis ja harukordse seesmise rahuga kõike toimuvat jälgivad Donna Elvira, Donna Anna ja Don Ottavio teises lavaservas. Libreto alusel on viimased seal, et Don Juanile kätte maksta ja Zerlina päästa, käituvad aga suisa võrgutaja kaasosalistena.

Arvatavasti on seesugune rangus ja võshoit taotluslikud. Ja seepärast ei oska ka osalisi hinnata — kõige põnevamatena tundunud Leporello ja Elvira on seesuguse staatikaga vastuolus. Leporello — Taisto Noore mahlakas karakterisus ja lavasarm rikuvad

paatoslikku atmosfääri. Ta ei taha tunda piire, norme, reegleid. Ja siin tekib etendusse sära, elu. Samuti Elvira — kirk ja hingestatus tuleks mängureeglite kohaselt asendada kire maskiga...

Etenduse nullstiili kõige täpsemaks väljendajaks on seekord Don Juan (Aare Saal). See Don Juan ei ihalda ühtegi naist, otsekui saatuslik paratamatus saadab nad talle kaela. Ja õigupoolest on tal üsna ükskõik, on nad olemas või mitte, ehkki teksti kelmikas frivoolsus vastupidist püüab tõestada. Nii polegi Don Juan lõpuks süüdi — ta on liialt nõrk, et võidelda saatusega. Tema mõde on ülimaine, et mitte öelda — plebeilik. Leporello tunneb kogu saginast hoopis tervemat mõnu. Ja tundub, et võiks iga kell oma isanda üle trumbata.

Kõigis etteasteis oli professionaalsus ja kaunis häälekool (vähemalt mittemuusiku kõrvaga kuulates), kumardada tahaks dirigent Endel Nõgese ja «Vanemuise» orkestri ees, mida alailma on kirjutud — seekord ei oska küll muusikalisel poolele etteheiteid teha. Balletirühm seevastu oli esitendusel paiguti hoolimatult lohakas, nii et pilk taandus koperdavatele pas-dele ja kujund kui selline taandus. Daamide kaunid lavanaeratused ei korva paraku tehnilist minnalaskmist.

Ooperit ja balletti on Eestimaal ennegi ühendada püütud. Seekord oli ülesanne erakordselt keerukas, sest aluseks sai klassikaline ooper, milles traagiline, koomiline ja saatanlik geerukalt põimitud. Kõik laval toimuv oli õige, põhjendatav, kuid hingetu. Iu ja lihv ei suutnud asendada sära. Veetlusel ja võlvul on paraku vähe ühist mõistuse ja süsteemiga, nad on efemeersed ja määratlematud.

KADI HERKÜL

(Algus 1. lk.)

Pilve piirilt maiseid seiku jälgiv iidol võis pakutava oht-rusega rahule jääda. Hoolimata mõne tervitava ilmest kärbeskaalust. Kes teeb, sel ikka juhtub. Eriti kui bänd pole veel aastanegi ja uhke välismaise nime taga puha kodused teismelised. Kurvem sellest on elukutselistel kroonutöö, kus tõepoolest (numbri lõpuni/kujukellani) midagi ei juhtu. Peale vaimse loivamise...

Kes loivas? Kus? Konkreet-selt! Kui siis ainult Lennon alias Peeter Volkonski, kellest pole niikuinii teada, on ta rollis või olekus...

Skandaalid

Jäid aimustest ja headest eeldustest hoolimata ära. Pühapäeval kontserdil viibinud peaministri lepingi Yoko ja Johni moel prillikandja olemise eest isegi rariteetne plaadialbum. Kirju rida erillemisi ja ealisi muusikuid käis aga kokkulepitud kombel Linnahalli kahes saalis publikule näitamas oma sidet biitlite loomega. Ajal, mil finantskrahhi või tankihirmu ajal loobutakse traditsioonilistestki festivalidest, võib ette võetud tagantjärele seletada kas korraldajate naiivsuse või donkihhotlusena.

Kes nad on?

Praegu, kus teregi eest marka tahetakse, on fanaatikud hinnas. Ja asja eest. Pauli 46. sünnipäeval, 18. juulil 1988 Kehras asutatud «Estonian Beatles Club» oma fan'idega seisabki loo taga. Kontserdi- ja kultuuriametkondade loidusest ning distantseerumis-püüest heitumata peeti lõpuni, s. t. küalistel ärasaatmise-ni, vapralt vastu.

«THE BEATLES WEEKEND»

Kes sarnanevad saalis Yoko Onoga? Aumeeneid neile jagab P. Volkonski ja V. Salumetsa toel «Estonian Beatles Clubi» president N. Ivanov.

Suvel sündinud ideed tähistada John Lennoni kümne aasta tagust lahkumist tänaste nägemustega biitlite muusikast hakkasid algusest peale täiskoormusega vedama kaks meest: klubi president Nikolai Ivanov ja vabakutseline mäenedzer Toivo Tuberk. Oma rabelemisi alahindamata on nad siiski veendunud, et maja sai püsti tänu siiani kestvale austusele ja armastusele biitlite vastu. Kriitilistel hetkedel ilmus salaaustajaid küll kaptenisillalt, küll kõõgipoolelt. Rääkimata muusikuist, kes ei pidanud paljaks jätta leivatöö ja tulla kohale Gruusiast, Soomest, Tatarimaalt.

Õpilased & õpetajad

Eelmisel reedel kohtusid väikese saali kontserdil üsna

kontrastsed koosseisud (mis ei seganud neil üksteist seda suurema uudishimuga seirast). Kui originaalset lähtuv Tartu koolinoorte «The Claymakers» kõitis pilku Ringo Starri asendanud Kadi Sonniga, siis dots. kt. Urmas Vulbi juhitud Tallinna Keelpilli-kvartett üllatas paksude seadete vahele rihitud «And I love her» pizzicato-raamis lihtsusega.

Iseõppijaina edukad olnud Erich Krieger ja Are Jaama töid duetis kuulajateni kuus pala, millest erilise sümpaatiaga koheldi «Norra puitu».

Õppejõud Heiki Mätiik grifidel ja Jüri Lass klahvidel demonstreerisid ühe austraallase poolt biitlite lauludele kirjutatud pedagoogilisi kitariseadeid. Mis nii ka kõlasid.

Juba suviselt Pärnu fiestalt silma jäänud Kuopio trio «Twist and Shout» pani kuulaja taskusse kolme sirge hääle, kahe kitarr ja tamburiiniga. Ansambli mootor, vunki ja tumedat jõudu vaevu talitsev Jouni Knuutinen keeras eneseu su tuurid üles nii kaaslastel kui ka publikul: «We can work it out».

Üks bluispäevade avastusi Enver Izmailov oli jälle platis ja oskas kümne sõrmega kitarrikaalal ratseldes ühendada nagu muuseas biitliklassikat idamaiste kavalustega.

Thiilisi «Mobil Blues Bandil» oli kuumaks kõetud õhus-tikus juba kerge oma rauda tagada. Valjult ja temperamentselt raius «Get Back». Seejuures mõnuga eksponeerides oma alenderlikult saatusliku pilguga laulvat bassimeest.

All you need is love

punetas pühapäeva õhtul suure saali tagaseinal, esinejadki patsutasid aeg-ajalt üksteist, finaalis nimilaulu skandeerides oli grusiinide usubiitleist «Blik» kontsertorkestriga koosmusitseerimisest suisa helidinud...

Noore kuulajaskonnaga saal kuulas viisakalt mälestuste mälestust — kava, kus läbi swingi, džassi, folk-rock'i, fusion'i või bluisi oli äratuntavaid hetki ammusnurd klassikuteera — Mozart, Strauss, Lennon — tagumisest otsast. Seevastu esimest armastust biitlite saatel üleelanud põlvkond polnud pettumiskartusest kohale tulnud (mis ka laval olid võimalikest ühis-hingamistest ilma jätis). Seda, mida kuulata, oli ometi üsnagi palju. Kava raamiks tellitud ja lavale «kinnimõistetud» Raadio Kontsertorkester Peeter Sauli käe all aitas

Lennonit kenasti edastada Peeter Väljakul («Good night») ja Silvi Vraidil («Imagine»). Marsilike estraaditümpude ja huumorita «Obladi» kõrval torkasid orkestriseadeist sügavuse ning nõtkusega kõrva «Eleanor Rigby», «Michelle». Sergei Manukjan pakkus kolme soolotõlgendust, mis näitasid, et üha arenev vormitaju ei varjuta enam tema hiilgavaid improvisaatorivõimeid (G. Harrisoni «Something»). Riho Sibula ja Kalle Vilpuu vahelduval vedamisel tõusis «Come together» materjali-vaesusest hoolimata võlvaks kompositsiooniks kitarriduole. Eelmiste päevade menust ja õisest mõllust Pritsumajas väsinuna jäid «Avicenna» ja «Twist and Shout» suures saalis mõneti kahvatumaks.

Õhtu naelaks noorele verel, kes ka ise midagi teha ihkas (kui mitte laulda, siis vähemalt kaasa kõrkuda-kiljuda), sai biitleid ausalt jäljendada püüdev «Blik». Eriti üle keskpärasuse küündimata «läks ta peale küll...». Ja veel. Vajaliku, kuid ka pisut tänamatu rolli kandis kammerkoor «Arsis» (juhid A. Mäe ja V. Rand), kellel mõlema kontserdipoolle lõpud suurvormilaadseks tuli kujundada.

Kogu õhtut juhatas õige mees ehk Vello Salumets. Improvisatsioonide ning Lennonit autentse tekstiga talle sekundeerinud Peeter Volkonski lõi aga pinget, mis saali ka biitlite vaimu tõi.

Leigushetkedele ja möödamõtlemistele vaatamata andis «Estonian Beatles Club» nädalalõpu, mis Lennoni pool-sajandit tähistanud Leningradi, Moskva ettevõtmisi valgusaastaga edestab.

PEETER TOOMA

sama keele, mis neid on päästnud, ega üksnes neid, kui võtta arvesse kõik need vaimsed ja teaduslikud väärtused, mis kõigil aegadel on laekunud vabariikidesse vene keeles.

Aga kas ei karda vabariikide intelligents, et ajalood kulgevad nende eneseisolsiooni suunas? Muidugi, Rootsi, Soome, Poola, Saksa, Inglise ja Prantsuse kultuur võib olla veetlevam, kuid veetlus pole veel tõeline vajadus ja reaalne võimalus, ja kas ei peitu selles oht seista korraga vastamisi iseenda ja siin ega seal? Eks ole ju nendesamad ja paljude teiste riikide kultuurid läbi aegade, andestades Venemaale tema poliitilised patud ja eksimused, otsinud ja leidnud temaga liitu eeskätt kultuurivallas (seega siis ka keelevaldas), need kultuurid ei kujutanud end ette ilma Venemaaga püsiva ja õilsa liiduna. Seal, Euroopas, aga ka kogu maailmas mõistetakse suurepäraselt, et mõttetum kättemaks on keelte vastastikkune kättemaks. Tundub, et lähiminevikust pole Euroopal sõherdusi kättemaksu- ja diskrimineerimispraktist.

Me ei taha uskuda, et uuedatud vabariikide ja Venemaa kultuuri- ja keelesidemete valias on kõik kaotatud. Pole ometi võimalik enesele ette kujutada, et 60 miljoni inimese saatus, kes osutub olevat neile nii ootamatult tekkinud «välismaal», et see saatus on põhilianikkonnale võõras. Jah, vabariikide juhtidel võib olla üksteise vastu eriline sümpaatia, nad võivad sõimida vastastikkü kasulikke majandus- ja poliitiliseid, see on nende tubli tegu, kuid sisuliselt võttes ei saa rahvaste vahel olla tublisid tegusid, kui neil puudub vastastikkune luupidamine, ei saa olla, kui tänane venekelne kodanik muutub homme «migrandiks».

Niisiis — kas oleme suutelised liiduks või hakkame, igamees omaette, välja rabelema pimedusest mis tahes ahinõude turval, isegi siis, kui need ahinõud toovad kaasa üha uusi kaotusi teistele ja võib-olla koguni keeleli hukatusliku diskrimineerimise? See on aja küsimus, päevade, võib-olla koguni tundide küsimus. Eks võeta ju seadused vastu vaid mõne tunniiga. Näiteks kas või seesama keeleseadus?

Praegu mõeldakse, et eraldumine on vaid ajutine, edaspidi, tulevikus aga algab võrdsete ühinemine. Kuid sõrgi pole välistatud, et see «edaspidi» on vajalik juba homme, ja kas siis ei vaja me kõik, vähimagi erandita, vene keelt? Või tuleb meil kõigil selleks ajaks kohustuslikult ära õppida inglise keel?

Me ei õpeta ega manitse, hoidku Jumal selle eest. Me oleme etendanud «vanema venna» rolli ega kadesta kedagi, kes seda rolli olgu kas või üheaainsamagi vähema vennakese suhtes edasi määrib. Me teame, et mõnikord kipub vanema roll ise esile ja raske on sellest lahti öelda, ent siis lõpeb etendus ning ahvatlusele andunu seisab lõhkise küna ees. Vanemus on raske ning väljapääs seisneb ühesainsas — tõelises võrduses. Kui seda ei leita, siis võib tekkida olukord, mis meenutab Iirimaat, Tiibeti, baskide ja kurdide sajanditevanust pretendenti. Meie oludes aga Karabahi. Võrdsust õpetati meile täiesti tota programmi järgi ning nõnda polegi meist kellelgi tõelisi teadmisi. Kuid mõistus on meil ju olemas?!

Kui moldaavlastel tekib probleem suhetes venelaste ja daqaussidega, leedulastel poolakate ja venelastega, siis venelastel on probleeme kümnete suurte ja väikeste rahvustega niihästi riigi äärealadel kui ka otse südames. Meie, venelased, oleme ülipaljaurahvuslised, teistsugused ei saa me enam olla ja tulemus ongi käes: meie rahvusteadvus on kas liiga primitiivne või siis liialt laialivalguv ja apaadne.

Ja ka vabariikides — paljumiiljoniline venekelne elanikkond on rabatud sellest, kui nappi tähelepanu ja hooli ilmutavad tema suhtes nii Vene NFSV valitsus kui ka kogu föderatsiooni elanikkond. Aga teistest külast on venelased rahvusvabariikides osutunud oma õiguste, inimõiguste kaitsel vähehoimekaks, kuid pole veel selge, milleks võib selline nõrkus muutuda homme, ja väljapääs on siin ikka seesama: võrdsus ja eeskätt jällegi keelte võrdsus.

Me räägime probleemist sõnaohtralt, sest vene ja üleliidu-

lises ajakirjanduses räägitakse sellest meie meelest kas liiga vähe või ebasirusega või siis «Pamjati» — mitte just tingimata vene, vaid ka mis tahes muu «Pamjati» vaimus. Ent mida me soovime konkreetset?

Meie ettepanek: rahvusvabariikide parlamendid ja parlamendisaadikud pöördugu tagasi oma vene keelt puudutavate otsuste juurde, mindagu üle kakskeelsusele seal, kus riigikeeleks on tunnistatud üksnes rahvuskeel, säästetagu ja arendatagu kakskeelsust neis vabariikides, kus selle kasuks on juba otsustatud.

Kakskeelsus on hüve, millest loobumine pole meie ajastul muud kui rumalus, rääkimata sellest, et vene keele diskrimineerimine on osutunud niisuguste probleemide algpõhjuseks, mis viivad rahvaid palju põlvkondi võltavasse ummikseisu. Seda ei ole maailmas küll kellelgi tarvis, kuid aeg on ju heitlik, rahvad lähevad vaenlastena lahku. Ning kust sai vaen alguse? Keelte võõrdumisest, ühe keele diskrimineerimisest teise keele poolt.

Riikliku iseseisvuse seisukohalt selle euroopalikus mõttes pole printsiip «Kes oli süüdi?» ega terminid «migrandid» ja «okupandid», «võitjad» ja «võidetud» enam ammu mingid põhimõtted. Neid ei tunnista mitte keegi peale äärmiste parempoolsete, fašismimeelsete isikute. Mis tahes riigi demograafiat võetakse Euroopas sellisena, nagu see Issanda tahtel ja Teise maailmasõja tulemusel on välja kujunenud, ja kummalgi ne oleks, kui üks või teine vabariik siseneks Euroopa kultuuri ja Euroopa kodusse, tunnistades ja teostades tegelikkuses barbaarseid ja igatahes kaugelki mitte humaanseid põhimõtteid.

Muidugi, valik, seda enam püsivahik on alati raske, sest see tuleb teha enne, kui ajalugu on välja selgitanud kõik poolt- ja vastuargumendid. Ja nõnda siis meie, selle pöördumise autorid, soovime oma sõltumatust leidvate vabariikide parlamendisaadikutele vältida parandamatuid vigu.

Vead ja ainult need võivad mõjuda hukatavalt sellele, et avastaksime kõik koos tolle tõelise vabaduse, millest oleme siiani ilma olnud ja mis ei saa teostuda kelle tahes vabadusetuse ega diskrimineerimise arvel.

Maailm on niihästi suur kui ka kitsas, niihästi nüüdne kui ka ajalooline, ja minevikust tuleb välja valida sootuks mit-sünged, vaid kõige helgemad rahvastevaheliste suhete leheküljed. Ainult siis on rahvad suutelised ehitama tulevikku. Tõenäoliselt puuduvad meil juriidilised alused, et adresseerida see läkitus parlamentidele ja parlamendisaadikutele nendes Ida-Euroopa riikides, mis alles hiljuti kuulusid niinimetatud sotsialismileeri. Kuid me ju polegi juristid — peale juriidiliste aluste eksisteerivad ka kõrbelised ja lihtsalt sõpruse põhimõtted. Kindlalt nendele toetudes ei kaota me lootust, et meie pöördumine pälvib tähelepanu ka nendes riikides.

Me loodame, et meid kuulatakse ka paljudes teistes riikides, et meid kuulevad eeskätt slavistid, ja kuivõrd meie hääle pole praegu kaugelki mitte igas paigas au sees, palume kõiki, kellele on kallis vene keel, olla toeks selle keele aule, väärikusele ja tähtsusele nüüdismaailmas.

Moskva ja Kogu Venemaa patriarh Aleksius II, kirjanik Sergei Zalõgin, akadeemik Dmitri Lihbatšov, koormeister Vladimir Minin, laulja Jevgeni Nesterenko, helilooja Georgi Sviridov.

Tõeline tagasilöökk alles tuleb veel. Siis, kui silmi valgub vahk vaibus, kui sisemuses lõpeb tõrkumine sündinu tõeksvõtmise vastu ning elu peab igapäevastesse rööbastesse tagasi minema.

Elame asendamiste ajajärgul — sotsialism, mida me tegelikult näinud ei ole, tuleb asendada (millelega?!); töösuhetumine tuleb asendada tegeliku tööga, vaimsed piirangud vaimse vabadusega, süsteemikeskne ideoloogia inimesekesksega, rubla krooniga jne.

Nii palju asendamisi teevad meie elu ebakindlaks, närviliseks, vägivaldseks. Aga me peame selle kestma, kui tahame teoks teha peamise — sulaseseiseuse asendamise iseseisvusega.

Kui tõsiselt usume, et asendamataid (inimesi) ei ole, kui me ei suhtu sellesse vajaliku reservatsiooniga (kas või isikliku kogemuse valguses) nagu igasse üldistavasse kõnekäänusesse, võime hõlpsasti jõuda kõike-lubavasse kõik-on-asendatav — elukäsitlusesse.

Me üritame just väljuda sellise mentaliteediga aastakümnetest, kus austus vanemate vastu oli asendatud pioneeritõotusega, armastus oma kodu vastu («...Mu koduke on filluke, kuid ta on armas minule...») mõistusevastase Suure Kodumaa armastusega, kus isikliku isa asendas riiklik isa ja Vavilovit võis asendada Lössenko...

Ning õigusemõistmist asehaldurite omavoli, mida põhjendati üldinimlikku moraali asendava klassi-, kommunistliku või mine tea mis moraali ja sellest lähtuvate väärtushinnangutega.

Ja selline selektsioon, nagu näeme, on viinud inimeste asendamisele inimesefaalistega. Juba ohtlikult suurel määral.

Kui elugi on rohkem midagi elutaolist, siis mis on jäänud? Tõsi — surm.

See sündimise tingimata vastasna. Ta on muutmata ja tõeline, vähemalt meile tajutavas süsteemis. Ta sunnib seistatama ja elu üle järele mõtlema.

Ta sunnib arvama, et asendamiste rida võiks käia ehk eelkõige näilise tõeliselega asendamise rada pidi.

Ja siin me puutume kokku igiliikumise, suhtelisuse, isikliku ja inimkonna kogemuste tähendusega ning neist ükskõik milli-

In memoriam

se asendamata. Puutume kokku kultuuri mõistega ja tema asendamata.

Puutume kokku sellega, et kultuur algab õieti asendist, kus iga inimene ja tema elukogemused unikaalsena tunnustamist leiavad. Asendist, mis võtab omaks lihtsa tõsiasja, et keegi ei saa kellegi teise eest tema elu elada. See teebki iga inimese asendamatuks. Eluajal ja pärast seda. Tema liikumine näilise ja tõelise segametsas, tema inimkonna kogemusi arvestav ja omakorda sellesse suubuv isiklik kogemus.

Kas inimese elu ja selle järelelainetus mõjutab ainult ta lähedasi, ühte teatud kogukonda, tema rahvast või tervet inimkonda, sellel pole Kõiksuse ees otustavat tähtsust, eelloetletu on ajaliku inimese mõõdupuu.

Sest näilisest tõelise väljaselgitamise protsess on tõenäoliselt lõppematu, kuna selle käigus mänguruum pidevalt muutub.

Jah, kuid antud hetkel peaks rääkima rohkem Heino Mandrist, eks ole?

Ma olengi seda kogu aeg

MIKK MIKIVER

Neid kunstikollektiive, kellega Heino Mandri oli seotud, oli mitu-mitu, ei sugugi ainult Draamateater, film, raadio, televisioon. «Memor» on üks neist, kes Heino Mandrit omaks pidas. Õigusvastaselt represseeritute ühingu «Memento» vokaalinstrumentaalansambel «Memor» on missiooniansambel, tema kontserdiprogramm Ottniell Jürissaare luulest ja muusikast «Trellide taga sündinud laulud» missiooniprogramm. Ottniell Jürissaar lõi laule juba vangina Tallinna Patareis — vangide meeleolu ülalhoidmiseks, lootuse sisendamiseks. Tema kongikaaslane Heino Mandri pani sellesama missiooni teenistusse oma näitlejaande. Neid aegu ja järgnenud Siberi-aastaid meenutabki «Memori» kontsert. Kontserdireisil Stockholmis detsembrikuul esimestel päevadel käidi ilma Heino Mandrita, tagasitulekupäeval ootas ees kurb sõnum. Mõõdunud esmaspäevased kontserdid Võrus pühendas «Memor» Heino Mandri mälestusele.

Eestis tahab «Memor» viia oma sõnumi igasse maakonda. Tänavu märtsis käidi ka Eestist väljaspool, Uppsalas ja Göteborgis, sealne hea vastuvõtt julgustas nüüd, talvehakul sõitma sama kavaga kontserdiga Stockholm. Heino Mandrit asendas Mikk Mikiver, kes esitas Ottniell Jürissaare luulet kõrvuti Jüri Aarma ning Härmo Saarmiga.

Praegu, mil eesti kunstirahvas on Rootsis vaata et igapäevaküalaline ning Stockholmis üldse kontsertide-teatrietenduste-näitus-

JÕULUEHTES ROOTSIMAAL

te valik suur ja lai, oli meeldiv tõdeda, et «Memori» kontserdiks oli Medborgarhuseti suurde saali kogunenud kenake hulk muusika- ja luulehuvilisi. Kui Rootsis elavate eestlastest soomepoiste sõprusühingu «JR-200» esimees, Uppsalas Ulukooli õppejõud Kalju Valdmaa palus Ottniell Jürissaarele Tammelehe märgi üleandmisel saalis viibivatel soomepoistel endast märku anda, siis tõsis kuulajate hulgast püsti terve meeste vägi. Mõistagi mitte kõik 250, nagu neid arvatakse praegu kokku olevat, aga suur hulk küll.

Olen «Memori» kontserte kuulanud ka Tallinnas, Stockholmis kontserdi ületas aga varasemad head muljed. Kunstilise juhi Paul Ruudi juhatusel moodustasid nii orkester, laulusolistid (Uno Kreen, Voldemar Kuslap, Äivar Auväärnt ning naistrio Lydia Roos, Katrin Kullamaa ja

leinud. Kodu, austus vanemate vastu, inimese vastu üldse, kultuur, iseseisvuspüüdlus — kõik need mõisted liituvad tihedalt temaga.

Rääkimata näilise ja tõelise dialektikast, mis oli ta elu sisu — teatritegemine. Ja sellega kaasnev kibe kogemus, et nad on sageli raskesti eristatavad — nii isiklikus elus kui kunstilistes pürgimustes kui ka elus üldse.

Kibedast kogemusest kibestumise tekkimise välistas Heino puhul kultuur, see defitsiitsem kaup Eestimaa laadal, ja mitte ainult siin.

Eesti maa ja rahva jaoks on Heino Mandri tähendus seni-maani ilmselge ja oleks rumalus seda üle kordama hakata. Valitsuski katkestas täna tema ärasaatmiseks oma istungi. See äratub lootust!

Homse kohta ütlen ma veel kord — tagasilöökk alles tuleb. Aga mida kärmemalt me tajume kõigi eelkäijate ja eriti selliste meeste nagu Ants Eskola ja Heino Mandri asendamatu, seda väiksem on tagasilöökk ja seda paremini suudab näitlejate vennaskond koos korvata nende lahkumist. Paradoks kuulub kultuuri.

Heino! Sind võeti ära ka minu põuest. Koht on veel soe. Seetõttu on arusaadav, et mu viimastes sõnades Sulle on ehk vähe isiklikku pöördumist. Aga ma ei arva ka, et minu valu võiks suurem olla kui Sinu omaste valu. Sellepärast jätkame ühe vaheriide lahti rebimata, jätame meievahelise, meie kahe vaheliseks dialoogiks nüüd ja edaspidi.

Täna Sind kogu südamest. Tahaksin lõpetada ridadega meie poollejäädud tööst «Elu teatris»:

Vana näitleja: Teatris elatud elu... Lavatagune... Staged, maja, tulised proovisaalid. Pliiatsiga soditud osaraamatud... Jutud. Kõik need jutud, mida sa kuuled... See kõik läheb nii kähku. Läheb nii ruttu.

Noor näitleja: Uksi hakatakse kinni panema. Nad tahavad, et me oleksime läinud.

Vana näitleja: Ma hakkasingi just minema... (omaette) Tuled kustuvad. Iga roju oma koju. Huvasti. Huvasti. Huvasti.

Aiki Kase) kui ka etlejad ühtse emotsionaalse terviku. Kuigi õhtu teema «Trellide taga sündinud laulud» eeldanuks traagilist või süngest häälestust, oli kontsert ennemini harras, esimese advendi küünalad süüdanud Stockholmis pühade-eelsele meeleolule vastav. Küsimusele, kuidas meeldis, andsid vastuse: «Väga hästi, üle ootuste hästi» nii kirjanikud Helmi Rajamaa, Liidia Tuulse, Kar n Saarsen kui ka insener Eino Almet, ehitustöölaine Alfred Lõik, looduskaitsespetsialist Kalju Valdmaa, ülemaailmse Taara liikumise vanem Addold Mossin jmt. Niisiis kontsert kõigile.

Pärast kontserti istuti koos Soome Sõjaveteranide Ühingu Rootsi osakonna klubis, kuulati kõnesid, vahetati muljeid, mursetsi Eestimaa pärast. («Kuidas küll eestlased on oma keskkonnast käest ära lasknud! Kui ni edasi läheb, jääb Tallinn joogi-veeta ja teil tuleb käia Rootsis või Norrast pudeliga puhast vett ostmas!» jäi meelde lõik vestlusest K. Valdmaaga).

«Memori» teine kontsert oli mõeldud rootslastele, Ottniell Jürissaare luulet esitas rootsi keeles (Ilma Nerep-Mossini ning Addold Mossini tõlkes) Nan Lindberg, õpetaja, harrastusnäitleja ja -laulja. See õhtu nõudnuks suuremat reklaami — rahvast oli saalis hõredalt. Kes aga tulnud oli, sai kaasa meeldiva elamuse.

Jõuluehtes Rootsist sõideti koju teadmise, et kaasatõud sõnum, serveerituna heas kunstilises pakendis, jõudis pärrale.

ENE VEIPER

AVO KEEREND,

graafik. Saab 18. detsembril 70-aastaseks.

LUDVIG KRUSMAA,

graafik. Saab 19. detsembril 70-aastaseks.

HALJA KLAAR,

filminikunstnik. Saab 17. detsembril 60-aastaseks.

VOLDEEMAR KÄRO,

Rakvere Teatri näitleja. Sai 13. detsembril 50-aastaseks.

ARVO RAIMO,

«Ugala» teatri näitleja. Sai 13. detsembril 50-aastaseks.

MATI NARUSK,

Eesti Televisiooni ühiskonnale suudetate direktiooni vastutav toimetaja. Saab 18. detsembril 50-aastaseks.

KREUTZWALDI PÄEVAD TARTUS

34. Kreutzwaldi päevad toimuvad 20.–21. detsembrini TO raamatukogu saalis ja on pühendatud Kirjandusmuuseumi 50. sünnipäevale.

Kavas:
Neljapäeval, 20. dets. kl. 12.
1. «Varamu ja vaimu kestmine» — Peeter Olesk.
2. «Marj Lepik ja tekstikriitika» — Eva Aava, Heli Laanekask, Peeter Olesk.
3. «Oskar Loorits eesti rahvaluule arhiivi rajajana» — Olli Kõiva.

4. «Herbert Tampere kui arhiivitöötaja» — Mail Hiimäe.

Reedel, 21. dets. kl. 11.
1. «Kuld» ja «höbe» eesti regivärsilise rahvaluule sünonüümikas» — Juhan Peegel.
2. «Regivärsist üldse ja eriti Vepsas» — Olo Teder.
3. «Eesti mõistafuste teaduslikust väljaandest» — Anne Hussar, Arvo Krikmann, Malle Markus, Rein Saukas. Kl. 14.

1. «Narratiiv ja narrifamine» — Anne Lill.
2. «Petroniuse jutustamisviis» — Jaan Unt.
3. «Zara Mints. Mälestuseks» — Igor Černov.
4. «Villem Reiman ja kangakaeline rahvuslus» — Kaarel Tarand.
5. «August Gailiti kirjad Friedebert Tuglasele» — Margus Kasterpalu.

KIRJANDUSMUSEUM

«Hurmav Hermann Göring» (esietendus); reedel, 21. XII kl. 19 «Hurmav Hermann Göring».
VAIKESES MAJAS: reedel, 14. XII kl. 19 «Don Juan»; laup., 15. XII kl. 19 «Proov» (esietendus); pühapäeval, 16. XII kl. 19 «Metspart»; kolmapäeval, 19. XII kl. 19 «Philoktetes»; neljapäeval, 20. XII kl. 19 «Proov»; reedel, 21. XII kl. 19 «2x9» (balletiõhtu Eduard Tubina ja Arvo Pärdi muusikale).

KONTSERDISAALIS: esmaspäeval, 17. XII kl. 19.30 «Farsse pastoraadis».

VILJANDI DRAAMATEATER

«UGALA»
Laup., 15. XII kl. 19 «Keiser Nero eraelu»; pühapäeval, 16. XII kl. 16 «Hullumeelne ja nunn» (vaikses saalis); kl. 19 «Vihmameister»; kl. 19 «Väike Eyolf» (keldrisaalis); esmaspäeval, 17. XII kl. 19 «Charley tädi»; neljapäeval, 20. XII kl. 19 «Kass tulisel plekkkatusel»; reedel, 21. XII kl. 19 «Rummu Jüri».

RAKVERE TEATER

Pühapäeval, 16. XII kl. 19 «Pögnepjad» (Paide km-s); esmaspäeval, 17. XII kl. 19 «Trummid öös» (Vene Draamateatris); teisipäeval, 18. XII kl. 14 ja 16 «Väike mereineitsi» (Türi km-s).

«ESTONIA» KONTSERDISAALIS: esmaspäeval, 17. XII kl. 18 Vanalinna Muusikamaja poistekoori jõulukontsert. Koori juhatab Lydia Rahula; kolmapäeval, 19. XII kl. 19.30 vabariikliku interpretide konkursi (puupuhkpillimängijatele) lõppkontsert. Kaastegel ERSo Jüri Alperenti juhatusel; neljapäeval, 20. XII ja reedel, 21. XII kl. 19.30 kontsert abonemendile nr. 1. A. Schönbergi «Gurrelaulud», esitavad Leedu Rahvuslik Sümfooniaorkester, Kaunase Riiklik Segakoor ja RAM, dirigent Juozas Domarkas, solistid Aleksandr Agamirzov, Sigutė Stonitė, Laima Domikaitė, Vytautas Juozapaitis ja Česlovas Nausėdas, kõneleia Henrikas Kurauskas.
GILDI SAALIS: esmaspäeval, 17. XII

NB!

XIV VABARIIKLIK INTERPREETIDE KONKURSS

(puupuhkpillimängijatele)
Tallinna Vineeri- ja Mõõblivabriku klubis
(Sihveri 37).

Reedel, 14. XII kl. 17 avamine; laup., 15. XII kl. 11–14 ja 16–19 ning pühapäeval, 16. XII kl. 11–14 ja 16–19 I VOOR; teisipäeval, 18. XII kl. 10–14 ja 15–17 II VOOR.

KEELE- JA TOLKEKTSIOONI KOOSOLEK

Esmaspäeval, 17. detsembril 1990 algusega kell 15 on Tallinnas Ajakirjandusmaja (Pärnu mnt. 67-a) saalis Ajakirjanike Liidu keele- ja tõlke-sektsiooni koosolek. Henn Saari räägib teemal: «Kas, millal ja kuidas teha nime-seadust».

kl. 19.30 esinevad Per Enoksson (viulil) ja Per Lundberg (klaver) rootsist; neljapäeval, 20. XII kl. 19.30 Mati Kärmas (viulil) ja Lilian Semper (klaver) — 20 aastat koosmuslimeerimist.

RAEKOJA SAALIS: teisipäeval, 18. XII kl. 19.30 Aleksandr Stanisevski (Moskva) klaveriõhtu. Kavas Schubert, Chopin, Liszt. NIGULISTES: laup., 15. XII ja pühapäeval, 16. XII kl. 11.30 muuseumi muusikatund. J. S. Bach'i orelitokaasid mängib Aleksandr Fisseiski Moskvas; kolmapäeval, 19. XII ja neljapäeval, 20. XII kl. 19 laulab Eesti Filharmoonia kammerkoor kaunimaid jõululaule.

TARTU OLIKOOLI AULAS: pühapäeval, 16. XII kl. 19 esinevad Per Enoksson (viulil) ja Per Lundberg (klaver) rootsist; neljapäeval, 20. XII kl. 19 ansambel «Hortus Musicus» jõulukontsert.

RAKVERE TEATRI: pühapäeval, 16. XII kl. 18 Vanalinna Muusikamaja poistekoori jõulukontsert.

RAGAVERE MOISAS: teisipäeval, 18. XII kl. 19.30 esineb Tallinna Konservatooriumi kammerorkester Jüri Gerretzi juhatusel.

PURTSE LINNUSES: teisipäeval, 18. XII kl. 15 avakontsert, esineb ansambel «Collegium Revahensium».

PÕHAVAIMU KIRK

Esmaspäeval, 17. XII kl. 18 muusikatund. Esineb Tallinna Reaalkooli noorte- ja viilistlikoor Eve Karbi juhatusel. Kavas jõulumuusika.

TOOMKIRIKUS

Pühapäeval, 16. XII kl. 18 jõulukontsert. Esinevad Jorma Hynninen (bariton), Pertti Eerola (orel).

Pääsmed müügil Estonia Teatri kassas.

TALLINNA LINNAHALL

KONTSERDISAALIS: laup., 15. XII kl. 19.30 kontsertsalvestus «Jõuluks koju...» — «Joulun tähtet». «Muusik» — YLE 2 — RTV esitlevad «Miljoonasadet», «Cliffers», «Rosta Aknad», Tõnis Mägi ja «777». Kontserdi salvestavad Eesti ja Soome televiisioon.

VAIKESES SAALIS: kabaree «Džässes». Reedel, 14. XII kl. 21, laup., 15. XII kl. 21 (reserv.), pühapäeval, 16. XII kl. 21 esineb Ester Hellaamaa tantsu- ja erootikatrupp. Õhtu I osa džässimeeleolus.

TALLINNA KONSERVATOORIUM

TALLINNA MATKAMAJAS: reedel, 14. XII kl. 17 esineb Konservatooriumi üliõpilane Leho Ugandi dots. Jüri Gerretzi viiuliklassist. Klaveril Tiina Kärblane. Kavas Bach, Paganini, Saint-Saëns, Brahms.

KIEK IN DE KÖKIS: laup., 15. XII kl. 17 kammermuusika kontsert. Esinevad üliõpilased Karolina Sepp ja Tanel Joamets (klaver), Leho Ugandi (viulil), Kai Ratasseppe (klaver), Andrei Valigura (viulil), Alla Tšekanova (klaver). Kavas Hindemith, Franck, Prokofjev.

VANALINNA MUUSIKAMAJAS: pühapäeval, 16. XII kl. 12 esineb prof. B. Luki klaveriklassi üliõpilane Mart Ernesaks. Kavas Haydni ja Liszti klaverimuusika. AJALOOMUSEUMI SAALIS: pühapäeval, 16. XII kl. 17 esinevad konservatooriumi õppejõud prof. Heljo Sepp (klaver) van.õp. Tiiu Heinsalu (viulil) ja dots. kt. Urmas Vulp (viulil). Kavas Beet-hoveni sonaadid viiulile ja klaverile.

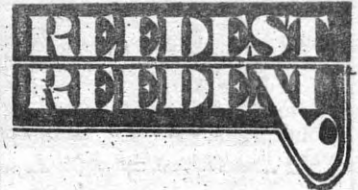
TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL TEATRI- JA MUUSIKAMUSEUMIS: laup., 15. XII kl. 16.30 esinevad Rein Metsa klaveri eriala õpilased.

VANALINNA MUUSIKAMAJAS: laup., 15. XII kl. 16 esinevad L. Leichter'i tšello eriala õpilased. «ESTONIA» KONTSERDISAALIS: pühapäeval, 16. XII kl. 19.30 Tallinna Muusikakeskkooli õpilaste kontsert.

TALLINNA MATKAMAJAS: reedel, 14. XII kl. 20 esinevad TMKK üldteatvalmistava osakonna õpilased.

TALLINNA LOOMAED

Avatud iga päev kella 9–15. Loomaead asub Paldiski mnt. 145 (trollid nr-d 6, 7 ja 8. Zoo peatus). Ekskursioonid tellida tel. 59 98 55.

ESTI NAITUSE III PAVILJONIS (Pirita tee 28) näitus «Kangad ja rõivad '90».

ESTI KUNSTIMUSEUMIS (Weizenbergi tn. 37) on vaadata püsiekspositsioon «Eesti kunst» ja näitus «Surrealism Eesti kunstis», 17. detsembrist pühapäevani, 21. detsembrini. Kl. 16 avatakse skulptor Olav Mäni mälestusnäitus.

KUNSTIHOONES (Vabaduse väljak 8) on näitus «Ideed, ruum, materjal».

KUNSTISALONGIS (Vabaduse väljak 6) Heli Saarnaki ja Malli Parise tööde näitus. Avatud kl. 12–19, teispäeval suletud.

DRAAKONI GALERIIS (Pikk tn. 18) Ilmar Torni õlipastellide (aktid) näitus.

RAEMUSEUMIS (Raekoja tn. 4/6) fotonäitus «Eesti elu Parikaaste piltidele».

TARBEKUNSTIMUSEUMIS (Lal tn. 17) on püsiekspositsioon eesti tarbekunstist; täna avatakse näitus «Eesti vabariigiaegne tarbegrafia».

LINNAMUSEUMIS (Vene tn. 17) on vaadata püsiekspositsioon «Tallinn XVIII ja XIX sajandil» ja näitus «Eesti keraamika ja portselanimaal 1920–1940». Tallinna Linnamuuseumi kogudest; «Inger Hasselgreni vaibad» (Roots); «Käsitöid Linnamuuseumist 1880–1940» ja «Valdur Ohaka joonistused».

AJALOOMUSEUMIS (Pikk tn. 17) kolme Balti riigi restauraatorite ühisenäitus «Restaureeritud barokk-kunst Baltikumis».

KIEK IN DE KÖKIS (Koman-dandi tn. 1) Hispaania kaasaegse foto näitus ja Robert Koroppi värvifotonaäitus (USA, Denver) ning Toomas Kaasiku fotoväljapanek. Avatud T–R 10.30–17.30, L ja P 11–16.30.

LASTE LOOMINGU MAJAS (Kuninga tn. 6) grupi «Laupäev» väljapanek; 15. detsembrist pühapäevani, 19. detsembrini avatakse Elvi Gailiti mälestusnäitus. Avatud iga päev kl. 12–16, pühapäev teispäev.

KALAMAJA GALERIS (Käsperti tn. 28) Sergei Arsanali akvarellide näitusmüük. Avatud kl. 10.30–17.30, pühapäevad esmaspäev ja teispäev.

TARTU KUNSTIMUSEUMIS (Valkraavi tn. 14) näitus «Haruldusi Kunstimuuseumi kogudest» ja Avo Keerendi graafika näitus. Avatud kl. 11–18, esmaspäev pühapäev.

TARTU KUNSTNIKE MAJAS (Vanemuise tn. 26) avatakse 15. detsembril, 14. Tartu Kunstikooli vilistlaste tööde näitus (tarbekunst). Avatud kl. 11–18, teispäev pühapäev.

KIVISILLA PILDIGALERIIS (Raekoja pl. 18) püsiekspositsioon «Tartu maal» ja Endel Kõksi maalide näitus (Mart Lepa erakogust) 16. detsembrist pühapäevani. Avatud kl. 12–18, esmaspäev pühapäev.

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUSEUMIS (Kadrionas, Koidula tn. 12-a) jaapanlaste Makoto Nakamura ja Shiego Fukuda op-kunsti näitus «Mona Lisa 100 naeratust» ning Evald Okase akte ja portreid.

O. LUTSU MAJAMUSEUMIS (Teetü, Riia tn. 38) Tartu Laste ja Noorte Maja loomingu näitus.

ESTI KUNSTIMUSEUMI KOHTLA-JARVE FILIAAL (Kultuuripalee «Oktoober») näitus Aira ja Mati Rautso loonitud ning Tõnu Smidti skulptuurid; Vjatšeslav Kussul fotoetüüde ning kunstnik-teostala eriala õpilaste kompositsiooniharjutusi.

ADAMSON-ERICU MAJAMUSEUMIS (Lõhike jõe 3) näitus «Adamson-Ericu natüürmorte läbi nelja aastakümne».

KRISTJAN RAUA MAJAMUSEUMIS (K. Rauda tn. 8) Kristian ja Paul Rauda 125. sünniaastapäevaks uundatud ekspositsioon «Muhnamaa». Avatud kl. 11–18, pühapäevad esmaspäev ja teispäev.

KINOMAJAS (Uus tn. 3) kuni 16. detsembrini Ann Tenno fotod.

GALERIIS «VAAL» (V. Karja tn. 12) Leida Illo tööde näitus «Kroonid ja pärjad».

GALERIIS «G» (Narva mnt. 2) Mafet Kubu graafika näitusmüük kuni 17. detsembrini. Avatud T–R kl. 12–18, L 12–17.

TÕ TEADUSRAAMATUKOGUS (Struve tn. 1) Ilme Loigu loodusmaailm ja porselan (16. detsembrist pühapäevani) ning Eesti Vabariigi ajal ilmunud Vene raamatud.

TA RAAMATUKOGUS (Lenini pst. 10) näitus «Joh. Avvik 110» ja «Räpina Paberivabriku vesimärgid».

TÄNUAVALDUS

Tänu kõigile, kõigile, kes osutasid Heino Mandrile viimast austust ja jagasid meile valu.

Lesk, tütar ja õde peredega.

SUURT ÕPETLAST JA TEADUSLIKU KOOSTÖÖ ORGANISEERIJAT MEENUTADES

See ei olnudki ammu, kui sain teate, et professor Väinö Kaukonen on surnud. See näis uskumatuks. Alles üsna hiljuti, aastat poolteist tagasi, olin tema juures. Ta oli reibas ja elurõõmus. Oma kõrgele eale vaatamata oli ta võimeline kirjutama ja avaldama ühe uurimuse teise järel. Ta oli Soome kõige põhjalikum «Kalevala» uurija, kes saavutas suurt rahvusvahelistki tunnustust. V. Kaukonen tegeles teadustööga üle poole sajandi. Imetlusväärse visadusega süvenes ta oma peamisse uurimistalasse — Elias Lönnroti elutöösse, «Kalevala» ja «Kanteletari» allikasse, nende suurteoste koostamisesse. Ta oli ka hinnatud õppejõud Helsingi Ülikoolis ja tegi palju rahvusvaheliste kultuurisuhte arendamiseks. Hõimurahvastest oli tal peale eestlaste kõige rohkem läbikäimist ungarlaste ja karjalastega. Tunnustuseks ja tänufähiks valiti ta Pécsi ja Petroskoi Ülikooli aadoktoriks. Palju väsimatut ja sõjajärgsef elust kirjutas ta mitte just kergeks kujunenud tööd tegi ta Soome ja Nõukogude Liidu kultuurisidemetes sõlmimiseks.

Huiga aastate vältel vedasime meie ühist vankrit filoloogias. V. Kaukonen oli Soome ja NSV Liidu Teaduslik-tehnilise Koostöökomisjoni kirjanduse ja rahvaluule töörühma Soome-poolne esimees, minul tuli täita sama komisjoni Nõukogudepoolse töörühma esimehe ülesannet.

Me oleme olnud koos teineteise kodu Tallinnas ja Helsingis, oleme pidanud ühiseid koostöökomisjoni istungeid Helsingis, Tallinnas, Moskvast, Petroskoi ja mujal. Oleme ühiselt planeerinud pikaajalist teaduslikku tööd ja sellel töö on edu olnud. Oleme organiseerinud teadustöötajate vastastikuseid komanderinguid, vahetanud materjale ja infot. V. Kaukonen oli heatahtlik ja tublik koostööks võimekas välispartner. Mul on hea meel märkida, et Kustaa Vilkonalt, Lauri Postilt ja Väinö Kaukonenilt pärandatud konstruktiivse koos-

töö vaim elab edasi neist teaduse suurmeestest noorema põlvkonna Soome teadlaste ja ajakirjanike hulgas.

V. Kaukonen oli paljudes üritustes meie hea külaline. Friedebert Tuglase Mejamuuseumi avamisel oli tema sõnavõtt südämlik, siiras ja otsekohene. (Mäletatavasti trükkis selle ära ka «Sirp ja Vasar».) A. H. Tammsaare juubelikooale Moskvas esines ka V. Kaukonen. Tema sõnavõtt seal oli nii emotsionaalne ja põhimõttekindel, et «tenseeriv» tõlk osa tema sõnavõttust lihtsalt tõlkimata jättis.

Too aeg oli keerukas ja raske. Ka teadusliku koostöö alal. Mul tuli lausa lahinguid pidada NSV Liidu Teaduste Akadeemia välissuhte osakonna ametnikuga. Tihti tuli laveerida. Just neil aegadel lausus V. Kaukonen temale omasel naljataval toonil: «Sina oled justkui Tallinna Maurus.»

Mälestus professor Väinö Kaukonenist jääb minu ja paljude minu põlvkonna töö- ja mõttekaaslaste südamesse sõprusekivise raiutud jäävkirjana.

Siira austuse ja sügava kaastundeavaldusega filosoofiadoktor Toini-Inkeri Kaukonenile

ENDEL SÖGEL

Tallinnas
detsembris 1990

UUSI RAAMATUID

Raimond Kaugver. LAEV KESET RÄGASTIKKU.

Romaani annotatsioonid õeldakse, et peategelaste teadlik elu on kulgenud nõukogude võimu aastakümnetel. Minevikumeenutuste ja nüüdispiltide põiminguks teeb autor omamoodi kokkuvõtte sellest ajast, mis on kujundanud meie tänase ühiskonna — ühiskonna, kus elurõõ-

mus, omakasupüüdmatu, kindlustunud sisendav inimene osutub haruldaseks ja uskomatuks nagu laev keset rägastikku. Kujundanud J. Kaarma. Eesti Kirjanike Liidu kooperatiiv «Kupar». 1990. Trükiarv 80 500. 292 lk. Hind 3,90 rbl.

Arvo Valton. OKS TUND TOLEDOS.

Raamatust leiab lugeja veevandsada novelli, juttu ja lugu nagu «Eesti keel», «Enesetapu algus», «Odaviskaja», «Kirjavahetus klassikuga», «Taaskohtumine Puna-pardiga», «Purjus ja ilma peata», «Tornimees», «Kolm

sigarit», «Austraalia visioonid», «Rootsi etüüdid», «Sõnme meeleolud» jt. Kujundanud Jüri Kaarma. Eesti Kirjanike Liidu kooperatiiv «Kupar». 1990. Trükiarv 25 200. 208 lk. Hind 3 rbl.

Silvia Rannamaa. MAAST MADALAST.

Memuaarteos algab ridadega «Minu saamisluugu ei räägi midagi kurest, poeriitulist, lilleseemnest ega muust taolisest. Vaid kuidas «va sakslased» olevat kaheksateistkümnendal aastal sisse tulnud. Tallinnas Vesivärvä uulitsal ühe maja lahtist õhuakent märganud ja sellest mingi pambu sisse visanud. Pambus olevatki olnud mina. Jutt või asi. Laustõe pähe ma seda ei võtnud, aga hoopis uskumata ei saanud ka jätta... Raamatu peatükid toovad lugejani maailmatunnetuse, milles peegeldub eetilteus ja suur inimlikkus. Ka-

MAAST MADALAST.

Silvia Rannamaa

Maast madalast

ne kujundanud A. Sade. Kirjastus «Eesti Raamat». 1990. Trükiarv 28 000. 160 lk. Hind 1,20 rbl.

Péter Nádas. ÜHE PEREKONNAROMAANI LOPP.

Péter Nádas (sünd. 1943) on tänase modernse ungari proosa üks omapärasemaid autoreid. 1977. a. ilmunud «Ühe perekonnaromaani lõpp» sai kriitikalt peaaegu üksmeelse tunnustuse. Romaan ei kuulu kerge lektüüri hulka, sest kirjeldatav aeg on sünged 1950. aastate algus: pikad toidujäjekorrad, läbiotsimised, fabritseeritud kohtuprotsessid jne. Raamatuke «Ühe perekonnaromaani lõpp» on mahukam, kui pealtnäha võiks arvata. Kasinasse faabulasse eespool mainitud aastate raamis on lapsesilma ja vaba teadvusevoolu kaudu tähendatud paljuütlevalt emotsionaalne ajapilt. Ungari keelest tõlkinud ja «Mõni sõna kom-

mentaariks» kirjutanud Leidi Veski kunstiliselt kujundanud Vladimir Sorokin. Kirjastus «Eesti Raamat». 1990. Trükiarv 20 000. 144 lk. Hind 85 kop.

Anita Brookner. HOTEL DU LAC.

«Loomingu Raamatukogu» Poola-juudi päritolu briti kirjanik Anita Brookner (sünd. 1928) on põhjalalt kunstiajaloolane, kuid kunstialaste uurimuste kõrval on tema sulest näinud trükimusta ka mitu romaani. Neist on tuntuim «Hotel du Lac». Saatesõnas mainitakse, et kõik need romaanid on suuresti autobiograafilised ning keeleavad ühe ja sama teema ümber. Peategelaseks on enamasti üksik iseseisev haritud naine — kirjandusteadlane, kirjanik. Ta on töös edukas ning lugupeetud, kuid igat-

se sisimas siiski midagi muud — tõelist elu, perekonda, lapsi. Uus elu ongi peaaegu käeulatuses, aga... Inglise keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Malle Talvet, kujundanud J. Kaarma. Kirjastus «Perioodika». 1990. Trükiarv 16 000. 112 lk. Hind 50 kop.

Helle Laas. PIIA MÄNGIB.

Nooremale koolieale mõeldud raamat sisaldab ümmargusel veerandsada jutukest ja ka ühe pikema loo «Piia mängib teatrit». Joonistanud Regina Lukk. Kirjastus «Eesti Raamat». 1990. Trükiarv 30 000. 48 lk. Hind 30 kop.

«KEEL JA KIRJANDUS» nr. 11.

Pealkirja «Übermõtlemise väevad» all ütleb Kristi Salve oma arvamusettevõttevõttes «Eesti folkloristika täna ja homme». Jaan Undusk jätkab artiklit «Kalevipoeg ja Prometheus». Ivar Grünthal võtab sõna teemal «Ene Mihkelsoni sisekõned». Paul Alvre teemal «sundid ja sandid». Hannu Remes — «Soome laensõnade muutumine eesti keeles». Ilmar Külveti juubeli puhul heidab Luule Epner pilgu kirjaniku näidendite poeetikale». Intervjuu I. Külvetiga on Washingtonis kirja pannud Maret Aronovitch. Rubriigis «Mistselle» on toodud Jaan Sootaki kirjutis «Ühe termini keelelisi ja õiguslikke eksträndeid ehk mida tähendab riisuma». Henno Märistele mõeldes» rubriigis «Memuaare» Raimond Kolgi mälestuslikke ridu Oskar Loo-

ritsast ja Valmar Adamsi mälestuskild 1944. aastast, veergudel «Ceterum censeo» Jaak Rähesoo ettekanne Läänemere maade PEN-klubide konverentsil k. a. Saaremaal «Sisemine kriitika ja väline kriitika (Lahkevusi Skandinaavia ja Baltikumi vallitsevaimseis suundumus)». Tähtpäevade osas teeb Evi Ross juttu Mari Mustast. Raamatutest on kriitiku pilgu all Eesti luuleantoloogia «Sõnarine» I. kõide ja Pärt Liase kriitikaraamat «Sulalimast uutmiseni». Arvustajad vastavalt Heino Puhvel ja Ülo Tontsi. Ringvaates vaatavad Katrin Kern, Elle Vaimann, Luule Epner, Tiit Roll, Mat Limberg ja Mari-Ann Palm TR 1990. a. diplomitöid. Trükiarv 3500. 64 lk. Hind 45 kop.

«POLIITIKA» nr. 11.

Valdab majandusteadlase Janno Reiljani arutlus omandiprobleemist «Kas matame sotsialismi maha?». Rostovi ülikooli professori, filos.-dr. Viktor Makarenko artikli «Võimu kriis ja poliitiline opositsioon», filos.-kand. Leoniti Kähriku ülevaate sotsioökoloogilistest seadustest ja printsiipidest («Roheline on elu värv»). Ajal.-kand. Herbert Vainu kommenteerib viimase ajal avalikustatud dokumente, mis käsitlevad 1939. 1940. a. sündmusi Balti-

maadel, Soomes ja Poolas. Jeruusalemma Ülikooli professor. publitsist Mihhail Agurski tutvustab «Sovetoloogiat» rubriigis Iisraeli seisukohta Lähis-Ida küsimuses. Helilooja ja muusikateadlane Mark Rais vaatleb Vello Tormise poliitilist heliloomingut, 30-aastase staaziga parteilane, ajal.-kand. Boriss Orlov aga selgitab, miks ta astus välja NLKP-st. Publitsistika-veergudel esineb kirjutisega «Vaatlusi Eesti haridusmaastikul» filos.-kand. Kalju Leht,

EESTIMAA 1725.—1726. A. ADRAMAAREVISJON, LÄÄNEMAA. Allikpublikatsioon.

Väljaanne kuulub 1988. aastal ilmuma hakanud sarja «Eestimaa 1725.—1726. aasta adramaarevisjonid». Seni on avaldatud Harju-, Viru- ja Järvamaa köited. Kõnesolev koosneb kahest saksa keeles antud osast: «Revisjonikomisjoni protokollid» ja «Revisjonikomisjoni poolt koostatud mõisate vakuraamatud». Koostanud K. Kähr ja J. Naaber. Lühendite nimestiku, isiku- ja kohanimede registri koostas ning saatesõna tõlki saksa keelde K. Kähr. Eesti Ajaloohiivi ja Tartu Ülikooli väljaanne, 1990. Trükiarv 1000. 260 lk. Hind 3 rbl.

Allikpublikatsiooni on võimalik osta Eesti Ajaloohiivist (Tartu), osa tiraažist tuleb müügile raamatukauplustesse.

Olaf Klaassen. AASIA JA AAFRIKA 1918—1945 NING KONKANTID EESTIGA.

Kolmas jagu: Nigeeria, Pailestina, Saudi Araabia, Süüria ja Liibanon. Thai, Troopiline Aafrika, Tšoon, Tuinea, Türgi, Tartu Ülikooli väljaanne, 1990. Trükiarv 300. 148 lk. Hind 1,90 rbl.

Gurma Petriavilii. PÖÖNINGULT LEITUD LOOD.

Gruusia kirjaniku kogumik sisaldab valiku tema loomingu — 15 väga kirju temaatikaga kaasaegset muinasjutu. Raamat nooremale koolieale. Gruusia keelest tõlkinud Jüta Bedia, pildid joonistanud Milvi Torim. Kirjastus «Eesti Raamat». 1990. Trükiarv 20 000. 80 lk. Hind 40 kop.

KUIDAS JÕULUVANA LEIDIS ENDALE AMETI.

Umbertükk K./U. «Loodus» väljaandel Tartus ilmunud raamatust, mis kuulub lasteraamatute sarja «Kuldne kodu». Tekst I. Truunõllult, pildid: R. Kivilt. Eesti Raamatühing väljaanne, 1990. Trükiarv 6 000. 18 lk. Hind 3 rbl.

H. Andersson, M. Paivel. SAKSA KEELE ÕPIK ALGAJALE.

Õpik sisaldab 38 õppetükki, üks õppetükk on mõeldud neljaks akadeemiliseks tunniks. Iga õppetüki juurde kuulub ka grammatika ja uus sõnavara. Teine, parandatud trükk. Kaane kujundanud Ivi Pääsuke, illustreerinud Jaan Sonn. Kirjastus «Valgus». 1990. Trükiarv 30 000. 416 lk. Hind 3 rbl.

ESTICA. ÜHISKONNATEADUSED. Annoteeritud kirjanduse nimestik 1989.

Koostanud ja toimetanud A. Talu ja U. Udam. Lõppu on lisatud annotatsioonides mainitud eestlaste või eesti päritoluga isikute nimestik. Tekst eesti, vene, inglise ja saksa keeles. Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu, 1990. Trükiarv 230. 196 lk. Hind 1,80 rbl.

СТУДЕНТЫ И УЧИТЕЛЯ. Учебный материал.

Seitsmeteistkümnest kirjutisest koosnev õppematerjal «Ühikoolilasele õpetajaks». Koostanud M.-I. Pedajas, vene keelest tõlkinud E. Anton, E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi väljaanne, 1990. Trükiarv 1000. 212 lk. Hind 1,30 rbl.

«KEHAKULTUUR» nr. 15.

Tänavuse aasta ja üldse viimase «Kehakultuuri» number (1991. aastast hakkab ilmuma «Spordilooma» nime all) toob «Aastavahetuse arupidamisi» «Kalevi» korvpallimeeskonna treenerilt Riho Soonikult, välisministeeriumi informatsiooniosakonna juhatajalt Mihkel Müllilt Tartu Ülikooli dotsendilt Toivo Kuldsepal, Eesti Olümpikukogu saadikult Ants Pajult ning eluaegselt spordisõbralt ja vahel ka nalimehelt Priit Aimalt jne. Trükiarv 12 000. 32 lk. Hind 40 kop.

EESTI MUUSIKAFONDIDE ASSOTSIATSIOON

Järgmise aasta jaanuaris on kavas Tallinnas asutada Eesti Muusikafondide Assotsiatsioon (EMFA), mis ühendaks nii vastavaid raamatukogusid kui ka individuaalfonde. Organisatsiooni ülesanne on eelkõige koordineerida muusikafondide tegevust Eestis. Kes on asjast huvitatud, pööruda esmasp. või teisipäeval tel. 51 45 80 või kirjalikult Tallinn 200009, Vabaduse pst. 130, Eesti Muusikafondide Assotsiatsiooni algatusgrupp.

NB!

AARA

Kolmapäeval, 19. detsembril
kell 18 ja 21

«VANEMUISE» KONTSERDISAALIS

Laupäeval, 22. detsembril
kell 14 ja 17

«SAKALA» KULTUURIKESKUSES

Programmõhtu

«SUURED KOERAD, VÄIKSED KOERAD»

Õhtu kestel optimistlikus opositsioonis hauguvad: Aimal, Arder, Ehin, Koržets, Kändler, Laht, Leesi, Parve jun., Trull, Valton või kõik teised. Konzensus tagab:

Folklassikuhuliganbänd & Vanajuhan koosseisus:

Aarma, Kilvet, Nebel, Oja, Org, Raadik, Saar.

Spiiker: Rein Tomingas.

Pääsmed müügil vastavalt «Vanemuise» kontserdisaali ja vanalinna kassas (Kullassepa 2, tel. 44 25 25).

